

**IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO
UGDYMO KOKYBĖS GERINIMAS:
situacija ir perspektyvos
2023, Nr. 4**

Mokslo straipsnių leidinys

2023 m.

Mokslinis komitetas

Prof. habil. dr. Raimonda Brunevičiūtė (socialiniai mokslai, edukologija S007), Lietuva

Dr. Algimantas Bagdonas (socialiniai mokslai, edukologija S007), Lietuva

Dr. Alicija Ramanauskaitė (socialiniai mokslai, edukologija S007), Lietuva

Dr. Sigita Saulėnienė (socialiniai mokslai, edukologija S007), Lietuva

Dr. Lina Šarlauskienė (socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija S008), Lietuva

Asta Jakimavičienė (Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedros vedėja)

Leidinio sudarytoja – dr. Sigita Saulėnienė

Leidinys yra recenzuotas

Maketavo Albertas Juodeika

ISSN 2783-8390

© Kauno kolegija, 2023

TURINYS

Kitakalbių vaikų socializacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	7
<i>Dr. Sigita Saulėnienė, Irma Andriuškienė</i>	
Pedagogų pasiruošimas teikti lytinį švietimą ikimokykliniame amžiuje	18
<i>Edita Ivinkina, Ieva Baltrušaitytė</i>	
Ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymui(si) taikomi metodai ir priemonės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	32
<i>Edita Dulkinienė, Larisa Basova</i>	
Tėvų požiūris į informacinių ir komunikacinių technologijų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si)	41
<i>Dr. Algimantas Bagdonas, Monika Eidukevičiūtė</i>	
Patyriminių veiklų taikymas ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje: pedagogų patirtis ugdant gamtinės aplinkos pažinimą	50
<i>Dr. Lina Majauskienė, Živilė Jonikienė</i>	
Ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija derinant veiklą grupėje ir lauke	63
<i>Dr. Sigita Saulėnienė, Rasa Kaušlylienė</i>	
5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymas(is) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje	74
<i>Jolanta Stūronaitė, Andželika Kozlovaitė</i>	
3-4 metų amžiaus vaikų sakininės kalbos ugdymo(si) galimybės dailės veikloje	81
<i>Jolanta Stūronaitė, Edita Masiene</i>	
Pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu	85
<i>Dr. Algimantas Bagdonas, Vaida Nainė</i>	

PRATARMĖ

Pristatome naują mokslo publikacijų leidinį „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės gerinimas: situacija ir perspektyvos 2023“.

Šis leidinys – tai Pedagogikos katedros bendradarbiavimo su absolventais, darbo rinkos atstovais ir kitų aukštųjų mokyklų pedagogų rengimo specialistais bei ilgamečiais partneriais rezultatas.

Mokslo publikacijų leidybos poreikį paskatino ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pokyčiai, siejami su inovacijomis, naujomis technologijomis, produktais ir jų panaudojimo ugdymo procese plėtra, naujų empirinių tyrimų rezultatų sklaidos galimybės.

Mokslo publikacijos parengtos remiantis 2023 metų pavasarį apgintais baigiamaisiais darbais, kurie buvo recenzuoti ir kvalifikacinės komisijos įvertinti teigiamai. Parengtos publikacijos buvo recenzuotos dviejų recenzentų.

Visi autoriai, pristatantys savo publikacijas šiame leidinyje, darė pranešimus įvairiose konferencijose: Panevėžio kolegijos rengtoje XI-oje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „MOKSLO IR STUDIJŲ TENDENCIJOS GLOBALIZACIJOS SĄLYGOMIS/SCIENCE AND EDUCATION IN GLOBALIZATION„(SCEDU' 2023), Klaipėdos valstybinės kolegijos rengtoje konferencijoje "STUDIES-BUSINESS-SOCIETY: PRESENT AND FUTURE INSIGHTS /STUDIJOS-VERSLAS-VISUOMENĖ: DABARTIS IR ATEITIES IŽVALGOS", Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedros ir Medicinos fakulteto Reabilitacijos katedros organizuotame nuotoliniame pedagogų ir reabilitacijos specialistų forume „NUO „KABLIUKO“ IKI PASIEKTO BENDRO TIKSLO“ bei Menų ir ugdymo fakulteto organizuotoje tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „MENAS, DIZAINAS, KALBOS, UGDYMAS IR SOCIALINIS DARBAS: TEORIJOS IR PRAKTIKOS INOVACIJOS“ (ADLES).

Mokslo publikacijų leidinyje pateikiamos 9 publikacijos, kuriose aptariamos šios temos:

1. Publikacijoje pristatomas tyrimas, kurio tikslas - išsiaiškinti kitakalbių vaikų socializacijos procesus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Aptarus empirinio rezultatus nustatyta, kad tėvų ir pedagogų bendravimas yra svarbus, siekiant, kad vaikai jaustųsi iniciatyvūs ir kūrybingi. Kitakalbiams vaikams adaptuotis, integruotis, gerinti kalbos žinias ugdymo įstaigoje palengvina žaidimai, mokomoji medžiaga, pedagogų bendravimas su atvykusiomis šeimomis, surinkta informacija apie šeimą, bendrus interesus, įtraukimas tėvų į bendruomenės gyvenimą ir veiklą ugdymo įstaigoje.
2. Lytinis švietimas yra pedagoginės veiklos procesas, kuriuo norima suteikti specialias žinias apie kūno sandarą, fizines ir chemines organizmo funkcijas, higieną ir žinias apie lytį, seksualumą, lyčių santykius, reprodukcinę sveikatą. Vaikų amžių atitinkantį lytinį švietimą svarbu taikyti nuo pat ankstyvos vaikystės, tačiau tėvams ir pedagogams trūksta žinių apie lytinį švietimą ir baiminamasi dėl vaikų psichologinio pasiruošimo susipažinti su šia tema. Tyrime buvo siekiama atskleisti pedagogų požiūrį ir patirtį ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime.
3. Publikacijoje pateikiamas empirinis tyrimas, atskleidžiantis, kad vienas iš svarbiausių vaikų pasiekimų yra vaiko gebėjimas bendrauti bei socializuotis jį supančioje aplinkoje. Ankstyvojo amžiaus vaikai į ikimokyklinio ugdymo įstaigą iš šeimos atsineša komunikavimo, higienos, kasdieninio gyvenimo bei visus bendrus socialinius įgūdžius, tačiau juos reikia nuolat ugdyti. Ypač svarbu ugdyti vaikus, turinčius bendravimo ir elgesio sunkumų. Dažniausiai naudojamas metodas vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti yra žaidimas. Pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, daugiausiai taiko grupinę veiklą bei numato taisykles vaikų elgesiui. Taip pat įtraukiamos tokios veiklos kaip tyrinėjimas, eksperimentavimas ar žaidybinė veikla.
4. Publikacijoje teoriškai atskleidžiamas informacinių ir komunikacinių technologijų aktualumas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus bei empiriškai pagrindžiamas tėvų požiūris į šių technologijų taikymą praktikoje. Tyrimo rezultatai parodė, kad informacinės ir komunikacinės technologijos dažniausiai daro teigiamą poveikį vaikų ugdymuisi. Apklaustieji mano, kad, taikant informacines ir komunikacines technologijas, ugdant vaikų gebėjimus bei kompetencijas (kūrybiškumo, socialinę, bendradarbiavimo),

svarbus tiek pedagogų, tiek tėvų įsitraukimas ir vaikų priežiūra, naudojantis bei atrenkant naudingą informaciją bei priemones.

5. Publikacijoje gilinamasi į patyriminių veiklų taikymą ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje teoriniu ir empiriniu požiūriais. Vaikų gamtinės aplinkos pažinimo ugdymas yra aktuali problema. Tam pasitelkiamas patyriminis ugdymas, kurio metu suteikiama prieiga prie įvairių natūralių medžiagų, ugdytiniai patiria įvairių išpūdžių, pojūčių, įgyja naujos patirties. Atliktas empirinis tyrimas ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje atskleidė: pedagogai patyriminį ugdymą vykdo įvairiose srityse; patyriminėse veiklose ugdydami gamtinės aplinkos pažinimą naudoja labai daug įvairių metodų ir priemonių. Organizuodami patyrimines veiklas pedagogai atsižvelgia į veiksmo ir rezultato santykį, apjungia patirtį ir žinias.
6. Publikacijoje analizuojama ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija ir jos organizavimas ikimokyklinio ugdymo grupėje, kaip reikšmingas veiksnys vaikų gyvenime. Siekiama išsiaiškinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes derinant veiklą grupėje ir lauke, akcentuojant sąveikaujančią pedagogo ir vaiko veiklą. Mokslinės literatūros analizė, empirinio tyrimo rezultatai leido išryškinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes, derinant veiklą grupėje ir lauke: tai veikla per žaidimus ir pasitelkiant muziką, veiklos organizavimas laikantis dienotvarkės, dermė tarp veiklos grupėje ir lauke, tėvų įtraukimas į veiklas, ramios ir aktyvios veiklos organizavimas tiek grupėje tiek lauke.
7. Įsivertinimo gebėjimų ugdymas, formuoja reflektivaus ir kritinio mąstymo pagrindus, kurie vaikams padeda geriau ir efektyviau dalyvauti ugdymo(si) procesuose. Jie geriau suvokia savo pažangą, skatinami apgalvoti, kas sekasi geriau, kas sunkiau, ką norėtų ir gebėtų patobulinti. Ikimokyklinio amžiaus vaikų vertinimas, iš pedagogo perspektyvos, mokslinėje literatūroje aptariamas nuolat, tačiau vaikų savo veiklos įsivertinimas ir šio proceso organizavimas analizuojamas mažai. Straipsnyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, analizuojanti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) galimybes, aptariami empirinio tyrimo rezultatai, kurie atskleidė, kad vaikų vertinimas ir įsivertinimas - naujas ugdymo metodas, daliai pedagogų nežinomas ir pedagogai jaučia žinių stygių šioje srityje. Tyrimo metu nustatyta, kad vaikų vertinimas yra dažniau ir kokybiškiau naudojamas, nei vaikų įsivertinimas.
8. Kalba - komunikacinė sistema, kurios lavinimas ikimokykliniame amžiuje yra esminis vaikų kalbos kompetencijos formavimo veiksnys. Ankstyvas vaiko sakininės kalbos lavinimas dailės veiklose, skatina vaikų sąmoningumą, kūrybiškumą ir teigiamai veikia kalbos raidą. Mokslinėje literatūroje aptariamas teigiamas meninės veiklos poveikis vaiko kalbos raidai. Gana išsamiai analizuojama dailės (lipdybos) nauda, tačiau įvairesnės technikos, darbo būdų galimybės, vaikų sakininės kalbos ugdymo aspektu, lieka pilnai neatskleistos. Šioje publikacijoje aptariamos dailės veiklos galimybės ugdant vaiko sakininę kalbą.
9. Publikacijoje aptariamas ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo aktualumas, pateikiama naratyvinio žaidimo samprata bei šio žaidimo privalumai ugdant vaikų kalbą. Tyrimo metu atskleista, kad kalbos mokėjimas yra labai svarbus vaiko gyvenime, kadangi, išmokus kalbėti, prasiplečia vaiko žinios apie supantį pasaulį, atsiranda naujos galimybės socialinei sąveikai. Žaidimas yra pagrindinis būdas ugdyti įvairius gebėjimus. Naratyvinis žaidimas suteikia galimybes ugdyti vaikų kalbinius gebėjimus skirtingais būdais. Svarbiausia, kad žaidimas atitiktų naratyvui keliamus reikalavimus.

Tikimės, kad šiame mokslinių straipsnių leidinyje pateiktos publikacijos padės ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams, šių specialistų rengėjams bei darbdaviams atsakyti į aktualius ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo klausimus.

Nuoširdžiai dėkoju recenzentėms soc. m. dr. Alicijai Ramanauskaitei ir prof. habil. dr. Raimondai Brunevičiūtei už įžvalgias ir konstruktyvias pastabas, kas leido publikacijų autoriams mokytis ir tobulėti.

Nuoširdžiai dėkoju Menų ir ugdymo fakulteto dekanui Albertui Juodeikai geranoriškai, kokybiškai ir atsakingai maketavusiam šį leidinį penkerius metus iš eilės.

Soc. m. dr. Sigita Saulėnienė

KITAKALBIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJA IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Irma Andriuškienė

Kauno r. Karmėlavos lopšelis - darželis „Žilvitis“

Doc. dr. Sigita Saulėnienė

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakultetas Pedagogikos katedra

Anotacija

Straipsnyje pristatomas tyrimas, kurio tikslas - išsiaiškinti kitakalbių vaikų socializacijos procesus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Pirmojoje straipsnio dalyje, analizuojant Lietuvos bei užsienio autorių darbus, pristatoma kitakalbių vaikų socializacijos ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje teorinė analizė. Antrojoje dalyje pristatomas kitakalbių vaikų socializacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje empirinio tyrimo rezultatai. Aptarus empirinio tyrimo apie kitakalbių vaikų socializacijos procesus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje rezultatus nustatyta, kad tėvų ir pedagogų bendravimas yra svarbus, siekiant, kad vaikai jaustųsi iniciatyvūs ir kūrybingi. Kitakalbiamis vaikams reikalingas ilgesnis laiko tarpas socializuotis ugdymo įstaigoje. Kitakalbiamis vaikams adaptuotis, integruotis, gerinti kalbos žinias ugdymo įstaigoje palengvina žaidimai, mokomoji medžiaga. Pedagogų bendravimas su atvykusiomis šeimomis, surinkta informacija apie šeimą, bendrus interesus, įtraukimas tėvų į bendruomenės gyvenimą ir veiklą ugdymo įstaigoje palengvina vaikų socializaciją.

Reikšminiai žodžiai. Socializacija, integracija, imigrantas, kitakalbis, ugdymo įstaiga.

IVADAS

Kintanti politinė ir ekonominė pasaulio situacija lėmė imigracijos srautų augimą visoje ES, taip pat Lietuvos Respublikoje (Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2021 metų veiksmų plano patvirtinimo 2018 2sk. 7d.).

Kaip teigia paramos vaikams centro komunikacijos specialistė V. Stoškuvienė (2022), atvykę vaikai/paaugliai išgyvena skaudžius įvykius, todėl, net ir apsistoję saugioje aplinkoje, jie gali jaustis bei elgtis įvairiai: būti jautrūs, dirglūs, liūdni, nerimastingi, atsiriboję, bijoti arba stipriai pykti, taip pat gali atrodyti viskam abejingi arba būti linksmi ir užsiimti jų amžiui įprastomis veiklomis, turėti stiprius besikeičiančių emocijų protrūkius: verksmo, juoko, pykčio.

Vaikams, ankstyvajame amžiuje atsidūrusiems kitoje kultūrinėje ir kalbinėje aplinkoje, gali kilti tam tikrų sunkumų – nepasitikėjimas savimi, agresyvus elgesys, socialinė izoliacija, užsitęsusi adaptacija.

Adaptacijos problemas patiria dauguma vaikų, o adaptacijos periodas - sudėtingas laikotarpis tiek vaikui, tiek ir suaugusiems. Sėkminga ar nesėkminga adaptacija, vėliau integracija ir socializacija gali lemti ugdymo rezultatus, bei vaiko santykius su aplinka (Auškelienė, Braslauskienė, Klanienė, Kliaugienė, Medvedeva, & Stupurienė, 2016).

Pasak A. Ruzgienės, S. Petružienės (2005), socializacijos pradžia – tai plėtotė erdvėje ir laike, kuri prasideda šeimoje. Anot A. Juodaitytės (2002), socializacijos prasmė – sudaryti sąlygas kiekvienam visuomenės nariui tapti iniciatyviu, kūrybingu socialinės veiklos subjektu.

Vaikai, pradėję lankyti ugdymo įstaigą, iš namų aplinkos patenka į visiškai naują aplinką, kurioje jiems reikia socializuotis. Iš kitų šalių atvykusių ikimokyklinio amžiaus vaikų socializacija yra rimtas išbandymas ne tik vaikui, bet ir jo tėvams bei pedagogams.

Šiuo metu daugėja imigrantų ir kaip A. Norvilienė (2015) pabrėžia, ikimokyklinio ugdymo pedagogui vis dažniau tenka dirbti daugiakultūrinėje grupėje. Pasak S. Kairės (2019), ugdytiniai, kurie yra sėkmingai integruojami į švietimo sistemą, tiek iš akademinės, tiek iš emocinės ir socialinės perspektyvų, turi didesnes galimybes išvystyti savo turimą potencialą. Vis dėlto, tiesioginės migracijos patirties turintys vaikai susiduria su gausybe iššūkių, turinčių įtakos jų nuosekliam ugdymuisi ir vystymuisi. Šiame straipsnyje norima išsiaiškinti, kaip vyksta ikimokyklinio amžiaus vaikų, atvykusių iš kitų šalių, socializacijos procesas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo objektas: Kitakalbių vaikų socializacijos vyksmas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo tikslas - išsiaiškinti kitakalbių vaikų socializacijos vyksmą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti kitakalbių vaikų socializaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
2. Nustatyti kitakalbių vaikų socializacijos vyksmą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, anketinė ir žodinė apklausa (struktūruotas interviu).

KITAKALBIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJA IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Siekiant išsiaiškinti socializacijos sampratą tikslinga aptarti dvi artimas sampratas: adaptaciją ir integraciją.

Pasak J. Brown (2020), patekęs į nežinomą aplinką vaikas patiria didelį stresą. Kad priprastų, jis turi išgyventi adaptacijos laikotarpį. Adaptacija reiškia gebėjimą prisitaikyti prie išorinės aplinkos sąlygų ir prie jų priprasti.

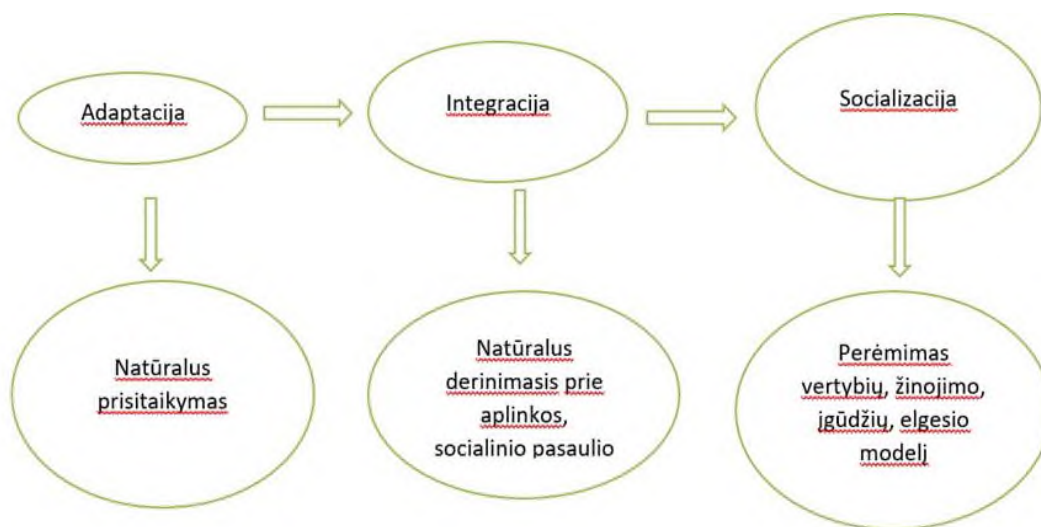
Anot K. Samošonok, V. Gugonio (2010), kai kurie mokslininkai integraciją apibūdina kaip asmens nepalaujamą derinimąsi prie besikeičiančios aplinkos ir pritaipimą prie socialinio pasaulio.

Kalbant apie socialinę integraciją, reikia pažymėti, kad siekiant įgyvendinti užsieniečių integraciją, parengtas Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018-2021 metų veiksmų planas, kurio tikslas tobulinti užsieniečių integracijos įgyvendinimą ir užtikrinti sėkmingą jų integraciją į visuomenę (LR socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

Palyginus adaptacijos ir integracijos sampratas pastebėta, kad adaptacija reiškia prisitaikymą prie aplinkos, savo vietos pagal asmeninius poreikius radimas, padedantis egzistuoti, tuo tarpu integracija – nepalaujamas derinimasis ir nuolatinis pritaipimas prie aplinkos ir socialinio pasaulio. Ši samprata yra platesnė ir sudaro prielaidas socializacijai.

Socializacija – tai procesas, kai žmogus perima visuomenės, kurioje jis gyvena, žinojimą, vertybes, motyvus, įgūdžius, vaidmenis ir elgsenos modelius. Socializacija sukuria tapatybę, kuri apibrėžia asmens ryšį su socialine grupe ir jo poziciją toje grupėje. Socializacija vyksta visą gyvenimą, socialinės sąveikos procese iš kartos į kartą perduodamas žmonijos sukauptas patyrimas (Visuotinė Lietuvių enciklopedija).

Toliau pateikiama sampratų „adaptacija“, „integracija“, „socializacija“ seka:

1 pav. Sampratų „adaptacija“, „integracija“, „socializacija“ seka (sudaryta darbo autorės, remiantis Brown, 2020, Roy, 2021, Samošonok, Gudonis, 2010, Gerulaitis, 2009)

Pasak A. Ruzgienės, S. Petružienės (2005), vaiko socializacija prasideda šeimoje, vėliau darželyje, mokykloje. Vaiko ir suaugusiojo socialinių ryšių pradžia, bendravimo pagrindas yra neverbalinės komunikacijos užuomazgos. Komunikacijos formos yra imitacija ir pakartojimų seka. Imitacija – tai sekimas, mėgdžiojimas: vaikas ir suaugusysis stebi vienas kitą, kartoja emocijas, veido išraišką, balso intonaciją, moduliaciją, veiksmus (Ruzgienė, Petružienė, 2005).

Atlikus mokslinės literatūros analizę galima pastebėti adaptacijos, integracijos ir socializacijos sampratų panašumus ir skirtumus. Pastebėta, kad adaptacija tai dažniausiai natūralus savireguliacijos procesas, natūralus prisitaikymas prie aplinkos. Adaptacijos metu asmuo nuolat sąveikauja su aplinka. Integracija tai – nepalaujamas derinimasis prie aplinkos, ir prie socialinio pasaulio. Socializacija – kai asmuo mokosi būti bendruomenės ir visuomenės nariu, perima vertybes, žinojimą, įgūdžius, elgsenos modelius, tradicijas, papročius. Socializacijos veiksniai yra šeima ir mokykla, taip pat žiniasklaida, bendraamžių grupės. Vaiko socializacija prasideda šeimoje ir tik vėliau jis socializuojasi bendruomenėje. Socializacijos procesas vyksta nuo gimimo iki mirties. Sėkminga socializacija –

tai kultūros, žinių, socialinės aplinkos perėmimas visuomenėje, kurioje vaikas gyvena. Apžvelgus adaptacijos, integracijos ir socializacijos sampratas išryškėjo, kad socializacijos apibrėžtis yra plačiausia savo turiniu sąvoka, per adaptaciją ir integraciją vyksta socializacija, kada kitatautis tampa tos šalies, kurioje gyvena, piliečiu.

Kalba - greičiausias būdas socializuotis visuomenėje. Kalbos ugdymas padeda vaikui ugdytis kalbėjimo įgūdžius, rišliąją kalbą, reikšti mintis, bendrauti su juos supančiais žmonėmis. Kalbos ugdymas – esminė socializacijos sudedamoji dalis.

Kaip tvirtina K. Hille, P. Evanschitzky, A. Bauer (2015), pedagogai, dirbantys su kitakalbiais vaikais, taip pat pastebi, kad nuo tėvų pagalbos labai priklauso kalbinės integracijos trukmė. Dalis pedagogų laikosi nuostatos, kad pedagogas gali padėti, bet atsakomybė dėl vaiko spartaus kalbinių gebėjimų išugdymo tenka šeimai. Dalis grįžusių iš užsienio vaikų patiria ne tik kalbinius, socializacijos iššūkius, bet ir psichologinius sunkumus.

Apibendrinant galima teigti, kad kalbos mokymasis yra esminis viso ugdymo turinio elementas. Vaiko kalba geriausiai vystosi geroje kalbinėje

aplinkoje, nuolat vaiką kalbinant ir kalbantis su juo. Kalbinę veiklą skatina ir daro turtingesnę darželyje naudojamos priemonės: knygų skaitymas, plakatai, audiovizualinės priemonės, mokomųjų filmų žiūrėjimas, kortelės su paveikslėliais ir užrašais keliomis kalbomis.

Nustatyta, kad kalbos vystymąsi lemia kalbos vartojimas šeimoje. Šnekamosios kalbos įgūdžių raida priklauso nuo suaugusiųjų bendravimo su vaiku intensyvumo. Pastebėta, kad dauguma vaikų ikimokykliniame amžiuje gali laisvai išmokti dvi kalbas, integruotis į dvi kultūras, nors tai užtrunka ilgiau.

Žaidimai - greičiausias būdas vaikams socializuotis naujoje aplinkoje, priimti nepažįstamus žmones. Taip vaikai lengviau perima kultūrinės vertybes, socialinius įgūdžius. Žaidimas - natūralus procesas, padedantis laikytis susitarimų, įveikti bendravimo sunkumus.

Kaip teigia S. Burvytė (2019), girdėdamas suaugusiųjų kalbą, žaisdamas ir stebėdamas vaikas sužino žodžių reikšmes, išmoksta tarti garsus. Pagrindiniai kalbos ugdymo žaidimai – žodžių žaidimai, vardijimas viską, ką mato namie, išėję pasivaikščioti, klausymas kalbančiojo, istorijų pasakojimas. Pažintiniai arba didaktiniai žaidimai padeda susipažinti su aplinka, gamta, kalba.

Kaip teigia L. A. Vella Charles, L. Mifsud, D. Muscat (2018), vaikai daugiausia išmoksta, jei dirba ir žaidžia su efektyvia mokomąja medžiaga, pritaikyta prie vaiko dabartinių kalbos žinių ir skatina jų turimas kalbines žinias ir įgūdžius. Antroji vaiko kalba taip pat gali būti sėkminga, jei yra įterpta į kontekstą, kuri skatina teigiamas nuostatas gimtajai kalbai (Vella, Mifsud, Muscat, 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad žaisdamas ir stebėdamas vaikas sužino žodžių reikšmes, išmoksta tarti garsus. Per žaidimus susipažįstama su aplinka, žmonėmis, užmezgami tarpusavio santykiai. Žaidžiant lavinamas vaiko kūrybiškumas, aktyvumas,

iniciatyvumas, emocijos, kalba. Žaidimų metu vaikas įgyja naujų gebėjimų, įgūdžių, perima vertybines nuostatas, įgyja naujos patirties, ugdoma motorika, kalba, vaizduotė, lavinami protiniai gebėjimai, įsisąmoninamos elgesio normos, taisyklės, vertybės. Žaidimai padeda ugdyti socialinius įgūdžius ir yra sąlyga sėkmingos integracijos į visuomeninį gyvenimą.

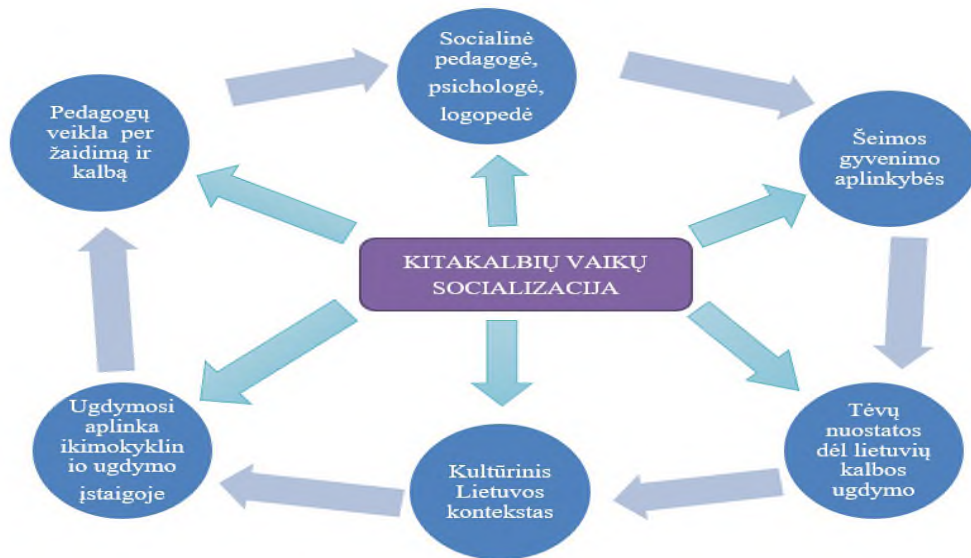
Ikimokyklinio ugdymo įstaiga - tai atvira bendruomenės institucija, kuri turi daugiau galimybių gerinti socialines vaiko sąlygas bendruomenėje, prisideda prie teigiamos vaiko socializacijos (Janutytė 1999). Kaip tvirtina A. Janutytė (1999), svarbiausi ugdymo įstaigų tikslai – rengti vaiką gyvenimui, sudaryti sąlygas jo socialinei plėtrai. Vaikas turi jaustis lygiateisiu suaugusiojo partneriu ir vaikų darželio bendruomenės nariu, todėl ikimokyklinės įstaigos turėtų koreguoti ugdymo turinį, metodus, formas, atsižvelgdamos į šeimos bei visuomenės poreikius.

Teigiamos tėvų nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo, padeda vaikams greičiau socializuotis ikimokyklinėje įstaigoje. Pasak A. Mazolevskienės (1999), pagrindinis migrantų šeimų vaikų poreikis – būti visaverčiais ugdymo įstaigos bendruomenės nariais. Pedagogui svarbu padėti vaikams išlaikyti jų pirminį kultūrinį identitetą ir pratinti vaikus būti aktyviais bendruomenės nariais. Migrantų šeimų vaikai atsiduria jiems visiškai nepažįstamame krašte, todėl ypač svarbu užmegzti emocinį kontaktą su vaikais ir jų šeimomis, rodyti pagarbą jų gimtajai kalbai, kultūrai, tradicijoms, papročiams (Mazolevskienė, 1999).

Pasak K. Hille, P. Evanschitzky, A. Bauer (2015), ikimokyklinio ugdymo įstaiga turėtų būti vieta, kur vaikai jaučiasi gerai. Sukurta palanki ugdymosi aplinka palengvina vaikų socializaciją. Kaip teigia E. Magruder (2019), kruopščiai išdėstytos nuotraukos ir etiketės padeda vaikams pamatyti ir bendrauti naudojant raktinius žodžius bei daiktus iš savo kultūrų.

Aptarus kitakalbių vaikų socializacijos problemas, aplinkybes ir ypatumus, galima išskirti esminius kitakalbių vaikų socializacijos elementus. Tai šeimos gyvenimo aplinkybės, tėvų nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo, kultūrinis Lietuvos kontekstas,

ugdymosi aplinka ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, pedagogų veikla taikant žaidimus ugdant kalbą ir socialinio pedagogo, psichologo, logopedo pagalba (2 pav.).

2| pav. Kitakalbių vaikų socializacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (sudaryta darbo autorės, remiantis Poderienės, Tamulionienės, 2021)

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai skatinami atnaujinti ugdymo procesą, mokymo metodus, ugdymosi aplinką. Taip pat pedagogams reikėtų atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualias savybes, motyvaciją, gebėti įtraukti ugdytinį į mokymosi procesą, sukurti vaikui palankų mikroklimatą. Itin svarbus yra tėvų ir pedagogų bendravimas, tėvų domėjimasis ugdymo metodais, dienos tvarka. Teigiamos tėvų nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo, padeda vaikams greičiau socializuotis.

KITAKALBIŲ VAIKŲ SOCIALIZACIJOS VYKSMO IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

Ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra institucija, kuri turi daugiau galimybių gerinti socialines vaiko sąlygas ir prisidėti prie vaiko socializacijos (Janutytė, 1999). Kaip teigia mokslininkai, migracijos patirties turintiems vaikams, integruojantis į ugdymo įstaigą kyla daug

iššūkių, tokių kaip socialiniai ir kultūriniai skirtumai, galimos patyčios (Kairė, 2019). Empirinio tyrimo tikslas - nustatyti kitakalbių vaikų socializacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje vyksmą.

Tyrimo metodika ir organizavimas. Norint išsiaiškinti kitakalbių vaikų socializacijos proceso vyksmą, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje buvo vykdoma anketinė ir žodinė apklausa (struktūruotas interviu). Tyrimas užsakomasis, kokybinis. Tyrimo klausimai sudaryti remiantis išanalizuota mokslinė literatūra. Pedagogams buvo pateikta 12 teiginių, kuriuos jie turėjo įvertinti pagal skalę nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“ ir pateikti 5 atviro tipo klausimai, į kuriuos jie turėjo atsakyti. Tėvai taip pat turėjo įvertinti 12 teiginių ir atsakyti į 5 atviro tipo klausimus.

Dalyvavusiems apklausoje, buvo suteikta trumpa informacija apie tyrimą, jo tikslus. Visi tyrimo dalyviai pasirašė sutikimą dalyvauti tyrime. Buvo laikomasi

etikos principų. Tyrime dalyvavo lopšelio-darželio „X“ 8 pedagogai ir 6 ikimokyklinio amžiaus kitakalbių vaikų tėvai. Tiriamieji anketoje galėjo pasirinkti tik vieną atsakymo pateiktį nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“ ir atsakyti žodžiu į atvirą klausimą.

Tyrimo duomenų apdorojimui ir įforminimui buvo panaudota MS Office Word programa.

Pedagogų apklausos rezultatai

Siekiant sužinoti kitakalbių vaikų socializacijos laiką ikimokyklinio ugdymo grupėje, buvo pateiktas klausimas - *Per kiek laiko jūsų grupėje socializavosi kitakalbiai vaikai?* 3 informantai atsakė, kad „per vienerius metus“, 3 atsakė, kad „per tris mėnesius“ ir 2 neatsakė. Pateikti atsakymai leidžia teigti, kad kitakalbiai vaikai per tokį trumpą laiką galėjo adaptuotis arba integruotis. Vaiko socializacija prasideda šeimoje ir vėliau ugdymo įstaigoje, kai vaikas mokosi būti bendruomenės nariu, perima vertybes, elgsenos modelius, tradicijas bei papročius.

Į klausimą: „*Per kiek laiko jūsų grupėje kitakalbiai vaikai pradėjo kalbėti lietuvių kalba?*“ 3 informantai atsakė, kad per 6 mėnesius, vienas atsakė, kad per 3 mėnesius ir 2 neatsakė. Vienas pedagogas pažymėjo, kad „*vaikas jo grupėje pradėjo kalbėti lietuvių kalba po 2 metų*“. Kitas pedagogas atsakė, kad „*...vaikai labai skirtingai pradeda kalbėti: vienas vaikas geba kalbėti po 3 mėnesių, o kitas - antrais ugdymo įstaigą lankymo metais ir kalba trumpais sakiniais*“. Mokslininkai teigia, kad kalbėjimas yra vienas iš labiausiai pastebimų, kalbos mokėjimą parodančių veiksnių. Kitakalbių vaikų kalbiniai įgūdžiai vystosi skirtingais etapais. Vaiko kalba vystosi greičiau nuolat jį kalbinant ir su juo kalbant.

Siekiant išsiaiškinti, kaip dažniausiai kitakalbiai vaikai bendrauja su bendraamžiais, buvo užduotas klausimas - *Kokia kalba kalbasi grupėje kitakalbiai vaikai su bendraamžiais?* 4 informantai atsakė, „*kad*

rusų kalba“, 3 atsakė, „*kad lietuvių kalba*“, vienas, kad anglų. Visi informantai pažymėjo, kad dažnai kalbamasi gestais. Kaip teigia mokslininkai, vaikas stengiasi bendrauti su kitais savo bendraamžiais įvairiai, mėgina keistis mintimis, suprasti tai, ką sako kiti bei suvokti kalbėjimo prasmę.

Į klausimą - *Kokia kalba kitakalbių vaikų tėvai bendrauja su pedagogais?* 6 pedagogai atsakė, kad „*tėvai su pedagogais bendrauja savo gimtąja kalba*“, vienas atsakė, kad „*lietuvių*“ ir vienas atsakė, kad „*kita mokama užsienio kalba*“. Mokslininkai, nagrinėję kalbinį elgesį, teigia, kad didžioji dalis emigrantų tiek šeimoje, tiek visuomenėje kalba savo gimtąja kalba. Ir tik nedaugelis perima tos šalies, kurioje gyvena, kalbą.

Iš 8 pedagogų į teiginį - „*Taikomi žaidimai ir mokomoji medžiaga gerina kitakalbių vaikų kalbos žinias*“ 7 pedagogai pažymėjo, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“ ir vienas, kad „*sutinka*“. Pateikti informantų atsakymai atskleidė, pedagogų pritarimą, jog per žaidimus ir mokomosios medžiagos pagalbą lavėja kitakalbių vaikų kalbos žinios. Žaidimai padeda vaikams laikytis susitarimų, įveikti bendravimo sunkumus. Žaisdami pažintinius ar didaktinius žaidimus, girdėdami suaugusiojo kalbą bei stebėdami, vaikai sužino žodžių reikšmes, išmoksta tarti garsus.

Į teiginį - „*Migracijos patirties turintys vaikai patiria patyčias ir priešišumą jūsų ugdymo įstaigoje*“ 6 pedagogai atsakė, kad „*nesutinka su šiuo teiginiu*“ ir 2 atsakė, jog „*sutinka*“. Pateikti atsakymai leidžia teigti, kad dauguma migracijos patirties turinčių vaikų nepatiria patyčių bei priešiško ugdymo įstaigoje. Ir tik nedaugelis pedagogų teigia, kad yra vaikų, kurie patiria patyčias ir priešišumą ugdymo įstaigoje. Mokslininkų atlikti tyrimai rodo, kad tiesioginės migracijos patirties turintiems vaikams, kyla daug iššūkių, kai pasikeičia namų aplinka, o ugdymo įstaigoje vyrauja naujos taisyklės.

Siekiant sužinoti pedagogų nuomonę apie ugdymo turinio korekcijas, atliepiančias kitakalbių vaikų poreikius, iš 8 pedagogų į teiginį - „*Ikimokyklinės įstaigos, turinčios kitakalbių vaikų, turėtų koreguoti ugdymo turinį, metodus ir atsižvelgti į šeimos poreikius*“ 3 atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“, 2 atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka*“, vienas atsakė, kad „*visiškai sutinka*“, vienas atsakė, kad „*nesutinka*“ ir vienas atsakė, kad „*visiškai nesutinka*.“ Apibendrinti informantų atsakymai atskleidė, kad dauguma pedagogų pritartų ugdymo turinio, metodų keitimui atsižvelgiant į kitakalbių šeimų poreikius. Didėjant atvykstančių kitakalbių vaikų į ugdymo įstaigas, švietimo sistema turėtų inicijuoti ugdymo metodų, turinio korekcijas, kad palengvintų integravimąsi, užtikrintų socialinį ir emocinį palaikymą. Ugdymo įstaigų tikslas yra parengti visus vaikus gyvenimui, sudarant sąlygas jų socialinei plėtrai.

Siekiant sužinoti pedagogų nuomonę apie priemones, kurios gali būti taikomos, siekiant palengvinti kitakalbių vaikų bendravimą, buvo pateiktas teiginys - „*Grupėje išdėstytos nuotraukos ir paveikslėliai palengvina vaikams bendrauti su kitų kultūrų vaikais*“. 3 pedagogai atsakė, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“ ir 5 atsakė, kad „*sutinka*“. Iš gautų atsakymų paaiškėjo, kad nuotraukos, paveikslėliai vienareikšmiškai padeda bendrauti įvairių kalbų, kultūrų vaikams. Grupėje sukurta palanki ugdymuisi aplinka palengvina kitakalbių vaikų socializaciją, o pedagogų naudojamos konkrečios strategijos pagerina kitakalbių vaikų kalbos vystymąsi. Iš pateiktų atsakymų į teiginį - „*Pedagogams svarbu, kad kitakalbis vaikas pats įsitrauktų į grupės veiklą*“ 5 pedagogai atsakė, kad „*sutinka*“ ir 3 atsakė, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“. Atsakymai atskleidė pedagogų atsakomybę ir rūpestingumą dėl kitakalbių vaikų integravimosi į grupę. Jie supranta, kad vaikas, dalyvaudamas ugdymo procese, stiprina individualius savo polinkius, poreikius.

Bendradarbiaudamas su kiekvienu vaiku individualiai, pedagogas gali vaikus paremti, paskatinti ir, jeigu reikia, padėti. Vaikas gerina savo gebėjimus įveikdamas sunkumus, pasitikėdamas savimi. Gebėjimas pozityviai spręsti gyvenimiškas situacijas sustiprina vaiko vidinę motyvaciją mokytis.

Į teiginį - „*Kitakalbiams vaikams reikalinga psichosocialinė pagalba*“ 3 pedagogai atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“, 2 atsakė, kad „*visiškai sutinka*“ ir 3 atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka*“. Informantų atsakymai atskleidė, kad pedagogai vienareikšmiškai pritaria, kad kitakalbiams vaikams yra reikalinga psichosocialinė pagalba. Tinkama ir laiku suteikta psichosocialinė pagalba, vaikams padeda sukurti saugumo jausmą ir užtikrina socialinius santykius. Atvykę vaikai išgyvena kalbinius, kultūrinius ir socialinius skirtumus, todėl psichosocialinė parama užtikrintų vaikų emocinę ir psichinę gerovę.

Siekiant sužinoti pedagogų nuomonę apie informacijos surinkimą apie kiekvieno vaiko patirtį, buvo pateiktas teiginys - „*Naudinga rinkti informaciją apie kiekvieno vaiko patirtį, šeimos kilmę ir bendrus interesus jo gimtąja kalba*“. 4 pedagogai atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“, 3 atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka*“ ir 1 atsakė, kad „*visiškai sutinka*“. Apibendrinus gautus rezultatus matome, kad didžioji dauguma informantų sutinka, jog renkama informacija apie vaiko šeimos patirtį, kilmę, gimtąją kalbą daro teigiamą įtaką vaiko socializacijai. Mokslininkai rekomenduoja pedagogams susitikti su kitakalbių vaikų šeimomis ir per asmeninį pokalbį surinkti informaciją apie šeimos kilmę, pomėgius, veiklą. Šeimoms dalinantis patirtimi, pokyčiais jų gyvenime, vaiko interesais, atsiskleidžia tėvų lūkesčiai ir tai gali padėti vaikams lengviau socializuotis ugdymo įstaigoje.

Į teiginį - „*Vaiko socializacija prasideda šeimoje*“ 4 pedagogai atsakė, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“, 3 atsakė, kad „*sutinka*“ ir 1 atsakė, kad

„*nei sutinka, nei nesutinka*“. Pateikti informantų atsakymai atskleidžia nuomonę, kad socializacija vienareikšmiškai prasideda šeimoje, kuri yra uždara kultūros teritorija. Šeima yra atsakinga už vaiko auklėjimą, socialinės patirties įgijimą. Bendravimo patirtį vaikas įgyja taip pat šeimoje.

Pedagogai, dirbantys su kitakalbiais vaikais, pastebi, kad nuo tėvų pagalbos bei atsakomybės priklauso vaikų socializacijos sėkmė. Į Lietuvą iš užsienio grįžusiems ir atvykusiems kitakalbiams vaikams reikalingas skirtingas socializacijos laikotarpis.

Tėvų apklausos rezultatai

Atliekant tyrimą ir siekiant išsiaiškinti, kaip vyksta kitakalbių vaikų socializacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje buvo paprašyta lopšelio-darželio „X“ kitakalbių ugdytinių tėvų atsakyti į klausimus. Visi 6 kitakalbių ugdytinių tėvai atsakė į parengtus klausimus, kas sudaro 100 proc..

Siekiant sužinoti tėvų nuomonę apie jų vaikų patirtis ugdymo įstaigoje buvo paprašyta įvertinti keturis teiginius. Į teiginį - „*Jūsų vaikas patyrė stresą pradėjęs lankyti šią ugdymo įstaigą*“, 3 informantai atsakė, kad „*visiškai sutinka*“, vienas tėvas atsakė, kad „*sutinka*“, 2 tėvai atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka*“. Iš pateiktų atsakymų galima teigti, kad tėvai pritaria teiginiui, kad jų vaikas patyrė stresą, pradėjęs lankyti ugdymo įstaigą. Vaikai, patekę į naują ugdymo įstaigą, dažniausiai patiria stresą, reaguoja aplinkos dirgiklius. Kad adaptuotųsi naujoje aplinkoje, vaikams reikia prisitaikyti prie išorinės aplinkos sąlygų, prie jų priprasti.

Iš 6 apklaustų tėvų į teiginį - „*Jūsų vaikui ugdymo įstaigoje sudarytos sąlygos tapti iniciatyviu, kūrybingu*“ 4 tėvai atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“ ir 2 tėvai atsakė, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“. Apibendrinus gautus informantų atsakymus išryškėjo, tėvai yra patenkinti ikimokyklinės ugdymo įstaigos

veikla, jų vaikams ugdymo įstaigoje sudarytos sąlygos tapti iniciatyviais ir kūrybingais. Galima manyti, kad yra užmegztas geras vaiko santykis su pedagogu, o tai rodo socialinių ryšių pradžią.

Į teiginį - „*Jūsų vaikas jaučiasi ignoruojamas ugdymo įstaigoje, kad nemoka lietuvių kalbos*“ 4 tėvai atsakė, kad „*nesutinka su šiuo teiginiu*“ ir 2 tėvai atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka*“. Informantų atsakymai leidžia manyti, kad jų vaikai nepatiria didelių nepatogumų dėl to, kad nemoka lietuvių kalbos. Kalbėti skatinanti aplinka, ugdymo įstaigoje sukurti ritualai, pasisveikinimai, atsisveikinimai, ryto ratas, didaktiniai žaidimai padeda vaikams lengviau mokytis kalbėti lietuvių kalba.

Į teiginį - „*Jūsų vaikas rodo susidomėjimą antrąja kalba*“ 4 tėvai atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“, vienas tėvas atsakė, kad nei „*sutinka, nei nesutinka*“ ir vienas tėvas atsakė, kad „*nesutinka*“. Apibendrinus pateiktus informantų atsakymus galima teigti, kad dauguma vaikų rodo susidomėjimą antrąja kalba. Ir tik vienas tėvas pastebėjo, kad jo vaikas nerodo susidomėjimo antrąja kalba. Kuo didesni postūmį jaus vaikas iš pedagogų, tuo greičiau jis išmoks ir rodys susidomėjimą antrąja kalba. Dauguma ikimokyklinio amžiaus vaikų laisvai gali išmokti dvi kalbas. Vaiko susidomėjimas antrąja kalba būtinas, nes priešingu atveju jam bus sunku prisiderinti naujoje aplinkoje.

Siekiant sužinoti tėvų nuomonę apie pedagogų pagalbą jų vaikui, buvo pateiktas teiginys - „*Pastebėjote pedagogų pagalbą, padedančią Jūsų vaikui integruotis į bendruomenę*“. 3 informantai atsakė, kad „*visiškai sutinka*“, 2 tėvai atsakė, kad „*sutinka*“ ir vienas tėvas atsakė, kad „*visiškai nesutinka*“ su šiuo teiginiu. Pateikti informantų atsakymai atskleidė, kad pedagogai suteikia pagalbą ir padeda vaikams integruotis į bendruomenę. Ir tik vienas tėvas mano, kad pedagogai jo vaikui nesuteikė pagalbos integruotis į bendruomenę.

Pedagogas gali padėti vaikams integruotis į bendruomenę, jei ir šeima prisiims atsakomybę dėl vaiko kalbinių gebėjimų. Pedagogų gebėjimas suprasti, padėti įtraukti į bendruomenę grįžusius ar atvykusius iš kitų šalių vaikus yra viena esminių sėkmingos integracijos lietuviškoje ugdymo įstaigoje sąlygų.

Siekiant sužinoti, ar tėvai pastebėjo patyčias ugdymo įstaigos aplinkoje jų vaiko atžvilgiu, buvo pateiktas teiginys - „*Jūsų vaikas patyrė patyčias ugdymo įstaigos aplinkoje*“. 4 tėvai atsakė, kad „*nesutinka su šiuo teiginiu*“, vienas atsakė, kad „*nei sutinka, nei nesutinka su teiginiu*“. Ir vienas tėvas atsakė, kad „*visiškai nesutinka*“. Informantų manymu, jų vaikai ugdymo įstaigos aplinkoje patyčių nepatiria. Mokslininkai pabrėžia, kad migracijos patirties turintiems vaikams gali kilti iššūkių integruojantis į ugdymo įstaigą. Šiuo teiginiu norėta pabrėžti, kad vaikai patiriantys socialinius ir kultūrinius skirtumus, priešišumą, gali turėti sunkumų visapusiškai integruotis į švietimo sistemą.

Siekiant sužinoti tėvų nuomonę apie bendruomenės globą savo vaiko atžvilgiu, buvo pateiktas teiginys - „*Jūsų nuomone, vaikas jaučia bendruomenės, kurioje gyvena, globą*“. 4 tėvai atsakė, kad „*sutinka su teiginiu*“ ir du tėvai atsakė, kad „*visiškai sutinka su šiuo teiginiu*“. Pateikti informantų atsakymai leidžia teigti, kad vaikai jaučia bendruomenės, kurioje gyvena, globą. Kad vaikas pritaipytų prie bendruomenės, turi jausti nuolatinę globą, palaikyti su ja tvirtus ryšius, jaustis jos nariu. Jeigu ugdymo įstaiga yra atvira, tuomet ji turi daugiau galimybių gerinti socialines sąlygas ir taip prisidėti prie vaiko socializacijos.

Į teiginį - „*Jūsų vaikas priprato prie darželio tvarkos ir jaučiasi gerai*“ 4 tėvai atsakė, kad „*sutinka su šiuo teiginiu*“ ir du tėvai atsakė, kad „*visiškai sutinka*“. Pateikti informantų atsakymai atskleidžia, kad visi vaikai priprato prie darželio tvarkos ir jaučiasi gerai.

Sukurta palanki ugdymosi aplinka palengvina vaikų socializaciją. Išdėstytos nuotraukos, paveikslėliai padeda vaikams bendrauti.

Siekiant išsiaiškinti tėvų nuomonę apie pagrindinės ugdomosios funkcijos priskyrimą šeimai, buvo pateiktas klausimas - „*Ar pritariate nuomonei, kad pagrindinė ugdomoji funkcija tenka šeimai?*“. 2 tėvai atsakė, kad „*pritaria šiai nuomonei*“, vienas tėvas atsakė, kad „*nei pritaria, nei nepritaria*“, vienas tėvas atsakė, kad „*nepritaria šiai nuomonei*“. Dar du informantai į šį klausimą neatsakė. Paaiškėjo, kad didžioji dalis informantų nemano, jog pagrindinė ugdomoji funkcija tenka šeimai. Mokslininkų teigimu, pagrindinė ugdomoji funkcija tenka šeimai, o bendruomenė turėtų pastiprinti ir užtikrinti šios funkcijos realizavimą.

Siekiant išsiaiškinti tėvų požiūrį dėl integravimosi į visuomenę, buvo pateiktas klausimas - „*Kokia kalba Jūs kalbate su savo vaiku namuose?*“. 3 tėvai atsakė, kad „*namuose su savo vaiku kalbu savo gimtąja kalba*“, vienas tėvas atsakė, kad namuose kalbasi tik lietuvių kalba, vienas tėvas atsakė, kad su vaiku bendrauja ir lietuvių kalba ir savo gimtąja kalba. Vienas tėvas atsakė, kad „*su mama vaikas bendrauja lietuvių kalba, su tėčiu rusų kalba*“ (tėtis ukrainietis). Apibendrinus gautus atsakymus galima teigti, kad dauguma tėvų su savo vaikais namuose kalbasi savo gimtąja kalba. Į klausimą - „*Ar Jūs mokotės lietuvių kalbos?*“ 5 tėvai atsakė, kad „*taip*“ ir vienas atsakė, kad „*šiek tiek, kiek būtina darbe*“. Apibendrinant gautus atsakymus galima teigti, kad dauguma tėvų mokosi lietuvių kalbos, nes norint integruotis bei socializuotis būtina priimti šalies, kurioje gyvenama, kultūrą, papročius, kalbą.

Išvados

Atlikus mokslinės literatūros analizę, išryškėjo:

- socializacija vyksta tuomet, kai asmuo mokosi būti bendruomenės ir visuomenės nariu, perima

vertybes, žinojimą, įgūdžius, elgsenos modelius, tradicijas, papročius;

- kitakalbių vaikų socializacijai svarbūs elementai yra šie: šeimos gyvenimo aplinkybės, tėvų nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo, kultūrinis Lietuvos kontekstas, ugdymosi aplinka ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, pedagogų veikla per žaidimą ir kalbą bei socialinio pedagogo, psichologo ir logopedo pagalba;
- žaidimai padeda ugdyti(s) socialinius įgūdžius ir yra sąlyga sėkmingos integracijos į visuomeninį gyvenimą;
- kalbos mokymasis yra esminis viso ugdymo turinio elementas, vaiko kalba geriausiai vystosi geroje kalbinėje aplinkoje, nuolat vaiką kalbinant ir kalbantis su juo.

Empirinio tyrimo rezultatų analizė atskleidė:

- kitakalbiai vaikai, pradėję lankyti naują ugdymo įstaigą, patiria stresą;
- pedagogai mano, kad reikėtų koreguoti ugdymosi turinį ir metodus atsižvelgiant į kitakalbių šeimų poreikius;
- pedagogai teigia, kad žaidimai padeda vaikams susipažinti su aplinka, juos supančiu pasauliu; žaisdamas vaikas išmoksta tarti garsus, sužinoti žodžių reikšmes, lavina kalbos gebėjimus;
- pedagogų bendravimas su atvykusiomis šeimomis, surinkta informacija apie šeimą, bendrus interesus, tėvų įtraukimas į bendruomenės gyvenimą, veiklą ugdymo įstaigoje palengvina vaikų socializaciją;
- kitakalbiai vaikai ikimokyklinio ugdymo grupėje jaučiasi gerai: patyčių nepatiria, jaučia bendruomenės, kurioje gyvena, globą;
- lietuvių kalbą besimokinantys tėvai yra geras pavyzdys vaikams gerinti kalbos įgūdžius.

LITERATŪRA

1. Auškelienė A., Braslauskienė R., Klanienė I., Kiaugienė A., Medvedeva O., & Stupurienė V. Daugiakultūriai darželiai. Gerosios praktikos vadovas 2016. [žiūrėta 2022.11.02]. Prieiga per internetą: https://www.etwinning.lt/wp-content/uploads/2019/09/LT-leidinys-INTERNETUI_A4.pdf
2. Bielskienė J., Duobienė L., Tamulionytė E. Tarpkultūrinis ugdymas Lietuvos mokykloje: į pagalbą mokytojui (2012). Tolerantiškojo jaunimo asociacija. [žiūrėta 2022. 11. 26]. Prieiga per internetą: <https://tja.lt/wp-content/uploads/2021/05/Tarpkultūrinis-ugdymas-3-104-psl-2.pdf>
3. Burvytė S. Sumanioji edukacija vaikų žaidimuose (2019). Vilnius.
4. Brown J. Kindergarten without tears – what should parents know about the adaptation period? (2020). [žiūrėta 2022.12.15]. Prieiga per internetą: <https://findmykids.org/blog/en/kindergarten-adaptation-period>
5. Hille K., Evanschitzky P., Bauer A. 3-6 metų vaiko raida (2015). Vilnius: Tyto Alba.Lara Ann Vella Charles L. Mifsud
6. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje (2002). Vilnius: Petro Ofsetas.
7. Kairė S. (2019). Į Lietuvą grįžusių/atvykusių vaikų integracija į švietimo sistemą skirtingų savivaldybių mokyklose. [žiūrėta 2022.12.04]. Prieiga per internetą: http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2019/04/%C4%AF-Lietuv%C4%85-gr%C4%AF%C5%B4tan%C4%8Di%C5%B3-vaik%C5%B3-integracija-%C4%AF-%C5%A1vietimo-sistem%C4%85_-esama-situacija-3.pdf
8. Lara Ann Vella Charles L. Mifsud David Muscat Kalbos vartojimas ankstyvoje vaikystėje. Švietimo klasės Maltoje. [žiūrėta 2022.11.27]. Prieiga per internetą: https://education.gov.mt/en/Documents/Language_Use_in_Early_Childhood_Education_Classrooms_in_Malta.pdf
9. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija [žiūrėta 2022.12.16]. Prieiga per internetą: Užsieniečių integracija | Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (lrv.lt)
10. Magruder E. Many Languages, One Classroom: Supporting Children in Superdiverse Settings. [žiūrėta 2022.11.27]. Prieiga per internetą: <https://www.naeyc.org/resources/pubs/tyc/dec2018/supporting-children-superdiverse-settings>
11. Mazolevskienė A. Dvikalbių vaikų poreikiai ir jų kalbos mokymasis. [žiūrėta 2022. 11. 26]. Prieiga per internetą: <https://pdfslide.net/documents/dvikalbiu-vaiku-poreikiai-ir-ju-kalbos-mokymasis.html>

12. Poderienė N., Tamulionienė A. Įveikti atskirtį: grįžusių iš užsienio vaikų kalbinė integracija (2021). Vilnius.
13. Ruzgienė A., Petružienė S. Vaikas ir aplinka (2005). Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
14. Samašonok K., Gudonis V., Juodraitis A. Institucinio ugdymo ir adaptyvaus elgesio dermės modeliavimas (2010). VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla.
15. Stoškuvienė V. (2022-03-28) Paramos vaikams centras. Iš Ukrainos atvykę vaikai šalia mūsų: kaip reaguoti į jų jausmus ir elgesį. [žiūrėta 2022.11.27]. Prieiga per internetą: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/paramos-vaikams-centras-ukrainos-vaikai-salia-musu-kaip-reaguoti-i-ju-jausmus-ir-elgesi/28011>

PEDAGOGŲ PASIRUOŠIMAS TEIKTI LYTINĮ ŠVIETIMĄ IKIMOKYKLINIAME AMŽIUJE

Ieva Baltrušaitytė¹, Edita Ivinkina²

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto pedagogikos katedra

Anotacija. Lytinis švietimas yra pedagoginės veiklos procesas, kuriuo norima suteikti specialias žinias apie kūno sandarą, fizines ir chemines organizmo funkcijas, higieną ir žinias apie lytį, seksualumą, lyčių santykius, reprodukcinę sveikatą. Vaikų amžių atitinkantį lytinį švietimą svarbu taikyti nuo pat ankstyvos vaikystės, tačiau tėvams ir pedagogams trūksta žinių apie lytinį švietimą ir baiminamasi dėl vaikų psichologinio pasiruošimo susipažinti su šia tema. Tyrime buvo siekiama atskleisti pedagogų požiūrį ir patirtį ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime.

Reikšminiai žodžiai: ikimokyklinis amžius, lytinis švietimas, pedagogas

Įvadas

Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis (WHO, 2016), kasmet apytiksliai 357 milijonų lytiškai plintančių ligų (LPL) atvejų nustatoma nuo 15 iki 24 metų. Žinojimas apie būtinybę lytinių santykių metu naudoti kontraceptines priemones, jų naudojimo specifiką siejamas su kokybišku lytiniu švietimu ugdymo įstaigose (Tretjakova, Pociūtė-Sereikienė ir Ubarevičienė, 2018). Tai galima įgyvendinti tik ugdant pagarbų požiūrį į kito asmens išskirtinumus, todėl vaikams bei paaugliams yra reikalinga tokia programa, kuri suteiktų galimybę labiau pažinti vienas kitą kaip išskirtinius ir lytiškus asmenis bei mokytis nuoširdžiai bendrauti ir bendradarbiauti (Obelenienė, 2015).

Lytiškumas tai iš viena žmogaus savybių, pasirodanti per savęs suvokimą kaip berniuką arba mergaitę, lytinę saviraišką, biologinę lytį. Lytiškumas apima fizinius, psichinius, socialinius ir dvasinius asmens būties dėmenis, todėl jį formuoja asmenybės bruožai, vertybės, įsitikinimai, asmens elgesys ir jo socializacijos raida. Lytiškumas yra itin svarbi

asmens sveikatos ir gerovės dalis (Ustilaitė, Jonynienė, Šileikienė, 2017). Ugdytojų atsakomybė yra pažinti vaiko raidos ypatumus ir, paisant ugdytinio amžiaus, jam tinkamai paaiškinti, atsakyti į jo klausimus ir nukreipti vaiko lytinį elgesį tinkama linkme. Šiuolaikinėje visuomenėje vaikai gali rasti visą juos dominančią informaciją internete, žiūrint televiziją ar klausantis draugų, bet ne visada šios žinios tinkamos pagal vaiko amžiaus supratimo galimybes, psichikos ypatumus, ne visuomet padeda formuoti reikiams elgesio normoms ir užtikrinti vaiko sveikatą bei saugumą. Geriausia tinkamą informaciją ugdytiniam suteikti šeimoje arba ugdymo įstaigoje (Ustilaitė, Jonynienė, Šileikienė, 2017).

Tėvų lytinis švietimas namuose yra labai svarbus vaikui, nes dažnai tėvai yra sektini pavyzdžiai, jie geriausiai žino savo vaikų raidą ir vystymąsi. Lytinis švietimas yra labai veiksmingas, kai tėvai kartu su vaiku aptaria lytiškumo klausimus namuose, tačiau dauguma tėvų jaučiasi nepatogiai kalbėdami su vaikais apie lytiškumą ir lytinius santykius (Shin,

¹ Ieva Baltrušaitytė, Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedros Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų programos absolventė, socialiniai mokslai, edukologija

² Edita Ivinkina, Kauno kolegija, Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedros Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo studijų programos lektorė (vadovė), socialiniai mokslai, edukologija

Lee, & Min, 2019). Lytiškai ugdyti galima pradėti ypač ankstyvoje vaikystėje bei ikimokyklinėje ir priešmokyklinėje įstaigoje (Astuti, Sugiyatno, & Aminah, 2017) ir už tai yra atsakingi visi: tėvai, pedagogai, visuomenė ir vyriausybė.

Lytinis švietimas vis dar yra retai paliečiama tema ugdant ar auginat vaikus, nes tėvams ir pedagogams trūksta žinių apie lytinį švietimą ir baiminamasi dėl vaikų psichologinio pasiruošimo susipažinti su šia tema. Vaikų gaunamos informacijos apie lytinį švietimą trūkumas neabejotinai daro vaikus pažeidžiamus, žinių trūkumas gali vesti prie tapimo seksualinio smurto aukomis ir net vykdytojais (Trisnadewi ir Nasri, 2021). Lietuvoje lytiškumo ugdymui skiriama vis daugiau dėmesio, bet ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime nepakanka aiškių rekomendacijų, pedagogams trūksta žinių, kaip tinkamai bendrauti su vaikais lytinio ugdymo temomis.

Tyrimo problema – ar pedagogai yra pasiruošę tinkamam ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniam švietimui?

Tyrimo objektas – pedagogų požiūris į lytinį švietimą ikimokykliniame amžiuje

Tyrimo tikslas – atskleisti pedagogų pasiruošimą teikti lytinį švietimą ikimokykliniame amžiuje

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti lytinio švietimo svarbą ikimokykliniame amžiuje
2. Ištirti pedagogų požiūrį į lytinio švietimo svarbą ikimokykliniame amžiuje.

Tyrimo metodai:

Mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, statistinė duomenų analizė

Lytinio švietimo svarba ikimokykliniame amžiuje

UNESCO (2018) rekomendacijose visapusiškas lytinis švietimas apibrėžiamas kaip „mokymo planu

grindžiamas mokymo ir mokymosi apie kognityvinius, emocinius, fizinius ir socialinius seksualumo aspektus procesas. Jo metu siekiama suteikti vaikams ir jaunimui žinias, įgūdžius, pažiūras ir vertybes, kurios juos įgalintų – rūpintis savo sveikata, gerove ir orumu, formuoti pagarbius socialinius ir seksualinius santykius, apgalvoti ir atsižvelgti į tai, kokį poveikį jų pasirinkimai daro jų pačių ir kitų žmonių gerovei; suprasti ir užtikrinti savo teises visą gyvenimą“.

Lytinio švietimo svarba ikimokykliniame amžiuje. Ikimokyklinis amžius yra laikas, kai vaikas susipažįsta, mokosi ir komunikuoja su savo šeima ir jį supančiu išoriniu pasauliu. Ankstyvosios vaikystės laikotarpiu vaikas mokosi greičiausiai, jam daugiausiai daro įtakos išoriniai veiksniai ir didžiausia galimybė, kad vaiko įgytos žinios, nuostatos ir vertybės išliks tolimesniame gyvenime (Vlachou ir kt, 2011). Pasak Giniotaitės (2020), individo lytiškumas pasireiškia vos jam gimus. Šiuo laikotarpiu vaikai pradeda pažinti savo kūną, žvilgsniu bei lytėjimu. Tėvai šiame tarpsnyje skatinami raginti vaikus pažvelgti pozityviai į savo kūno supratimą bei patyrimą, nuslopinti polinkį gėdinti vaikus dėl kūno, privačių ar intymių kūno dalių ir natūralių kūno reakcijų į kūno stimuliavimą. Mokykloje ar darželyje vaikai jau ankstyvajame amžiuje aptarinėja savo kūnus, atsako į rūpimus klausimus pasislėpę nuo suaugusiųjų ir su kaltės jausmu (Manley, 1964). Vaikai anksti pradeda domėtis savo lytiniais organais bei jų teikiamu malonumu, o ikimokyklinio amžiaus vaikus neretai sutrikdo lyčių išoriniai skirtumai. Dvejų ir trejų metų vaikai jau pradeda suvokti, kuriai lyčiai jie priklauso ir koks jų vaidmuo (Wylie ir Čerškutė, 2018). Ankstyvosios vaikystės charakteristikos rodo (žr. 1 lentelę), kada vaikai pradeda matyti skirtumus tarp vyrų ir moterų, elgtis, kaip būdinga jų lyčiai,

remdamiesi socialine sąveika. Todėl vaikams jau tampa būtinas tinkamas lytinis švietimas (Wulansari, 2020).

1 lentelė. Ankstyvosios vaikystės charakteristikos (Sudaryta autorės pagal Wulansari, 2020)

Nuo gimimo iki 4 metų	Nuo 5 iki 8 metų
2-3 metų vaikai gali atpažinti vaikus, suaugusius pagal išorinę išvaizdą; atskiria žaislus pagal lytį	Penkerių metų amžiaus vaikų žaidimuose jau atsispindi lyčių skirtumai. Jie supranta, kad mergaitės skiriasi nuo berniukų.
3-4 metų amžiaus vaikai jau supranta savo lytį ir vis labiau suvokia anatominius savo ir kitų skirtumus. Šis suvokimas formuojasi remiantis tuo, ką jie išmoko iš šeimos, socialinio gyvenimo bei žiniasklaidos.	Sulaukę 6 metų vaikai dar gali manyti esantys priešingos lyties, tačiau tai atsitinka tik todėl, kad tapatinasi su savo idealais, pvz.: princesėmis. Sulaukę 7 metų, jie jau supranta lyties stabilumą ir žino, kad jų lytis nepasikeis.

Asmens savivertė, kito asmens ribų paisymas, mokėjimas palaikyti santykius ir juos užmegzti, savo pačio seksualumo pažinimas bei panašios savybės pasireiškia ankstyvaisiais vaikystės metais bei tęsiasi vėlesniuose gyvenimo etapuose. Atsižvelgiant į tai ugdymo metu statomi lytiškumo pagrindai yra reikšmingi ir tolimesniuose žmogaus vystymosi tarpsniuose, kuriant tarpasmeninius santykius, šeimą, suprantant savo bei vertinant kitų asmeninius norus. Neturėdamas išvardintų pagrindų bei nežinodamas, jog tokie pagrindai reikalingi, žmogus pakliūva į sudėtingą situaciją (Giniotaitė, 2020). Kokybiškas lytinis švietimas turi įtakos teigiamam požiūriui ir vertybėms bei prisideda prie abipusės pagarbos ir susitarimu grindžiamos partnerystės skatinimo (European Expert Group on Sexuality Education, 2016). Taip pat įrodyta, kad lytinis švietimas turi daug naudos vaikams vėlesniame gyvenime. Pavyzdžiui, visapusį lytinį ugdymą gaunantys vaikai ir jaunuoliai užsiima mažiau rizikinga seksualine veikla ir turi mažiau seksualinių partnerių, yra linkę

naudoti tinkamą apsaugą bei nepastoti paauglystėje (Robinson, Smith ir Davies, 2017).

Ugdymo įstaigos yra viena iš formaliųjų švietimo įstaigų, kurios atlieka svarbų vaidmenį mokant ir teikiant tikslią informaciją apie lytinį švietimą (Trisnadewi, Nasri, 2021). Pasaulinės sveikatos organizacijos programoje (WHO, 2000) rašoma, kad vaikai ir jaunuoliai turi įgyti geresnius gyvenimo įgūdžius ir galimybę reguliuoti savo sveikatą. Gudžinskienė ir Česnavičienė (2002) teigia, kad labai svarbu visame ugdymo procese daugiau dėmesio skirti sveikos gyvensenos ugdymui bei švietimo ir ugdymo programos turėtų užtikrinti, kad vaikai gautų atitinkamų žinių, jog galėtų pasirinkti sveikos gyvensenos kelią. Viena iš daugybės sveikos gyvensenos krypčių yra lytinis švietimas, lytiškumo bei sveiko lytinio gyvenimo mokymas.

Lytinio švietimo ikimokykliniame amžiuje problematika. Lytinis švietimas vis dar yra retai paliečiama tema ugdant ar auginat vaikus, nes ugdytojams dažnai trūksta žinių apie lytinį švietimą ir baiminamasi dėl vaikų psichologinio pasiruošimo

susipažinti su šia tema. Vaikų gaunamos informacijos apie lytinį švietimą trūkumas neabejotinai daro vaikus pažeidžiamus ir tai gali prisidėti prie tapimo seksualinio smurto aukomis ir net vykdytojais. Vaikai yra mokomi elgtis pagarbiai ir pasitikėti suaugusiais, todėl negeba suprasti suaugusiųjų blogų ketinimų ir yra lengvi seksualinės prievartos taikiniai (Trisnadewi ir Nasri, 2021). Europos ekspertų grupė seksualinio švietimo klausimais (European Expert Group on Sexuality Education, 2016) teigia, kad lytinis švietimas ir atviras požiūris į lytiškumą, nepadaro vaikų lytinių nusikaltėlių aukomis, bet priešingai: vaikai sužino apie lygybę ir pagarbą santykiuose, lengviau geba atpažinti smurtaujančius asmenis ir situacijas. Jei vaikai neturi tokių žinių, jie gali ieškoti atsakymų pas bendraamžius, žiniasklaidoje ar kituose šaltiniuose.

Lytinio švietimo metodikose pabrėžiama, kad svarbus yra tėvų, ugdymo įstaigos ir visuomenės įsitraukimas, tačiau nesutariama, kas turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį vaikų lytiniame švietime. Kai kurie mokslininkai mano, kad tėvai turėtų būti atsakingi už ikimokyklinio amžiaus vaikų lytinį švietimą, o mokykla ir visuomenė mano, kad tai turėtų daryti tik tėvai. Kiti mano, kad turėtų būti atsakingi ikimokyklinio ugdymo mokytojai už lytinį švietimą, o dar kiti galvoja, kad tik suaugusieji, turintys mokslinę lytinę švietimo sampratą, gali būti mokytojais, nes tėvai neturi tam kompetencijos. Menmuir ir Kakavoulis (1999) nurodo, jog ugdymas ankstyvajame amžiuje būtent ir nusako svarbiausius aspektus, kurie padeda užtikrinti sveiką lytinę tapatybę vystymąsi. Norint įgyvendinti lytinio švietimo programą yra svarbu įtraukti ne tik tėvus, bet ir pedagogus (Nadeem, Cheema ir Zameer 2021). Remiantis B. Obeleniene (2008): „Lytiškumo ugdymas gali būti veiksmingas tik esant išplėtotam lytiniam ugdymui. Ši pedagoginė prevencija

nukreipta tiesiogiai į ankstyvuosius lytinius santykius sąlygojančius vidinius veiksnius ir netiesiogiai - į išorinius, todėl sudaro [...] fizinės, psichinės sveikatos išsaugojimo bei socialinės gerovės problemų mažėjimo pagrindą, užtikrina brandžios asmenybės ugdymąsi“. Taigi, pedagogai gali suvaidinti svarbų vaidmenį vaiko lytiniame švietime.

Lytinio švietimo rekomendacijos ikimokykliniame amžiuje. Tebevykstant diskusijoms, ar ikimokyklinio amžiaus vaikams turėtų būti suteiktas lytinis švietimas ir kokiam amžiuje tai turėtų prasidėti bei kokias temas toks ugdymas apimtų (Kurtuncu, 2015), kiekvienas pedagogas privalėtų domėtis metodinėmis lytinio švietimo rekomendacijomis ikimokyklinio amžiaus vaikui.

Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos (2018) rekomendacijomis, sveikatos ir lytiškumo ugdymas bei rengimas šeimai turi būti ugdomas pagal šiuos principus:

- 1) Prieinamumas – pateikiama informacija, žinios bei faktai turi būti grįsti mokslu, ugdomi gebėjimai, vertybės atitinka ugdytinių amžių;
- 2) Integralumas – asmens lytiškumas ir sveikata suprantami kaip apimantys asmens fizinius, psichikos, dvasinius ir socialinius komponentus ir yra žmogaus tapatybę formuojantys veiksniai.
- 3) Personalizavimas – privalomą atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualias savybes, poreikius, turimą patirtį, brandą;
- 4) Kontekstualumas – siekiama, kad mokymosi patirtis vaikui būtų prasminga ir aktuali;
- 5) Pagarba žmogui ir lyčių lygiavertiškumas – ugdymas turi būti pagrįstas humanistinėmis vertybėmis, pagarba asmens gyvybei, žmogaus teisėmis, asmens unikalumu;

- 6) Sąveika- ugdymas vyksta įsitraukiant visiems ugdymo proceso dalyviams: tėvai, vaikai, mokytojai ir kitų asmenų dalyvaujančių ugdymo procese. Svarbu pripažinti, kad tėvai turi svarbų vaidmenį;
- 7) Diskretiškumas – asmuo negali būti verčiamas peržengti savo dorumo, privatumo ribas, įvairios temos gali būti aptariamoms atskirai (mergaitėmis ir berniukais) ar individualiai.

Lytiniame švietime rekomenduojamos temos apima lytinių organų pavadinimus, tinkamus ir netinkamus prisilietimus, tinkamą elgesį, apsaugojant nuo seksualinės prievartos, teigiamą savo kūno

matymą, pagarbių bei lygiateisių santykių plėtojimą, asmens, kaip išskirtinio, turinčio neeilinio žmogaus savybes parodymą profesinėje srityje; lyčių lygybę, lyčių vaidmenų aktualijas, seksualinę orientaciją, lytinės tapatybės klausimus, seksualinį išnaudojimą, kūno ribas, sutikimą seksualiniams santykiams, seksualinę komunikaciją, saugų ir tinkamą elgesį socialinėje erdvėje, grožio standartus ir t.t (Giniotaitė, 2020). Vis dėlto, ikimokyklinio amžiaus vaikai gali suvokti tik ribotą lytinį švietimą.

Užsienio autoriai (National Sexual Violence Resource Center, 2013), pateikia šias lytinio švietimo rekomendacijas vaikams nuo gimimo iki 6 metų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Lytinio švietimo rekomendacijos ikimokykliniame amžiuje (Sudaryta autorės pagal National Sexual Violence Resource Center, 2013)

Lytinio švietimo rekomendacijos ikimokykliniame amžiuje	
Nuo gimimo iki 3 metų	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti taisyklingų kūno dalių pavadinimus, taip pat ir lytinių organų pavadinimus. • Mokyti apie pagrindinius moters ir vyro skirtumus. • Mokyti vaikus pagarbaus bendravimo su bendraamžiais. • Į klausimus apie kūną ir kūno funkcijas atsakyti labai paprastai, vaikui suprantamais žodžiais.
Nuo 3 iki 6 metų	<ul style="list-style-type: none"> • Pateikti pagrindinę informaciją apie dauginimąsi (pvz., kūdikiai vystosi moters gimdoje). • Ugdyti supratimą apie privatumą, koks elgesys yra padorus ir nepadorus. • Paaiškinti skirtumus apie padorius ir nepadorius prisilietimus. • Mokyti vaikus suprasti kur yra ribos, kad jų kūnas priklauso jiems ir gali pasakyti „ne“ nepageidaujamiems prisilietimams. • Mokyti apie asmenines teises (pvz., tavo kūnas priklauso tau) ir pareigas (pvz., elgtis su mergaitėmis ir berniukais vienodai), susijusias su seksualumu. • Mokyti priimti kitų skirtumus – kūno spalvą, sudėjimą ir t.t.

	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti, kad kai kurios kūno vietos yra privačios ir negalima jų demonstruoti viešai.
--	--

Ugdant vaikų lytiškumą naudojami žaidimai, plakatai, pasakojimai ir knygos, pasitelkiamos išmanios technologijos, įvairi vaizdinė medžiaga (Martin ir Bobier, 2016). Lytiškumo ugdymo metodai ir priemonės turi būti patrauklūs ir šiuolaikiški bei įtraukiantys vaikus aktyviai dalyvauti, tačiau turi atitikti vaikų amžiaus ypatumus. Lietuvių autorės (Ustilaitė, Jonynienė ir Šileikienė, 2017) rekomenduoja tokius kokybiško lytinio švietimo metodus, kurie padeda ikimokyklinio amžiaus vaikams geriau įsisavinti informaciją bei ją prisiminti:

- Diskusijos
- Žaidimai
- Kūrybinės užduotys
- Aktyvi veikla
- Šiuolaikinių, IKT taikymas
- Tikslūs ir konkretūs atsakymai į rūpimus klausimus
- Individualiai atsakomi klausimai, sukuriamas ryšys
- Refleksija apie jau kalbėtas temas bei naujų temų pristatymas

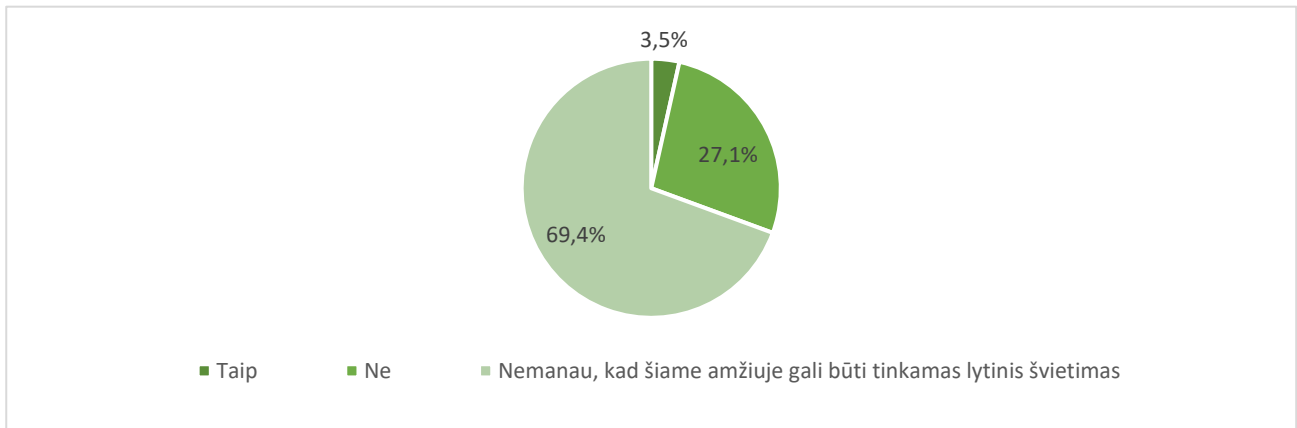
Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) rašoma, kad yra labai svarbu stebėti ir dokumentuoti vaikų pasiekimus. Pasiekimų aprašas padeda ikimokyklinio ugdymo mokytojams bei kitiems specialistams pažinti vaiką: išsiaiškinti vaiko patirtį ir tolimesnio ugdymo poreikį. Pedagogas, naudodamas pasiekimų aprašą, numato tolimesnius vaikų ugdymosi žingsnius, kurie apima ir lytinį

švietimą, o vėliau tampa gairėmis, padedančioms planuoti ugdymo turinį vaikams.

Pedagogų požiūrio į lytinio švietimo svarbą ikimokykliniame amžiuje tyrimo rezultatai

Tyrimo organizavimas ir eiga. Siekiant nustatyti pedagogų požiūrį, atliktas kiekybinis tyrimas, patogiosios atrankos būdu apklausiant visus sutikusius dalyvauti tyrime pedagogus. Apklausa – anoniminė. Tyrime, vykdytame 2022 m. kovo – balandžio mėn. dalyvavo 85 pedagogės, dirbančios ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Remiantis mokslinėje literatūroje aptartais lytinio švietimo aspektais ikimokykliniame amžiuje suformuotas tyrimo klausimynas, sudarytas iš 13 klausimų. Atsakant į klausimus buvo prašoma pasirinkti vieną ar kelis tinkamus variantus, arba įrašyti savo atsakymą.

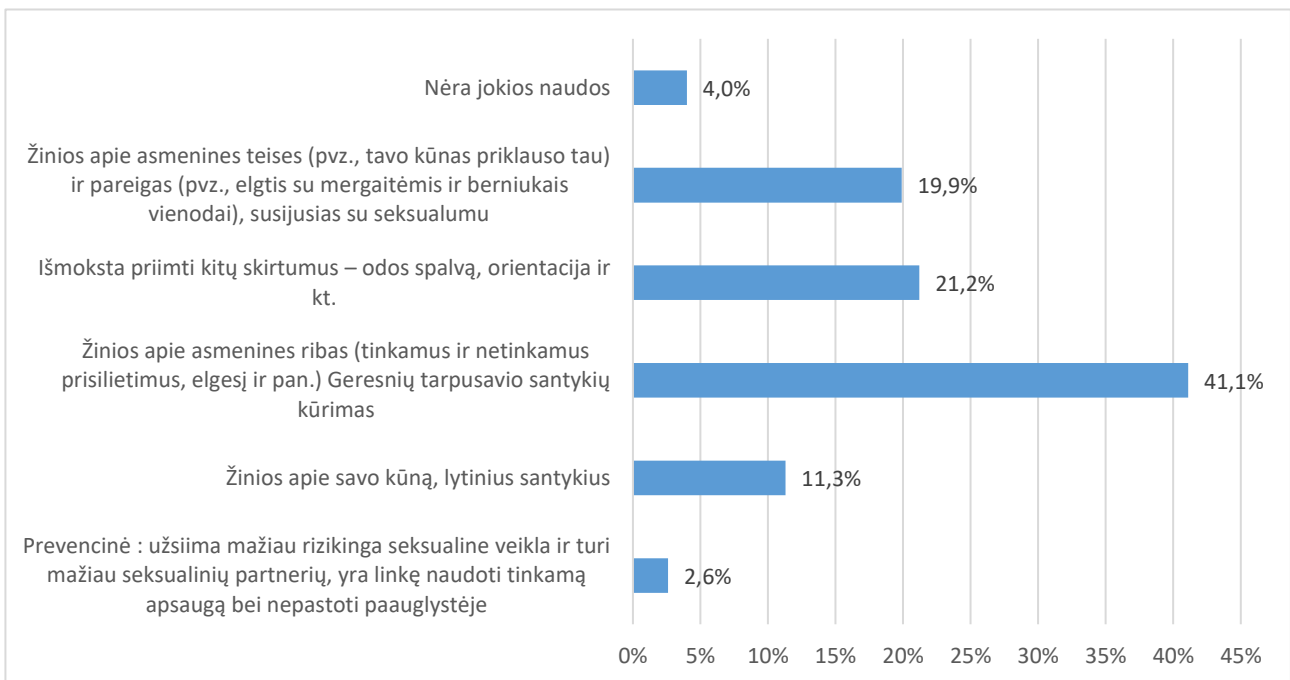
Siekiant sužinoti pedagogų nuomonę, ar lytinis švietimas ikimokykliniame amžiuje gali atnešti žalos (žr. 1 pav.), dauguma respondentų, dalyvavusiųjų tyrime (69,4 proc.), atsakė, kad nemano, jog lytinis švietimas šiame amžiuje yra tinkamas ir tik 27,1 proc. apklaustųjų nemano, kad tinkamas lytinis švietimas gali atnešti žalos vaikui. Labai maža dalis respondentų (3,5 proc.) net galvoja, kad tinkamas lytinis švietimas gali atnešti žalos ikimokyklinio amžiaus vaikui. Taigi, vyrauja požiūris, kad ikimokykliniame amžiuje lytinio švietimo dar nereikėtų taikyti.

1 pav. Ar tinkamas lytinis švietimas gali atnešti žalos?

Vis dėlto, toliau gilinantis, kokia yra lytinio švietimo nauda ikimokyklinio amžiaus vaikams, dauguma respondentų ją išvelgė (žr. 2 pav.). Beveik pusė respondentų (41,1 proc.) sutinka, kad lytinio švietimo nauda yra gaunamos „žinios apie asmenines ribas (tinkamus ir netinkamus prisilietimus, elgesį ir pan.), geresnių tarpusavio santykių kūrimas“, o 21,2 proc. apklaustųjų sutinka su teiginiu, kad lytinio švietimo didžiausia nauda yra ta, jog išmokstama

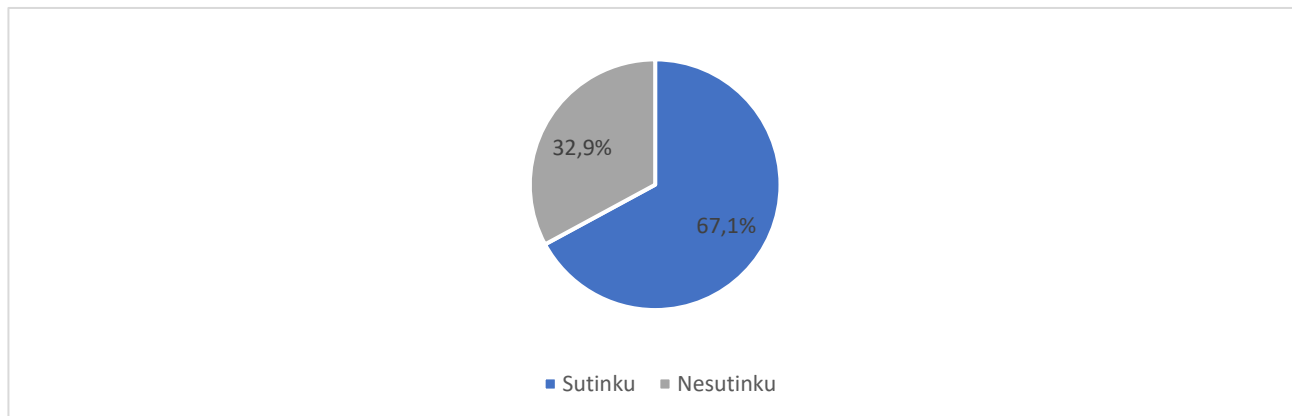
priimti kitų skirtumus – odos spalvą, orientaciją ir kt. Penktadalis (19,9 proc.) respondentų mano, kad naudinga gauti žinių apie asmenines teises ir pareigas, kurios yra susijusios su seksualumu ir 11,3 proc. dalyvių pripažįsta žinių apie lytinius santykius ir savo kūną svarbą. Mažiausia dalis (2,6 proc.) tiriamųjų išskyrė prevencinę lytinio švietimo naudą ir tik 4 proc. tiriamųjų pažymėjo, kad nėra jokios naudos.

2 pav. Lytinio švietimo nauda ikimokyklinio amžiaus vaikams

Toliau buvo siekiama sužinoti ar pedagogai sutinka, kad lytinį švietimą turėtų gauti ikimokyklinio amžiaus vaikai (žr. 3 pav.). Matome, kad 67,1 proc. respondentų sutinka, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai gautų lytinį švietimą, o mažesnė dalis

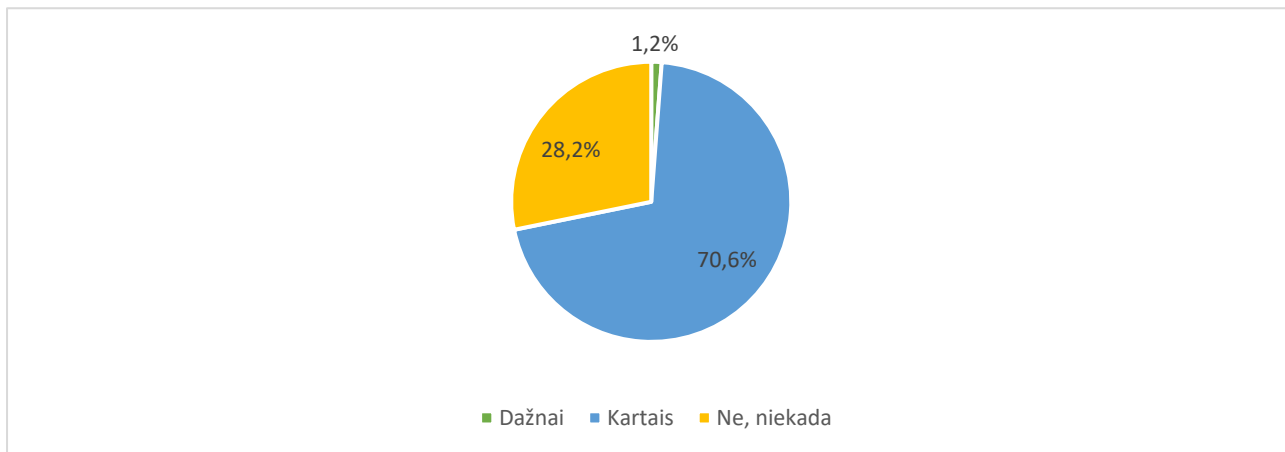
pedagogų (32,9 proc.) nepritaria, kad vaikai turėtų gauti lytinį švietimą. Apibendrinat, galima teigti, kad didesnė dalis pedagogų supranta, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams yra svarbu skleisti kokybišką lytinį švietimą.

3 pav. Lytinio švietimo svarba ikimokyklinio amžiaus vaikams

Taip pat nustatyta, kaip dažnai pedagogai kalba su ikimokyklinio amžiaus vaikais lytiškumo temomis (žr. 4 pav.). Didžioji dalis respondentų (70,6 proc.) kartais šneka su ikimokyklinio amžiaus vaikais

lytiškumo temomis, mažesnė dalis (28,2 proc.) respondentų niekada nešneka lytiškumo temomis ir tik 1,2 proc. apklaustųjų dažnai kalba lytiškumo temomis su ikimokyklinio amžiaus vaikais.

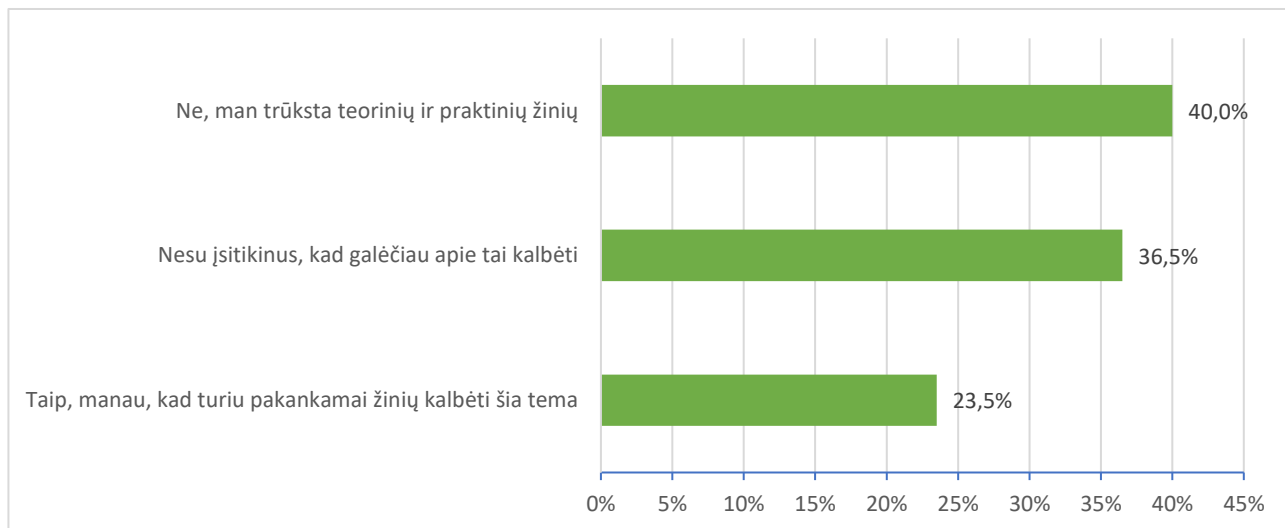
4 pav. Pokalbių dažnumas su ikimokyklinio amžiaus vaikais lytiškumo temomis

Vertinant pedagogų pasiruošimą kalbėti apie lytiškumą su vaikais (žr. 5 pav.), matyti, kad didžioji dalis respondentų (40 proc.) pasirinko atsakymą „ne,

man trūksta teorinių ir praktinių žinių“, o 36,5 proc. dalyvių nėra įsitikinę, kad galėtų apie tai kalbėti. Mažiausia dalis (23,5 proc.) respondentų mano, kad

turi pakankamai žinių kalbėti apie lytiškumą su vaikais (žr. 15 pav.). Apibendrinat galima teigti, kad

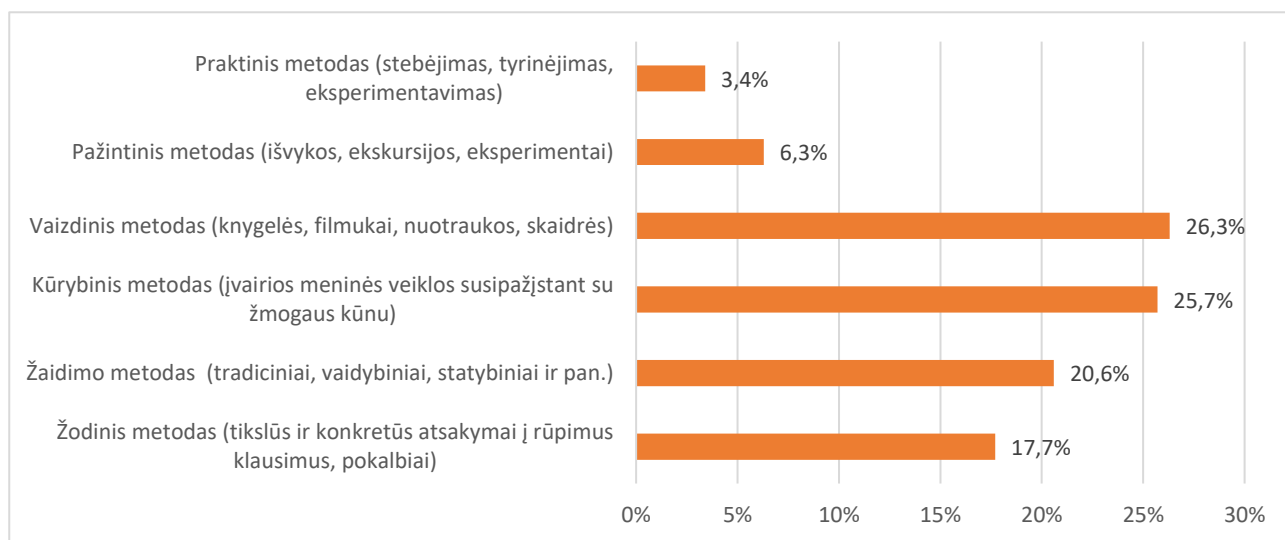
didžioji dalis tiriamųjų nemano turintys pakankamai praktinių ir teorinių žinių kalbėti apie lytiškumą.

5 pav. Pedagogų pasiruošimas kalbėti apie lytiškumą

Kitu klausimu (žr. 6 pav.) buvo siekiama sužinoti, kokie lytinio švietimo metodai yra tinkamiausi ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Respondentai rinkosi po kelis atsakymus. Dažniausiai buvo pasirinktas (26,3 proc.) - vaizdinis metodas

(knygelės, filmukai, nuotraukos, skaidrės) ir kūrybinis metodas (25,7 proc.); kiek rečiau - žaidimo metodas (20,6 proc.), žodinis metodas (17,7 proc.). Taigi, pedagogai žino, kokie metodai yra tinkamiausi ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime.

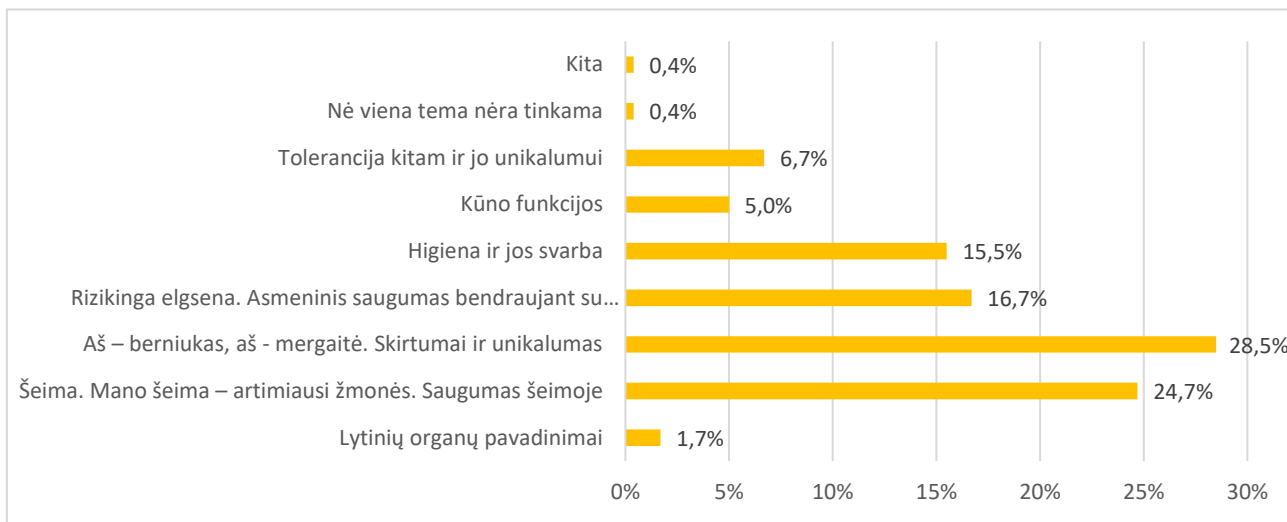
6 pav. Tinkamiausi kokybiško lytinio švietimo metodai ikimokyklinėje įstaigoje

Toliau (žr. 7 pav.) buvo siekiama sužinoti, kokias temas pedagogai rinktųsi ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiškumo ugdymui darželyje. Populiariausia tema (28,5 proc.) buvo „Aš – berniukas, aš –

mergaitė. Skirtumai ir unikalumas“, toliau sekė temos: „Šeima. Mano šeima – artimiausi žmonės. Saugumas šeimoje“ (24,7 proc.); „Rizikinga elgsena. Asmeninis saugumas bendraujant su nepažįstamais

asmenimis (16,7 proc.); „Higiena ir jos svarba“ (15,5 proc.). Temą apie lytinių organų pavadinimus pasirinktų tik maža dalis respondentų (1,7 proc.). Apibendrinant pedagogų nuomonę, galima teigti, kad tinkamiausios lytinio švietimo temos

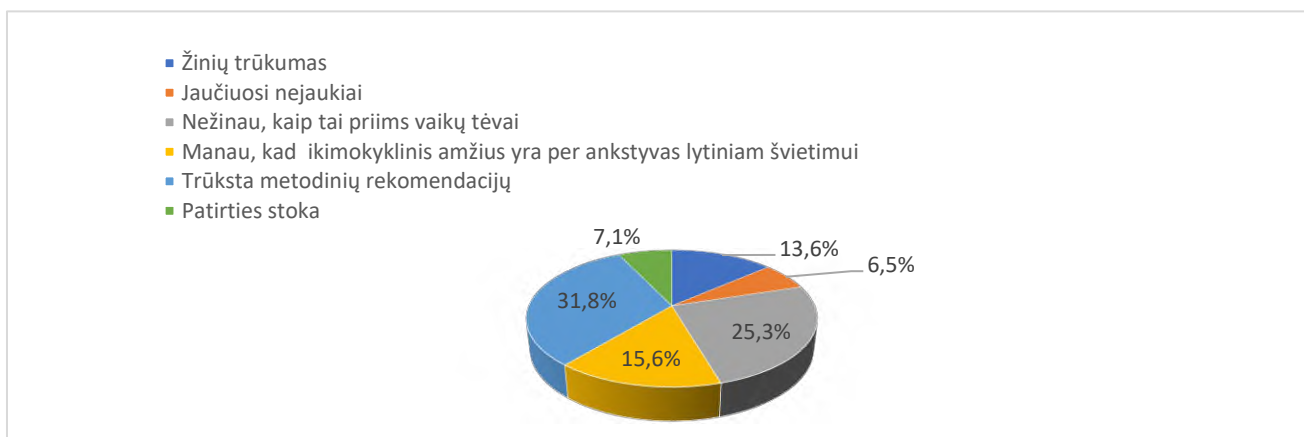
ikimokykliniame amžiuje yra mergaičių ir berniukų skirtumai, unikalumas, šeima ir saugumas joje, rizikinga elgsena, asmeninis saugumas bendraujant su nepažįstamais asmenimis.

7 pav. Tinkamos temos ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiškumo ugdymui darželyje

Aiškinantis išskylančius ikimokyklinio amžiaus vaikų lytinio švietimo sunkumus (žr. 8 pav.), pedagogai atsakė, kad dažniausiai tai metodinių rekomendacijų trūkumas (31,8 proc.) bei nežinia, kaip tai priims vaikų tėvai (25,3 proc.), 15,6 proc.

respondentų trukdo įsitikinimas, kad ikimokyklinis amžius yra per ankstyvas lytiniam švietimui, o 13,6 proc. dalyvių trūksta žinių šia tema. Mažiausi sunkumai (7,1 proc.) yra patirties trūkumas bei nejaukumas kalbėti lytiškumo tema (6,5 proc.).

8 pav. Dažniausi sunkumai ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime

Tyrimo rezultatų aptarimas

Pedagogų reikšmės ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime tyrimas atskleidė daugumos respondentų (69,4 proc.) nuomonę, jog lytinis švietimas ikimokykliniame amžiuje nėra tinkamas, nes tik 21,1 proc. apklaustųjų galvoja, kad lytinis švietimas negali atnešti žalos šiame amžiuje. Vis dėlto, priešingai atrodo tai, kad dauguma apklaustųjų pedagogų įvardino ir naudą, kurią teikia lytinis švietimas ikimokyklinio amžiaus vaikams ir tai, kad didžioji dalis respondentų (67,1 proc.) sutinka, kad vaikai gautų lytinį švietimą šiame amžiuje. Nesutinkantys su lytiniu švietimu ikimokykliniame amžiuje, savo nuomonę grindžia tuo, kad vaikai yra dar per maži suprasti ir apdoroti tinkamai su lytiniu švietimu susijusią informaciją. Taip pat respondentai mano, kad lytinis švietimas turi būti pradėtas tik mokykliniame amžiuje ar tada, kai vaikai patys tuo pradeda domėtis. Tačiau tyrimai rodo, kad vaikai anksti pradeda matyti lyčių skirtumus ir elgtis taip, kaip būdinga jų lyčiai, remdamiesi socialine sąveika, todėl ankstyvas lytinis švietimas yra svarbus (Wulansari, 2020). Be to, priešingai atsakymai į panašius klausimus, gali reikšti, kad pedagogai neturi patirties lytinio švietimo tema ir dėl to nėra įsitikinę savo pačių atsakymais.

Žinių ir patirties trūkumą lytinio švietimo srityje atskleidžia tai, kad tik 1,2 proc. apklaustųjų pedagogų dažnai kalba su vaikais lytiškumo temomis, o 70,6 proc. kalba apie tai tik kartais ir 28,2 proc. jų niekada nekalba lytiškumo temomis. Lietuvių autorė Ustilaitė ir jos kolegės (2017) teigia, kad lytiškumo ugdymas negali būti tik pokalbis norint vaikus supažindinti su klausimais susijusiais su lytiškumu. Tai yra vaiko asmenybės ugdymas, nuolatinis nesustojantis procesas, kuris padeda ir ugdo vertybinę orientaciją, gebėjimus, nuostatus, suaugęs asmuo remiasi šiomis

įgytomis savybėmis kuriant savo santykius su kitais žmonėmis. Taigi, lyginant teorinius aspektus ir apklausos rezultatus, galime teigti, kad pedagogai tik kartais kalbasi su vaikais lytiškumo temomis, bet tinkamai neugdo vaikų lytiškumo, nors tai yra visą gyvenimą trunkantis procesas.

Didžioji dalis pedagogų, dalyvavusių apklausoje, pripažįsta, kad jiems trūksta teorinių ir praktinių žinių šviesti vaikus lytiškumo klausimais, o 36,5 proc. dalyvių nėra įsitikinę, kad galėtų apie tai šnekėti su vaikais. Panašūs rezultatai gauti ir V. Cironkienės (2021) baigiamajame darbe, todėl galime daryti prielaidą, kad pedagogams trūksta žinių ir įgūdžių vaikų lytiniame švietime.

Apklaustųjų pedagogų nuomone, tinkamiausi lytinio švietimo metodai ikimokyklinio amžiaus vaikams yra vaizdinis metodas, kūrybinis metodas, žaidimo metodas ir žodinis metodai, o tinkamos temos lytiškumo ugdymui darželyje yra higiena ir jos svarba, rizikinga elgsena, asmeninis saugumas bendraujant su nepažįstamais asmenimis, aš – berniukas, aš – mergaitė, skirtumai ir unikalumas bei šeima – artimiausi žmonės bei saugumas joje. Tiriamųjų atsakymai patvirtina lietuvių autorių rekomendacijas (Ustilaitė, Jonynienė ir Šileikienė, 2017), kad ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime turi būti taikomi patrauklūs, jų amžių atitinkantys metodai. Ugdant vaikų lytiškumą naudojami žaidimai, plakatai, pasakojimai ir knygos, pasitelkiamos išmanios technologijos, įvairi vaizdinė medžiaga (Martin ir Bobier, 2016), nes taip ugdytiniai geriau įsisavina informaciją bei ją prisimena. Taigi, atsižvelgiant į teorinius aspektus ir apklausos rezultatus, galima teigti, kad didžioji dalis pedagogų žino, kokie metodai ir temos yra tinkamiausi ikimokyklinio amžiaus vaikų lytiniame švietime.

Išnagrinėjus dažniausiai išskylančius lytinio švietimo sunkumus, matome, kad pedagogams

trūksta metodinių rekomendacijų lytinio švietimo temoms, neramina ugdytinių tėvų reakcija ir vyrauja nuomonė, kad ikimokyklinis amžius yra per ankstyvas lytiniam švietimui. Trisnadewi ir Nasri (2021) teigia, kad lytinis švietimas vis dar yra retai paliečiama tema ugdant ar auginat vaikus. Taip yra todėl, kad daugumai trūksta žinių apie lytinį švietimą ir baiminamasi dėl vaikų psichologinio pasiruošimo susipažinti su šia tema. Vaikų gaunamos informacijos apie lytinį švietimą trūkumas neabejotinai daro vaikus pažeidžiamus ir tai gali nuvesti prie tapimo seksualinio smurto aukomis ir net vykdytojais.

Šis darbas paskatino atkreipti dėmesį į nepakankamą lytiškumo ugdymą ikimokykliniame amžiuje, todėl remiantis tyrimo duomenimis ir literatūros rekomendacijomis, buvo parengtas ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje įgyvendintas vaikams skirtas lytinio švietimo projektas.

Išvados

1. Lytinis švietimas - tai visą gyvenimą trunkantis lytiškumo ugdymo procesas, kuris ankstyvoje vaikystėje naudingas dėl žinių apie lygybę ir pagarbą santykiuose, padeda lengviau atpažinti smurto apraiškas. Ugdymo įstaigos yra vienos iš formaliųjų švietimo įstaigų, kurios atlieka svarbų vaidmenį teikiant informaciją apie lytinį švietimą, todėl lytinio švietimo programos turi būti grindžiamos mokslinė informacija, atitinkančia ugdytinių amžių ir raidą bei remtis žmogaus teisių ir lyčių lygybės principais. Pedagogas turi žinoti ikimokyklinio amžiaus vaikams tinkamo lytinio švietimo metodikas, jas taikyti be išankstinių nuostatų, įtraukti į lytinį švietimą ugdytinių tėvus.

2. Empirinis tyrimas atskleidė, kad dauguma respondentų nemano, jog lytinis švietimas ikimokykliniame amžiuje yra tinkamas, bet tuo pačiu pripažįsta tinkamo ir kokybiško lytinio švietimo skleidimo naudą. Didžioji dalis respondentų neturi pakankamai praktinių ir teorinių žinių kalbėti apie lytiškumą. Pedagogai mano, kad ikimokykliniame amžiuje skleisti lytinį švietimą yra geriausia per vaizdinį, kūrybinį ir žaidimo metodus, o tinkamiausios lytinio švietimo temos būtų: mergaičių ir berniukų skirtumai, unikalumas, šeima ir saugumas joje, rizikinga elgsena, asmeninis saugumas bendraujant su nepažįstamais asmenimis. Taip pat nustatyta, kad didžiausi lytinio švietimo sunkumai yra tai, kad pedagogams trūksta metodinių lytinio švietimo rekomendacijų, nuogaustaujama dėl ugdytinių tėvų nuomonės ir manoma, kad ikimokyklinis amžius yra per ankstyvas lytiniam švietimui.

Literatūra

1. Astuti, B., Sugiyatno, S., & Aminah, S. (2017). The development of early childhood sex education materials for early childhood education (ECE) teachers. *Jurnal Pendidikan dan Pemberdayaan Masyarakat*, 4(2), 113-120.
2. Cironkienė, V. (2021). Lytiškumo ugdymo galimybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
3. European Expert Group on Sexuality Education. (2016). Sexuality education—what is it?. *Sex Education*, 16(4), 427-431
4. Giniotaitė, A. (2020). Mokinių lytiškosios patirtys. Lytinio raštingumo link. *Acta Paedagogica Vilnensia*, (45), 77-96

5. Gudžinskienė, V., & Česnavičienė, J. (2002). Sveikatos ugdymas bendrojoje ugdymo sistemoje. *Pedagogika*, 157-162.
6. Kurtuncu, M., Akhan, L. U., Tanir, I. M., & Yildiz, H. (2015). The sexual development and education of preschool children: knowledge and opinions from doctors and nurses. *Sexuality and disability*, 33(2), 207-221.
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2014) *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. (2018) *Lytiškumo ugdymas ir rengimas šeimai paauglystėje. Patarimai mokytojui*.
9. Manley, H. (1964). Sex education: where, when, and how should it be taught?. *Journal of Health, Physical Education, Recreation*, 35(3), 21-24..
10. Martin, K. A., Bobier, L. (2016). Preschool Sexuality Education?! The Palgrave Handbook of Sexuality Education, Palgrave Macmillan, London.
11. Menmuir, J., & Kakavoulis, A. (1999). Sexual development and education in early years: A study of attitudes of pre-school staff in Greece and Scotland. *Early Child Development and Care*, 149(1), 27-4
12. Nadeem, A., Cheema, M. K., & Zameer, S. (2021). Perceptions of Muslim parents and teachers towards sex education in Pakistan. *Sex Education*, 21(1), 106-118.
13. National Sexual Violence Resource Center. (2013) *An overview of healthy childhood sexual development*. Prieiga per internetą: <https://www.nationalcac.org/wpcontent/uplo>
[ads/2016/08/HealthySexualDevelopmentOverview.pdf](https://www.nationalcac.org/wpcontent/uploads/2016/08/HealthySexualDevelopmentOverview.pdf)
14. Obelenienė, B. (2008). Lytinio ugdymo ir lytiškumo ugdymo prioritetai: tėvų nuomonė. *SOTER*, 26 (54), 103-121.
15. Obeleniene, B. (2015). Jaunimo rengimas šeimai: lytiškumo ugdymas ar lytinis švietimas. *Santuokos ir šeimos studijų centras*. [žiūrėta 2021-05-20]. Prieiga per internetą: <http://teologija.vdu.lt/wp-content/uploads/2016/06/jaunimo-rengimas-knyga.pdf>
16. Robinson, K. H., Smith, E., & Davies, C. (2017). Responsibilities, tensions and ways forward: Parents' perspectives on children's sexuality education. *Sex Education*, 17(3), 333-347.
17. Shin, H., Lee, J. M., & Min, J. Y. (2019). Sexual knowledge, sexual attitudes, and perceptions and actualities of sex education among elementary school parents.
18. Tretjakova, V., Pociūtė-Sereikienė, G., & Ubarevičienė, R. (2018). Paauglių kūdikių gimstamumo kaitos tendencijos: Europos Sąjungos kontekstas ir regioninė diferenciacija Lietuvoje. *Lietuvos statistikos darbai*, 41-55
19. Trisnadewi, S., & Nasri, N. M (2021). Analysis of Sex Education Needs in Elementary School Teacher Perception: A Case Study in Public Elementary School Lantan.
20. UNESCO, 2018: *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence Informed Approach*. Paris: UNESCO
21. Ustilaitė, S., Jonynienė, V., & Šileikienė, L. (2017). Patarimai mokytojui: lytiškumo

- ugdymas ir rengimas šeimai pradinėse klasėse. Prieiga per internetą:
<https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/100125>
22. Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K., & Didaskalou, E. (2011). Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23(3), 329-358.
23. Wylie, & Čerškutė, M. (2018). *Seksualinė sveikata* (Trečiasis leidimas.). Vaistų žinios. World Health Organization (2016). Global health sector strategy on sexually transmitted infections 2016-2021.
24. World Health Organization. (2016). Defining sexual health: report of a technical consultation on sexual health: sexual health document series. *Geneva: Special Programme of Research, Development and Research Training in Human Reproduction*.
25. Wulansari, B. Y. (2020, March). Sex Education in Early Childhood By Hypnotherapy Method. In *INTERNATIONAL SEMINAR ON EDUCATION* (pp. 365-370).

ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO(SI) TAIKOMI METODAI IR PRIEMONĖS IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Larisa Basova, vadovė lekt. Edita Dulkiniene

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra

Anotacija. Straipsnyje pateikiamas empirinis tyrimas, atskleidžiantis, kad vienas iš svarbiausių vaikų pasiekimų yra vaiko gebėjimas bendrauti bei socializuotis jį supančioje aplinkoje. Ankstyvojo amžiaus vaikai į ikimokyklinio ugdymo įstaigą iš šeimos atsineša komunikavimo, higienos, kasdieninio gyvenimo bei visus bendrus socialinius įgūdžius, tačiau juos reikia nuolat ugdyti. Ypač svarbu ugdyti vaikus, turinčius bendravimo ir elgesio sunkumų. Dažniausiai naudojamas metodas vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti yra žaidimas. Pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, daugiausiai taiko grupinę veiklą bei numato taisykles vaikų elgesiui. Taip pat įtraukiamos tokios veiklos kaip tyrinėjimas, eksperimentavimas ar žaidybinė veikla.

Raktiniai žodžiai: ankstyvasis amžius, socialiniai įgūdžiai, vaikų socialinis vystymasis.

IVADAS

Temos aktualumas. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos yra viena iš esminių institucijų, ruošiančių vaiką socialiniam gyvenimui. Kaip nurodo Kaya, I., Deniz, E.M. (2020), didelę reikšmę vaiko išpročioms įgyti, užmegzti sveiką bendravimą, lengvai reikšti savo jausmus ir mintis bei ugdyti socialinius įgūdžius, tokius kaip pagalba, problemų sprendimas, bendradarbiavimas, dalijimasis informacija, turi ikimokyklinio ugdymo programos, parengtos atsižvelgiant į vaiko raidos lygį pagal jo interesus ir poreikius. Taip pat Kaya, I., Deniz, E.M. (2020), pagrindžia, kad socialiniai įgūdžiai turi lemiamą reikšmę vaiko raidos procese ir yra svarbūs vaiko ateityje. K. Jozsa ir E.D. Barrett (2018) pabrėžia, kad socialiniai įgūdžiai vaidina svarbų vaidmenį vaikams pradėdant lankyti mokyklą, todėl jie turi būti lavinami jau ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Vaikai, turintys netinkamų socialinių įgūdžių, susiduria su tam tikromis socialinėmis ir emocinėmis problemomis pažinimo raidos srityse, taip pat jų profesiniame gyvenime (Durualp ir Aral, 2010). Visa tai pagrindžia ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ikimokyklinio įstaigoje aktualumą ir reikalingumą.

Šiuo darbu siekiama išsiaiškinti, kaip Lietuvos ikimokyklinio amžiaus ugdymo įstaigose ugdomi

ankstyvojo amžiaus vaikų socialiniai įgūdžiai, kokie taikomi metodai bei priemonės.

Ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymą išskyrė Z. Demirci (2022), J.L. Matson (2017), I. Kaffemanienė (2018), G.K. Saini ir kt. (2017). Metodus ir priemones, naudojamus vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, analizavo J. Palmer (2019), G.A. Gobena (2020), I. Akbaş (2019), T. McLaughlin ir kt. (2017).

Tyrimo problema. Kokie taikomi metodai ir priemonės ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymui(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje?

Tyrimo objektas. Ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) metodai ir priemonės.

Tyrimo tikslas. Atskleisti ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymui(si) taikomus metodus ir priemones ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymą, jų poveikį ankstyvajame amžiuje.
2. Atskleisti metodus ir priemones ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymui ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai: apklausa žodžiu (struktūrizuotas interviu), gautų duomenų kokybinė analizė.

TYRIMO ORGANIZAVIMAS IR REZULTATŲ INTERPRETACIJA

Empirinis tyrimas atliktas remiantis mokslinės lietuvių bei užsienio šalių literatūros analize. Tyrimo metu buvo panaudotas kokybinio tyrimo metodas – *iš dalies struktūruotas interviu*: šiam metodui būdinga vidinė struktūra, tačiau informantams leidžiama netrukdomai reikšti savo mintis (Žydžiūnaitė, 2007). Iš dalies struktūruotas interviu padeda gauti tikslesnę informaciją (Kardelis, 2017). Pasirinktas interviu metodas – *pokalbis*.

Atlikti interviu su pedagogais, dirbančiais ikimokyklinio ugdymo įstaigose bei ugdančiais ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, buvo tariamasi iš anksto. Visi tyrime naudoti interviu buvo atlikti ugdymo įstaigoje, kurioje pedagogai dirba. Interviu buvo vykdoma 2023 m. vasario – balandžio mėnesiais. Interviu dalyvavo 5 pedagogės, dirbančios ikimokyklinėje grupėje ar mišrioje grupėse, kuriose ugdomi ikimokyklinio amžiaus vaikai. Visi tyrime dalyvavę informantai buvo moterys. Visų informantų darbo stažas nuo 8 iki 28 metų. Sudarant tyrimo imtį, taikyta *patogioji tikslinė tiriamųjų atranka*. Kviečiant pedagoges dalyvauti tyrime, buvo atsižvelgiama į tam tikrus atrankos kriterijus: pedagogė turėjo dirbti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje pedagoginį darbą su ankstyvojo amžiaus vaikais; pedagogės darbo stažas

ikimokyklinio ugdymo įstaigoje – ne mažesnis nei 5 m. Tyrimo metu bus užtikrinamas anonimiškumas ir konfidencialumas. Tad analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, pateikiami interviu dalyvių kodai (pvz., D1, D2, D3, D4 ir D5).

Remiantis mokslinės literatūros analize, buvo sudarytos interviu klausimyno grupės, kurios apima 14 klausimų. Pirmoji klausimų grupė skirta atskleisti socialinių įgūdžių ugdymo poveikį vaikų socialiniams įgūdžiams ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Antroji klausimų grupė skirta atskleisti metodus ir priemones, naudojamas vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Pedagogų apklausos rezultatai

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokį poveikį turi socialinių įgūdžių ugdymas ankstyvojo amžiaus vaikams. Pirmuoju interviu klausimu tyrimo dalyviams buvo pateiktas klausimas, kaip ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymas gali jiems padėti ateityje? Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išskirta kokybinė kategorija – socialinių įgūdžių ugdymo poveikis ankstyvojo amžiaus vaikams bei subkategorijos: santykių su kitais palaikymas; vaiko socializacija visuomenėje; lengvesnis prisitaikymas naujoje aplinkoje; gebėjimas spręsti problemas; didesnis pasitikėjimas savimi ir kitais; emocinės sveikatos gerinimas. Informantų atsakymai apie socialinių įgūdžių ugdymo poveikį ankstyvojo amžiaus vaikams pateikiami 1 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

1 lentelė. Socialinių įgūdžių ugdymo poveikis ankstyvojo amžiaus vaikams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių įgūdžių poveikis ankstyvojo amžiaus vaikams	Santykių su kitais palaikymas	„Vaikai daug juda, žaidžia, bendrauja su suaugusiais ir bendraamžiais, jaučiasi saugūs, perima kitų patirtį“ (D1). „Šiuo metu vyksta vaiko perėjimas prie naujų santykių su suaugusiais, bendraamžiais, objektyviu pasauliu“ (D2). „Vaikas lengviau randa draugus“ (D3). „< math>vėliau jam bus lengviau bendrauti su bendraamžiais, suaugusiais“ (D5).
	Vaiko socializacija visuomenėje	„Šiame etape ugdomi pradinės socializacijos pagrindai ir ugdomi svarbiausi asmenybės bruožai, kurie vėliau nulemia visą žmonių santykių su išoriniu pasauliu ir su savimi sistemą. Vaikystės patirtis daugiausiai lemia

		suaugusiojo gyvenimą“ (D2). „Pirmiausiai, tai vysto emocinį intelektą. Vaikas, kuris neišmoks elgtis visuomenėje, neišmoks užjausti, humaniškai elgtis su žmonėmis, gyvūnais ir gamta, bus arogantiškas, negalės normaliai adaptuotis ir bendradarbiauti. Ateityje socialinių įgūdžių ugdymas padės gyventi visuomenėje ir nebus varomas iš tos visuomenės“ (D4). „< adaptuojasi lengviau socializuojasi“ (D5).
	Lengvesnis prisitaikymas naujoje aplinkoje	„< adaptuojasi kolektyve, mažiau streso naujoje aplinkoje “ (D3) „Ankstyvajame amžiuje labai svarbu ugdyti socialinius įgūdžius, vaikas ateidamas į ugdymo įstaigą lengviau atsiskiria nuo tėvų, nepatiria didelio streso“ (D5).
	Gebėjimas spręsti problemas	„< gali spręsti problemas “ (D3).
	Didesnis pasitikėjimas savimi ir kitais	„Tiki savimi, gerbia kitus, laimingas“ (D3).
	Emocinės sveikatos gerinimas	„Visa tai labai svarbu vaiko emocinei sveikatai, kai jis jaučiasi saugus ir moka bendrauti“ (D5).

Apibendrinant tyrimo metu gautus duomenis, pedagogų nuomone, vaikų socialinių įgūdžių ugdymas labiausiai lemia santykių su kitais palaikymą, vaiko socializaciją visuomenėje bei padeda lengviau adaptuotis naujoje aplinkoje. Taip pat tyrimas rodo, kad ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymas turi poveikį sprendžiant problemas, didina pasitikėjimą savimi ir kitais bei gerina emocinę vaiko sveikatą.

Ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius labai svarbus pedagogo vaidmuo. Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, koks pedagogo vaidmuo ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius.

Analizuojant interviu metu gautus duomenis, išskirta kokybinė kategorija – *pedagogo elgesys, ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius* ir jai priskirtos aštuonios subkategorijos: 1) *psichosocialinės raidos ugdymas*, 2) *socialinių įgūdžių ugdymas, atsižvelgiant į vaiko amžių*, 3) *taisyklių numatymas*, 4) *mokymas spręsti konfliktus*, 5) *ryšio su vaiku palaikymas*, 6) *kultūros įpročių ugdymas*, 7) *tėvų įtraukimas*, 8) *savarankiškumo ugdymas*. Informantų pasisakymai apie pedagogo vaidmenį ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius pateikiami 2 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

2 lentelė. Pedagogo vaidmuo, ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Pedagogo vaidmuo, ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius	Psichosocialinės raidos ugdymas	„Ugdant ankstyvojo amžiaus vaikus svarbu atsižvelgti į jų psichosocialinius raidos ypatumus“ (D1).
	Socialinių įgūdžių ugdymas, atsižvelgiant į vaiko amžių	„Socialiniai įgūdžiai turi būti ugdomi remiantis vaiko psichologinėmis, emocinėmis ir socialinėmis amžiaus ypatybėmis.“ (D1)
	Taisyklių numatymas	„Susitarti tarpusavyje nustatant taisykles. Žaisti paeiliui (2,5 min.)“ (D1), „Mokytojas pristato taisyklę: „Kiekvienas dalykas turi savo vietą“ – ir griežtai kontroliuoja jos įgyvendinimą. Nuolat remdamasis konkrečiais pavyzdžiais, mokytojas gali parodyti vaikams, kaip svarbu ir būtina laikytis šios taisyklės:“ (D2), „Pedagogas turi pats laikytis taisyklių, kurių jis ugdo vaikus.“ (D4), „Sudaryti taisykles ir nuolat su ugdytiniais jas kartoti ir priminti, taip pat turi atsakingai parengti ugdymo planus, atsižvelgiant į vaikų pasiekimus.“ (D5)

Mokymas spręsti konfliktus	„Jei įvyksta konfliktas, bendrauti su vaiku, klausti, emocijų išklausimas, rodyti vaikams tinkamą asmeninio elgesio konfliktinėse situacijose pavyzdį.“ (D1)
Ryšio su vaiku palaikymas	„Pedagogas sukuria ryšį su kiekvienu vaiku, siekia pažinti kiekvieną vaiką, pritaikyti skirtingus ugdymo bendravimo metodus. Pedagogas – mylintis vaikus žmogus. Pedagogas kaip pavyzdys. Viską darom kartu. Bendradarbiavimas su šeima.“ (D3)
Kultūros įpročių ugdymas	„Kultūrinių įpročių kūrimas prasideda nuo tvarkingumo ir švaros ugdymo. Jau nuo 3-jų metų vaikas gali apsirengti pats, padedamas suaugusiųjų, pasikloti lovą, padėti sutvarkyti kambarį. Prieš valgydami būtinai nusiplaukite rankas, mokėkite naudotis šaukštu, šakute – visa tai galima išskelti tik nuolat prižiūrint ir sistemingais nurodymais iš suaugusiųjų.“ (D2)
Tėvų įtraukimas	„Taip pat labai svarbu yra įtraukti tėvus, reikalingi nuolatiniai pokalbiai, kad namie būtų tęstinumas.“ (D5)
Savarankiškumo ugdymas	„Nuo mažens vaikams būtina skiepyti meilę ir įprotį dirbti. „Nedaryk dėl vaiko to, ką jis gali padaryti pats“. Darydami ką nors dėl vaiko, suaugusieji mano, kad padeda vaikui. Bet iš tikrųjų jie tik trukdo ugdytis jam naudingus įgūdžius, atima savarankiškumą ir džiaugsmą, kurių vaikams teikia savarankiškumo apraiškos.“ (D2)

Informantų teigimu, pedagogai, ugdydami vaikų socialinius įgūdžius, pirmiausia turi patys laikytis taisyklių ir ugdyti vaikus laikytis taisyklių žaidžiant, dalijantis žaislais, tvarkant savo aplinką. Informantai išskiria, kad pedagogas, ugdydamas vaikų socialinius įgūdžius, turi ugdyti vaiko psichosocialinę raidą, atsižvelgti į vaiko amžių bei jo raidą, mokyti vaikus spręsti konfliktus, jiems dalijantis jų emocijomis ir jausmais, ugdyti kultūros įpročius, tokius kaip higiena ar tinkamas elgesys valgant, ugdyti vaikų savarankiškumą, palaikyti ir megzti ryšius su vaikais ir į vaikų socialinių įgūdžių ugdymą įtraukti vaikų tėvus.

Apibendrinant galima teigti, kad, pedagogų nuomone, pedagogo vaidmuo ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius apima

psichosocialinės raidos ugdymą, socialinių įgūdžių ugdymą, atsižvelgiant į vaiko amžių, taisyklių numatymą, mokymą spręsti konfliktus, ryšio su vaiku palaikymą, kultūros įpročių ugdymą, tėvų įtraukimą bei vaikų savarankiškumo ugdymą.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokius metodus pedagogai taiko skatindami vaikų gebėjimą dalintis. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išskirta kokybinė kategorija – *metodai, skatinantys vaikus dalintis* ir jai priskirtos penkios subkategorijos: 1) *žaidimai*; 2) *knygų skaitymas*; 3) *išvykos ir susitikimai su kitais*; 4) *pasakojimas*; 5) *individualūs pokalbiai su vaikais*. Informantų pasisakymai apie taikomus metodus, ugdant vaikų gebėjimą dalintis, pateikiami 8 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

3 lentelė. Metodai, skatinantys vaikus dalintis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Metodai, skatinantys vaikus dalintis	Žaidimas	„Žaidimai“ (D1), „daugiausiai naudojant žaidimus“ (D3), „Ankstyvajame amžiuje pagrindinis metodas yra žaidimas. Viską stengiamės patirti ir išugdyti per žaidimą.“ (D5)
	Knygų skaitymas	„Knygų skaitymas“ (D1), „Emocingas ir išraiškingas grožinės literatūros skaitymas; pokalbiai.“ (D2)
	Išvykos ir susitikimai su kitais žmonėmis	„Stebėjimas, ekskursijos, susitikimai su įvairių profesijų žmonėmis;“ (D2).
	Pasakojimas	„Pokalbis – pasakojimas naudojant iliustruojančią medžiagą, apie

		suaugusiųjų darbą ir jų santykius jo procese.“ (D2)
	Individualūs pokalbiai su vaikais	„Individualūs pokalbiai su vaikais, tikslinant žinias, ikimokyklinukų idėjas apie socialinio gyvenimo reiškinius, apie moralines kategorijas; etiški pokalbiai“ (D2), „Pirmiausiai, tai išklausu vaiko emocijas. Labai svarbu išklausti ir suprasti, kas netenkina. Toliau pasakau plusus, kodėl tai gerai, jeigu vaikas pasidalins su savo draugu.“ (D4)., „Dar labai pasiteisino pokalbiai, kada vaikui gali ramiai ir tyliai tonu viską išaiškinti, jis nusiramina, klauso.“ (D5)

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis pastebėta, kad dauguma informantų akcentavo, jog skatindami vaikų gebėjimą dalintis, pedagogai daugiau kalbasi su vaikais individualiai, išklauso bei aiškina ir padeda suprasti, kodėl yra gerai dalintis. Didžioji dalis pedagogų teigė, kad ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų gebėjimą dalintis, naudoja žaidimus, jais suteikiant galimybę žaidimo metu dalintis žaislais ir pan. Taip pat informantai nurodo, kad vaikų gebėjimą dalintis skatina knygų skaitymas. Apklausos metu išskirti vaikų gebėjimu dalintis metodai, tokie, kaip pasakojimai naudojant iliustruotą medžiagą bei išvykos ir susitikimai su kitais žmonėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai, ugdydami ikimokyklinio amžiaus vaikų gebėjimą dalintis, taiko tokius metodus, kaip žaidimai, knygų

skaitymas, išvykos ir susitikimai su kitais, pasakojimai, individualūs pokalbiai su vaikais.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokias pedagogai organizuoja veiklas, skatindami vaikus bendrauti tarpusavyje. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išskirta kokybinė kategorija: *metodai, skatinantys vaikus bendrauti tarpusavyje*. Metodų, skatinančių vaikus bendrauti tarpusavyje, kategorijai priskirtos šešios subkategorijos: 1) *žaidimas*, 2) *ugdomoji veikla*, 3) *vaizdo medžiaga*, 4) *taisyklių numatymas*, 5) *palankios aplinkos kūrimas*, 6) *vaidmenų kūrimas*. Informantų pasisakymai apie taikomus metodus, kurie skatina vaikus bendrauti tarpusavyje, pateikiami 4 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

4 lentelė. *Metodai, skatinantys vaikus bendrauti tarpusavyje*

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Metodai, skatinantys vaikus bendrauti tarpusavyje	Žaidimas	„Per žaidimą.“ (D1), „Žaidimai“ (D3), „Pirma veikla apie kurią noriu papasakoti – tai žaidimas, kai kiekvienas, kai ateina jo eilė, pristato savo vardą ir pradeda dalintis kuo mėgsta užsiimti. Kai vaikas prisistato, kitiems vaikams yra galimybė užduoti klausimus. Tai ypač geras žaidimas, kai grupė yra nauja, kai ateina naujas žmogus, arba praeina šiek tiek laiko, kai vaikai galės atrasti kažko naujo savo gyvenime ir apie tai jau papasakoti. Yra ir dar daug kitų žaidimų.“ (D4)
	Ugdomoji veikla	„<per ugdomąją veiklą (dalintis priemonėmis su kitais).“ (D1), „<ugdymas pavyzdžiu, situacinis, spontaniškas ugdymas, individualizuotas ugdymas.“ (D3)
	Vaizdo medžiaga	„Žiūrėkite animacinius filmukus, žaidimus, išgalvotas istorijas.“ (D2)
	Taisyklių numatymas	„Svarbiausia, kad nustatytos elgesio taisyklės būtų aiškios ir glaustos: žaislą jis dalijasi tik trumpam. Turėtume priminti, kaip kiti vaikai su juo dalijosi.“ (D2)
	Palankios aplinkos kūrimas	„<palankios aplinkos kūrimas >“ (D3)
	Vaidmenų kūrimas	„Sakyčiau pasiteisino pasakos skaitymas ir vaidinimas įtraukiant vaikus. Išdalinau pirštukines lėlytes-personažus, paskaitom pasaką ir vėliau bandom ja atkartoti. Vaikai pilnai nemoka atkartoti, bet labai

		gražiai judesiu parodo, kas sukelia džiugių emocijų. Pastebėjome, kad lauke jie pratęsia šią veiklą ir toliau.“ (D5)
--	--	--

Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis nustatyta, kad pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius ir skatindami juos bendrauti tarpusavyje, naudoja žaidimus, kuriais reikia pristatyti save, dalintis žaidimais ir pan. Taip pat dalis apklaustų pedagogų, skatindami vaikus bendrauti tarpusavyje, vykdo ugdomąją veiklą, naudojant situacinį, spontanišką ar individualizuotą ugdymą. Kai kurie pedagogai, skatindami vaikus bendrauti tarpusavyje, taip pat naudoja vaizdo medžiagą, kuria vaikams palankią aplinką ar naudoja vaidmenų žaidimus, kai vaikai gali atkartoti suvaidintas situacijas.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai, skatindami vaikų bendravimą tarpusavyje, daugiausiai juos skatina bendrauti per žaidimus ar ugdymo metu.

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kokius metodus pedagogai naudoja ugdydami vaikų socialinius įgūdžius. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išskirta kategorija- *Metodai, naudojami socialinių įgūdžių ugdymui*. Šiai kategorijai priskirtos subkategorijos – *žaidimai ir ugdymo metodai*. Informantų pasisakymai, kokius metodus pedagogai naudoja ugdydami vaikų socialinius įgūdžius, pateikiami 5 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

5 lentelė. *Metodai, naudojami socialinių įgūdžių ugdymui*

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Metodai, naudojami socialinių įgūdžių ugdymui	Žaidimai	„Pagrindinė ikimokyklinio amžiaus vaikų veikla yra žaidimas.“ (D1) „Daugiausiai taikomi žaidimai“ (D2), „žaidimai ir <“ (D3). „ Vaikų žaidimas yra tikra socialinė vaiko praktika, tai tikras jo gyvenimas kolektyve, kuriame ugdomos socialinės savybės ir moralinė vaiko asmenybės sąmonė“ (D4), „Kaip jau kalbėjau pagrindinis metodas yra žaidimas.. Būna situacija kai reikia spręsti problemą čia ir dabar. Tai pasikalbame, nuraminame vaikučius. Ir vėliau šią situaciją pavaizduojame žaidime. O pavyzdžiai vis tie patys: nenorėjo dalintis, nuskriaudė. Per žaidybinę situaciją išsiaiškiname kam dabar yra negerai ar tam iš kurio atėmė žaislą, ar blogai jaučiasi tas kas atėmė žaislą.“ (D5)
	Ugdymo metodai	„<ugdymas pavyzdžiu, situacinis, spontaniškas ugdymas, individualizuotas ugdymas“ (D3), „Taip turi būti paruoštas ir suplanuotas planavimas, sukurta tinkama mokymosi aplinka.“ (D5)

Visi informantai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, naudoja vieną iš pagrindinių metodų-žaidimus. Kai kurie informantai nurodo, kad ugdant vaikų socialinius įgūdžius naudoja situacinį, spontanišką arba individualizuotą ugdymą bei sukuria tinkamą mokymosi aplinką. Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, daugiausiai naudoja žaidimus.

Analizuojant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, interviu su pedagogais metu, buvo siekiama nustatyti,

kokius žaidimus pedagogai naudoja ugdydami vaikų socialinius įgūdžius. Analizuojant tyrimo metu gautus duomenis, išskirta kokybinė kategorija: *Naudojami žaidimai socialinių įgūdžių ugdymui*. Šiai kategorijai priskirtos keturios subkategorijos: 1) *kūrybiniai žaidimai*, 2) *situaciniai žaidimai*, 3) *piešimas*, 4) *vaidmenų žaidimas*. Informantų pasisakymai apie pedagogų naudojamus žaidimus, kurie padeda ugdyti vaikų socialinius įgūdžius, pateikiami 6 lentelės skiltyje „Patvirtinantys teiginiai“.

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Naudojami žaidimai socialinių įgūdžių ugdymui	Kūrybiniai žaidimai	„Kūrybinis ir žaidybinis metodas – per žaidimą vaikas atskleidžia savo patirtį, išgyvena jausmus ir emocijas, sprendžia problemas, kuria situacijas. Vaikystės periodu labai svarbus įvairių žaidimų panaudojimas, nes jie padeda išbandyti naujus elgesio būdus. Per žaidimą ir socialinį dalyvavimą vaikai mokosi kontroliuoti savo emocijas.“ (D1)
	Situaciniai žaidimai	„Iš mano patirties, geriausios veiklos: ryto ratas, minčių lietus. Tai, kada su vaikais sprendžiame situacijas, susijusias su ugdomąja savaitės tema ar veikla. Kiekvienas gali siūlyti diskutuoti ir priimti savo sprendimą.“ (D1) „Žaidimai, aplinka, kūrimas, ugdymas pavyzdžiui, situacinis. Naudojami visi metodai, priklausomi nuo situacijos. Žaisti paeiliui, kartu plauti rankas, naudoti eilėraštkus. Algoritmus-apsirengti, nusirengti.“ (D3)
	Piešimas	„Žaidimas nupiešk paveikslėlį – šis paprastas žaidimas kilo iš vaikų dailės terapijos. Pirmas dalyvis ant lapo nupiešia kažkokį svirduliuką ar figūrėlę, antrasis užbaigia piešinį viena detale, trečias irgi kažką nupiešia ir taip ratu. Šis žaidimas padeda vaikui išmokti dirbti komandoje ir parodo, kaip bendros veiklos dėka atsiranda kažkas naujo.“ (D2)
	Vaidmenų žaidimai	„Vaidmenų žaidimai. Nuo 3-4 metų amžiaus vaidmenų žaidimas tampa pagrindine vaikų veikla. Žaidimai padeda vaikui tyrinėti pasaulį, pasimatuoti šeimoje ar darželyje matytus pavyzdžius.“ (D2) „Iš mano patirties, vaikai labai mėgsta spėlioti. Tai dėl to, jiems labai patinka žaidimas „Kaukės“. Vaikai eilės tvarka parodo savo emocijas, o kiti vaikai bando atspėti. Tai padeda daugiau sužinoti apie emocijas ir laisviau jas parodyti. Taip pat, vaikai labai mėgsta žaidimą, kur reikia atspėti gyvūnus. Turėjau tokį vaiką, kuris buvo nesuinteresuotas aplinka. Jis turėjo autizmo bruožų. Bet jis labai mylėjo gyvūnus. Būtent spėliojant gyvūnus jis aktyviai dalyvavo, tai buvo būdas su juo komunikuoti.“ (D4), „naudoju dažnai vaidmenų žaidimus.“ (D5)

Dalis informantų teigė, kad ugdydami vaikų socialinius įgūdžius naudoja vaidmenų žaidimus, kurie skatina vaikus bendrauti tarpusavyje bei parodyti emocijas vaidinant. Atliktas tyrimas taip pat rodo, kad pedagogai vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti taip pat naudoja situacinius žaidimus, kūrybinius žaidimus, piešimą. Šie žaidimai skatina tarpusavio bendravimą bei komandinį darbą.

Apibendrinant galima teigti, kad pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, savo veikloje daugiausiai naudoja vaidmenų žaidimus, kurie skatina vaikus bendrauti ir parodyti savo emocijas. Taip pat naudojami kūrybiniai, situacijų kūrimo žaidimai, o kartais ir piešimas.

Empirinio tyrimo rezultatai atskleidžia ir pedagogo vaidmenį ugdant ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, kas apima psichosocialinės raidos ugdymą, socialinių įgūdžių ugdymą, atsižvelgiant į vaiko amžių, taisyklių numatymą, mokymą spręsti

konfliktus, ryšio su vaiku palaikymą, kultūros įpročių ugdymą, tėvų įtraukimą bei vaikų savarankiškumo ugdymą. Gobena, (2020) teigia, kad mokytojo vaidmuo yra būtinas kuriant klases, kurias reikia praturtinti veikla, kuri skatina vaikų bendradarbiavimą ir abipusę pagarbą.

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, taiko tokius metodus, kaip žaidimai, knygų skaitymas, išvykos ir susitikimai su kitais, pasakojimai, individualūs pokalbiai su vaikais. Tai patvirtina ir Palmer (2019), nurodydamas, kad mokytojai ugdo vaikų socialinius ir emocinius įgūdžius vykdydami kasdienę veiklą, vedant veiklas (su knygomis, muzika, žaidimais ir grupinėmis diskusijomis), o individualių poreikių įvertinimas yra kultūra ir šeima. Kai kurie pedagogai, skatindami vaikus bendrauti tarpusavyje, taip pat naudoja vaizdo medžiagą, kuria vaikams palankią aplinką ar naudoja

vaidmenų žaidimus, kai vaikai gali atkartoti suvaidintas situacijas.

Dažniausiai naudojamas metodas vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti yra žaidimas. Žaidimo naudą socialinių įgūdžių ugdymui mokslinėje literatūroje patvirtina A. Jakimavičienė (2017), Z. Demirci (2022), E.M. Mecha ir kt. Taip pat pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, daugiausiai taiko grupinę veiklą bei numato taisykles vaikų elgesiui, dar įtraukiamos tokios veiklos, kaip tyrinėjimas eksperimentavimas ar žaidybinė veikla.

IŠVADOS

1. Išanalizavus ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymą, jų poveikį ankstyvajame amžiuje, pastebima, kad vaikams labai svarbu ugdyti socialinius įgūdžius, kad galėtų palaikyti santykius su kitais vaikais bei suaugusiais, jiems tai padeda susirasti draugų. Išryškėjo pedagogų nuomonė, kad ankstyvojo amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymas padeda vaikams socializuotis visuomenėje, o tai turi teigiamos įtakos jų ateičiai, tinkamai elgiantis su kitais, adaptuojantis naujose aplinkose bei bendradarbiaujant su kitais.
2. Pedagogai, ugdydami ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius įgūdžius, turi atsižvelgti į jų amžių bei psichosocialinės raidos ugdymą. Dažniausiai naudojamas metodas vaikų socialiniams įgūdžiams ugdyti yra žaidimas, taip pat pedagogai taiko grupinę veiklą bei numato taisykles vaikų elgesiui, papildomai įtraukiamos veiklos kaip tyrinėjimas, eksperimentavimas ar žaidybinė veikla.

LITERATŪRA

1. AkbaS, I. (2019). Social skills in preschool period. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 7(77), 25-29.

2. Demirci, Z. (2022). In partial fulfillment of the requirements for the degree of master of science in the department of elementary and early childhood education, early childhood education.
3. Durualp, E., & Aral, N. (2010). A Study on The Effects of Play-Based Social Skills Training on Social Skills of Six-year-old Children. *Hacettepe University Journal of Education*, 39, pp. 160-172.
4. Gobena, G. A. (2020). Problems of social skills in early childhood education program in Ethiopia. *International Online Journal of Primary Education*, 9(2), 156-170.
5. Jakimavičienė, A. (2017). *Žaidimų teorija*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
6. Jozsa, K., Barrett, E.D. (2018). The relationship between mastery motivation, self-regulated learning and school success: A Hungarian and wider European perspective. [žiūrėta 2022-11-25]. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/277816818_The_relationship_between_mastery_motivation_self-regulated_learning_and_school_success_A_Hungarian_and_wider_European_perspective
7. Kaya, I., Deniz, E.M. (2020). The effects of life skills education program on problem behaviors and social skills of 4-year-old pre-schoolers. *Ilkogretim Online - Elementary Education Online*, 19 (2): pp. 612-623 [žiūrėta 2022-11-25]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/288214016.pdf>
8. Kaffemaniene, I. (2018). Concept and structural components of social skills. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, 3(86), 42-52. [žiūrėta 2022-11-25]. Prieiga per internetą: DOI: 10.33607/bjshs.v3i86.266

9. Kardelis K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*.
10. Matson, J. L. (2017). *Handbook of social behavior and skills in children*. Springer International Publishing.
11. McLaughlin, T., Aspden, K. & Clarke, L. (2017). How do teachers support children's social-emotional competence? Strategies for teachers. *Early Childhood Folio*, 21(2), 21-27
12. Mecha, E. M., Ayaga, G. (2020). Influence of functional play materials on social development of preschool children in Keera Zone, Nyamaiya Dvision Nyamira country, Kenya. *IJRDO- Journal of Educational Research*, 5(8), 51-66.
13. Palmer, J. (2019). Beyond the ABCs and 123s Social and emotional development in early learning settings. *National Conference of State Legislatures*. [žiūrėta 2022-12-01]. Prieiga per internetą www.ncsl.org
14. Saini, G. K., Pandey, S. K., Singh, A., & Kalyanaram, G. (2017). Role of Empathy and Customer Orientation in Job Satisfaction and Organizational Commitment. *NMIMS Management Review*, XXXIV(2), 12-28
15. Žydžiūnaitė V. (2007). *Tyrimo dizainas: struktūra ir strategijos*. Kaunas: Technologija.

TĖVŲ POŽIŪRIS Į INFORMACINIŲ IR KOMUNIKACINIŲ TECHNOLOGIJŲ TAIKYMĄ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYME(SI)

Monika Eidukevičiūtė

Kauno sanatorinis lopšelis – darželis „Pušynėlis“

Dr. Algimantas Bagdonas

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra

Anotacija. Straipsnyje teoriškai atskleidžiamas informacinių ir komunikacinių technologijų aktualumas ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus bei empiriškai pagrindžiamas tėvų požiūris į šių technologijų taikymą praktikoje. Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų požiūrį į informacinių ir komunikacinių technologijų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si). Taikyti metodai – mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu, gautų duomenų kiekybinė analizė. Pagrindiniai tyrimo rezultatai: IKT priemonės galima naudoti kaip daugiafunkcines priemones, įtraukti į procesą bet kurioje temoje. Šiuolaikiniai vaikai nuo ankstyvojo amžiaus įpranta naudotis informacinėmis technologijomis, todėl tėvams ir pedagogams svarbu panaudoti šių technologijų privalumus ugdant kūrybiškumą. Tyrimo rezultatai parodė, kad informacinės ir komunikacinės technologijos dažniausiai daro teigiamą poveikį vaikų ugdymuisi. Apklaustieji mano, kad, taikant informacines ir komunikacines technologijas, ugdant vaikų gebėjimus bei kompetencijas (kūrybiškumo, socialinę, bendradarbiavimo), svarbus tiek pedagogų, tiek tėvų įsitraukimas ir vaikų priežiūra naudojantis bei atrenkant naudingą informaciją bei priemones.

Reikšminiai žodžiai: informacinės ir komunikacinės technologijos, ikimokyklinis amžius, pedagogai, ugdymo(si) būdai.

Įvadas

Tyrimo aktualumas. R. Das (2019) teigia, kad viena iš pagrindinių švietimo įstaigų kokybę atspindinčių rodiklių yra IKT (informacinės ir komunikacinės technologijos). IKT vaidmuo švietime neabejotinas visame pasaulyje, tai potencialiai galinga priemonė švietimo galimybėms plėsti ir tobulėti. IKT sudaro sąlygas bei galimybes gerinti švietimo aktualumą ir kokybišką ugdymąsi. Šių technologijų poveikis ugdymo(si) procesui tapo reikšmingas, nes palengvina mokymo ir mokymosi procesą, sukuria palankią mokymosi aplinką, padeda besimokantiems ugdyti kūrybinį mąstymą ir pasitikėjimą savimi. Informacinės ir komunikacinės technologijos atvėrė naujus iššūkius kokybiškam švietimui, pakeitė daugelį gyvenimo aspektų. Šiandien kompiuteriai, planšetės ir mobilieji telefonai yra kasdienio gyvenimo dalis. Dėl to informacinės ir komunikacinės technologijos (IKT)

integruojamos į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas. IKT įrenginiai suteikia naujų galimybių ugdymui švietimo įstaigose. Skaitmeninės priemonės padeda mokytis, susipažinti ir ugdyti socialinės, sveikatos, pažinimo, komunikavimo bei meninės kompetencijos plėtotei (Papadakis, Stamatios, Kalogiannakis, Zaranis, 2021). Ikimokyklinio amžiaus vaikai tinkamoje ir saugioje aplinkoje gali skatinti savo kūrybiškumą, išradingumą ir sumanumą. Informacinių ir komunikacinių priemonių įtraukimas į ugdymo(si) procesą įkvepia vaikus įgyvendinti savo sumanymus, sąveikauti su bendraamžiais, sukurti dinamiškas mokymosi sąlygas, kurios įgalina, paskatina ir praturtina vaikų kūrybiškumą (Freiman & Robichaud, 2021). Mūsų visuomenėje informacinės ir komunikacinės technologijos daro didelę įtaką vaikų vystymuisi nuo pat ikimokyklinio amžiaus. Naujasis skaitmeninis pasaulis lemia ikimokyklinio amžiaus

vaikų socialinį elgesį ir požiūrį į pasaulį. Šių dienų vaikai auga apsupti skaitmeninės informacijos ir priemonių. Svarbu atrinkti tinkamą informaciją, atkreipiant dėmesį į vaiko amžių ir sukurti sąlygas eksperimentuoti, atrasti. Informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas skatina bendradarbiavimą tarp bendraamžių ir suaugusiųjų, turtina vaikų kalbos žodyną, kūrybiškumą, kritinį mąstymą (Metin, 2020). Ikimokyklinio amžiaus ugdymosi periodas yra itin svarbus ir aktualus, nes būtent šiame laikotarpyje iš(si)ugdoma daugelis reikalingų kompetencijų (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014). Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo programa numato įvairiapusį vaikų ugdymą, atsižvelgiant į jų amžių ir individualias savybes bei ikimokykliniam laikotarpiui būdingus veiklos tipus. Ikimokyklinis amžius yra nepaprastai unikalus ir lemiamas tolimesniam vaiko raidos laikotarpiui, kai per trumpą laiką išsiugdomi būtini kiekvienam asmeniui gebėjimai ir kompetencijos, nes šiame amžiuje vaikai yra imlūs naujovėms, greitai suvokia naujų metodikų naudą, pripranta prie kitokių edukacinių aplinkų bei ugdymo priemonių. Šiame laikotarpyje svarbus ugdymo įstaigos ir šeimos bendradarbiavimas šiame procese bei ugdymo tęstinumas namuose ir darželyje, įvedant į ugdomąjį procesą informacines ir komunikacines technologijas, jas tikslingai panaudojant bei siekiant efektyviausio vaikų kompetencijų vystymo.

Tyrimo probleminis klausimas – koks tėvų požiūris į informacinių ir komunikacinių technologijų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si)?

Tyrimo objektas: informacinių ir komunikacinių technologijų taikymas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si).

Tyrimo tikslas: atskleisti tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą(si) taikant informacines ir komunikacines technologijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo aktualumą ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo kontekste.
2. Empiriškai nustatyti tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) galimybes taikant informacines ir komunikacines technologijas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa (raštu), gautų duomenų kiekybinė analizė.

Informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme(si) galimybės

Vaikai vis anksčiau susipažįsta su informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis. Kaip tvirtina Xicai (2018), vaikų augimas ir įsitraukimas į šią sritį daro didelę įtaką technologijoms. Negalima ignoruoti IKT priemonių ir panaudojimo galimybių. Pastaraisiais metais, išpopuliarėjus kompiuteriniams žaidimams, daugelis ikimokyklinio ugdymo mokytojų pradėjo suvokti, kad jie gali pasinaudoti kompiuterinių žaidimų privalumais, panaudoti kitokį mokymosi metodą. IKT panaudojimas duoda efektyvių ir ypatingų rezultatų ugdymo(si) procese, kurių būtų sunku pasiekti mokantis tradiciniu būdu. Pasak Laužiko (2018), IKT naudojimas yra tik priemonė, skirta išugdyti būtinas kompetencijas, tačiau jokių būdu negali pakeisti nei šeimos, nei pedagogo vaidmens, nei tradicinių ugdymosi būdų. Fitriawati & Lestari (2019) teigia, kad daugelis pasaulio šalių pripažino ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo svarbą. Kaip mokymosi pagalbininkai, ikimokyklinio ugdymo mokytojai turi planuoti ir užtikrinti vaikų mokymąsi naudodami įvairius išteklius, įskaitant informacines ir

komunikacines technologijas. Būtent IKT naudojimas švietime gali sukurti naujas edukacines aplinkas, suteikti naujų mokymosi metodų, pakeisti tradicinius mokytojo ir ugdytinio santykius ir galiausiai pagerinti švietimo kokybę. O ugdymo įstaigos ir šeimos veiklos tęstinumas yra privalomas.

Pasaulis susiduria su vis besikeičiančiu skaitmeniniu amžiumi, todėl svarbu, kad būtų pateikiamos rekomendacijos ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo pedagogams apie technologijų ir interaktyvių priemonių naudojimą taip, kad būtų galima optimizuoti mažųjų vaikų ugdymo galimybes. Tai reiškia, kad svarbu ugdyti vaikų pažintines, socialines, emocines, fizines ir emocines galimybes, kalbinį vystymąsi. Brown, Englehardt, & Mathers (2016), Starčič, Cotic, Solomonides & Volk (2016) teigia, kad technologijų naudojimas dažnai pagrindžiamas kaip didesnė vaikų motyvacija ir įsitraukimas į ugdymo(si) procesą. Planšetiniai kompiuteriai, daugialypės terpės prezentacijos ir mokomieji žaidimai ypač giriami dėl jų motyvacinių aspektų. Be to, yra manančių, kad technologijų naudojimas ankstyvajame ir ikimokykliniame ugdyme yra būtinas siekiant parengti vaikus besikeičiančiai visuomenei, kurioje jie gyvena (Starčič ir kt., Lindahl ir Folkesson, 2012). Pasak Izumi-Taylor, Ito & Gibbons (2010), Starčič ir kt. (2016), ankstyvojo ir ikimokyklinio ugdymo vaidmuo susijęs su tradicinės kultūros perteikimu ir saugojimu. Mokytojai teigia, kad technologijų integracija kelia grėsmę tradiciniams ir vaizduotės žaidimams ir trukdo vaikų socialinei sąveikai. Apie neigiamą poveikį kalba ir Kilbey (2018). Pasak autorės, vaikai, naudodami IKT, „patys neieško atsakymų, nepatiria išvalgos akimirkos. Atsakymų radimas – svarbi mokymosi dalis. Dažnai tai gali pareikalauti daugybės pastangų, tačiau vaikai taip mokosi kantrybės ir ryžto pasiekti rezultata“ (p. 47–48).

Visi minėtieji autoriai sutinka su tuo, kad informacinės ir komunikacinės technologijos padeda vaikui geriau suprasti jį supantį pasaulį, geriau prisiminti informaciją.

Kaip teigia Toh, Causo, Tzuo, Chen & Yeo (2016), naudodami IKT vaikai mokosi kurti tvirtesnę socialinę ryšį, bendradarbiauti tarpusavyje, naudoja įvairius bendravimo būdus. Įtraukiant informacines ir komunikacines technologijas į ugdymo(si) procesą, siekiama atsižvelgti į įvairius gebėjimus, kurie yra lavinami technologijų pagalba. IKT sudaro ikimokyklinio amžiaus vaikams būti kūrybiškiems, fantazuoti, kurti vaizdus, skirtingus elementus, juos sujungti į vieną visumą, t. y., kūrybiškai veikti. Technologijų naudojimas sudaro sąlygas tokiai patirčiai, kuri yra įtraukianti ir interaktyvi. IKT sudaro sąlygas vaikams įsitraukti į apmąstymus, diskusijas, sieti ir lyginti atskiras sąvokas. Ayvacı & Devocioğlu (2010) teigia, kad pastaraisiais metais atsiradus išmaniųjų programų, mokslininkai siūlė naudoti daugybę prietaisų – planšetes, mobiliuosius telefonus, išmaniąją lentą. Šios programos gali sujungti neformaliojo ugdymo žinias su formaliojo žiniomis ir skatinti matematikos įgūdžius. Naudojant IKT vaikus galima supažindinti su skaičiais, geometrinėmis figūromis. Su išmaniosios pagalbos lenta galima grupuoti skaičius pagal panašumus, lyginti skaičius tarpusavyje, rasti panašumus ir skirtumus. Panaudojant IKT ir įvairias programas, galima palyginti įvairias sąvokas (didelis ir mažas, ilgas ir trumpas, naujas ir senas, kietas ir minkštas, kuriose vaikai gali patys pasirinkti tinkamą atsakymą, suprasti sąvokų reikšmę ir vizualiai pamatyti įvairius objektus. Weiss, Kramarski, & Talis (2016) teigia, kad multimedijos ir išmaniosios lentos pagalba teigiamai veikia darželinukų matematinius gebėjimus. Jų tyrimai rodo, kad IKT įtraukimas į matematikos užsiėmimus gerina vaikų atpažinimo, vertinimo gebėjimą.

Drigas & Kokkalia (2014) teigia, kad įvairias ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijas (kūrybiškumo, pažinimo, socialinę) taip pat galima ugdyti naudojantis IKT priemonėmis. Kompiuterinės programos suteikia vaikui tam tikrą mokymosi kontrolės veiklą, gali suteikti kūrybinio pasirinkimo galimybių. IKT gali mokyti meninės ir vaizduotės raiškos įgūdžių srityse, pavyzdžiui – muzikos, piešimo, tapybos, animacijos, rašymo, istorijų pasakojimų ir poezijos. Yra skaitmeninių priemonių, kurios įtraukia mažus vaikus į kūrybą ir istorijas naudojant daugialypės terpės priemones ir technikas, kurios padeda mokytis pažinti spalvas, jas maišyti. Taip pat naudojama vadinamoji tikrovės aplinka, kurioje derinamos skaitmeninės medijos ekranai ir praktinė medžiaga, kad maži vaikai galėtų eksperimentuoti, mokytis atrasti ir maišyti spalvas. Tai veiksminga mokymosi priemonė, pagal kurią vaikai išmoksta įvairių spalvų pavadinimus. O'Hara (2012) pastebi, kad informacinės technologijos gali suteikti vaikams naujų galimybių sulieti vaizduotę su tikslu. Net ribotai naudodami IKT ir turėdami daug vaizduotės (išivaizduojamų žaidimų) vaikai gali parodyti stebėtiną kūrybiškumo ir žinių lygį. Tyrimo duomenimis, vaikai rodo savo kūrybinį potencialą naudodamiesi interaktyviaja lenta ir kurdami siužetines lenteles, įterpdami spalvas, puslapius ir specialiuosius efektus. Lieberman, Fisk ir Biely (2019) teigia, kad trejų - penkerių metų amžiaus vaikų ugdomieji skaitmeniniai užsiėmimai dažnai skirti pasirengimo lankyti darželį įgūdžiams, įskaitant skaitymą (raidžių atpažinimas, raidžių formavimas, garsų ir raidžių atitikimas, paprasta rašyba), matematiką (skaičių atpažinimas, skaičių formavimas, skaičiavimas, grupavimas), mąstymo ir samprotavimo įgūdžius, suvokimo įgūdžius, kasdienio gyvenimo įgūdžius (higiena), socialinius įgūdžius, kūrybiškumą ir saviraišką, tokių sąvokų kaip šeimos santykiai, emocijos, profesijos ir kt., supratimą.

Ikimokykliniame amžiuje įgyti įgūdžiai yra būsimo gyvenimo sėkmės pagrindas. Šiame amžiuje vaikai susipažįsta su jais supančiu pasauliu, komunikuoja su bendraamžiais ir suaugusiais, pradeda spręsti problemas, išklausti ne tik kitus, bet ir save, savo jausmus. Ikimokykliniame amžiuje svarbu atkreipti dėmesį į kūrybiškumą. Vaikų kūrybiškumas augs tik tada, jei namuose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigoje bus sudarytos sąlygos kūrybai. Mokymosi procesas, ugdymo įstaiga ir supanti aplinka yra svarbūs veiksniai, padedantys suteikti erdvę vaikams būti kūrybiškiems. Į švietimą skverbiasi informacinės ir komunikacinės technologijos. Be šių priemonių šiuolaikinis ugdymas jau neįsivaizduojamas. Naudodamiesi skaitmeninėmis technologijomis ir medijomis vaikai turi daugiau galimybių pažinti pasaulį, bendrauti su kitais, o tai suteikia jiems galimybių išreikšti savo asmenybę, stiprinti ryšius su draugais ir suaugusiais. Skaitmeninių technologijų ir žiniasklaidos naudojimas taip pat gali turėti teigiamą poveikį vaikų mokymuisi per mokomąsias televizijos programas, žaidimus, elektronines knygas ir kitus raiškus naudojamus būdus formaliojo ugdymo aplinkoje.

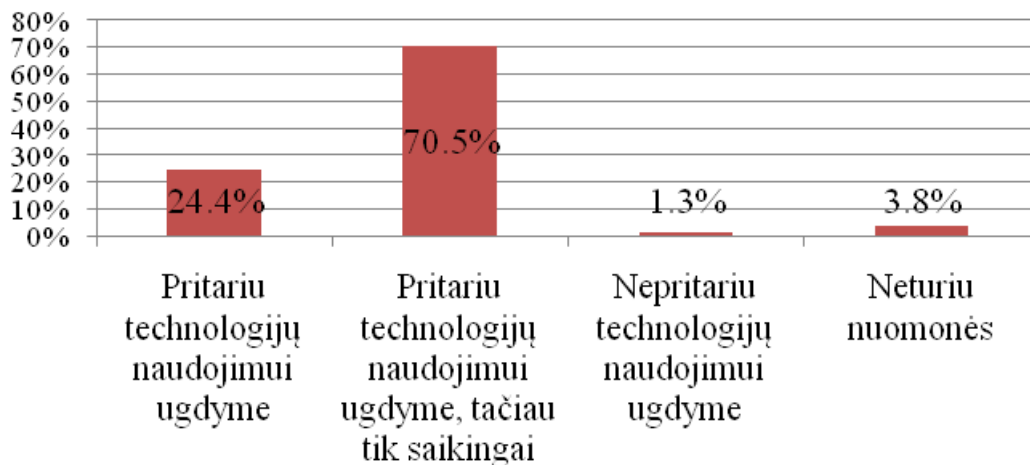
Apklausoje raštu atlikimas, tyrimo rezultatai ir jų analizė

Užsakomasis kiekybinis tyrimas vykdytas 2023 m. kovo – balandžio mėn. Vilkaviškio lopšelyje-darželyje „X“. Remiantis parengtu instrumentarijumi sukonstruota anketa tėvams. Parengtame klausimyne ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvams pateikta 13 klausimų, kuriuos sudaro 12 uždarų klausimų ir 1 atviras klausimas. Išdalinta 120 anketų, sugrįžo ir apdorota -112, tai sudaro 93 proc. grįžtamumą. Tyrimas atliktas remiantis savanoriškumo, sąžiningumo, anonimiškumo principais.

Apžvelgus respondentų atsakymus į anketos

klausimą – „Kokia Jūsų nuomonė apie informacines ir komunikacines technologijas (IKT) ikimokykliniame amžiuje?“, buvo siekiama sužinoti ikimokyklinio

amžiaus vaikus auginančių tėvų nuomonę, ar jie pritaria IKT ikimokykliniame amžiuje.

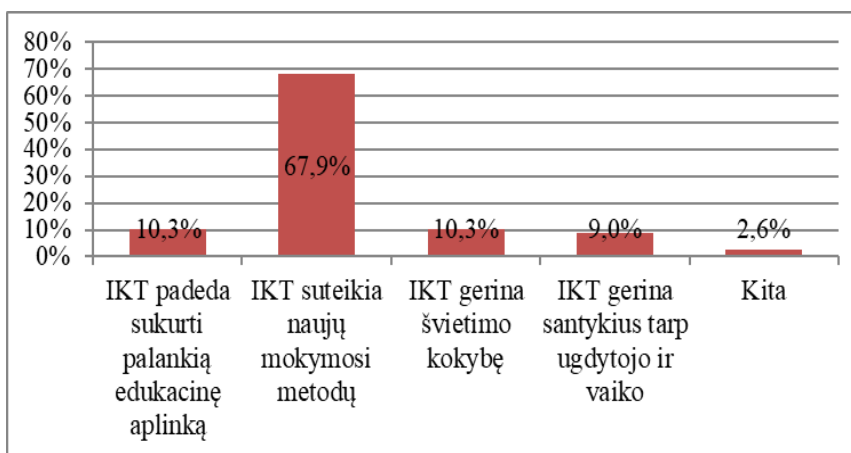
1 pav. Respondentų požiūris apie IKT priemones

Tyrimo rezultatai rodo (1 pav.), kad dauguma respondentų (70,5 %) pritaria technologijų naudojimui ugdyme, tačiau tik saikingai, 24,4 % pritaria technologijų naudojimui, 3,8 % neturi nuomonės šiuo klausimu ir tik 1,3 % nepitaria technologijų naudojimui ugdyme.

Apibendrinant rezultatus galima matyti, kad didelė dalis respondentų pritaria technologijų

naudojimui ugdyme. Tai patvirtina Djiwandono (2019) mintis, kad skaitmeninės technologijos įsiskverbia beveik į visas sritis ir yra neatsiejama gyvenimo dalis.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokia nauda vaikams iš informacinių ir komunikacinių technologijų. Anketoje pateiktas klausimas – „Kaip manote, kokį poveikį vaikams daro IKT naudojimas?“.

2 pav. Respondentų nuomonė apie IKT poveikį vaikams

2 pav. pavaizduoti rezultatai rodo, kad daugiausiai (67,9 %) IKT naudojimas suteikia naujų mokymosi metodų, kiti rezultatai pasiskirstė panašiai –

10,3 % mano, kad IKT naudojimas padeda sukurti

palankią edukacinę aplinką ir gerina švietimo kokybę, 9 % mano, kad IKT gerina santykius tarp ugdytojo ir vaiko, 2,6 % pasirinko atsakymo variantą kitą, bei pateikė tokius atsakymo variantus – „Manau, kad tinka visi nurodyti variantai“ ir „Visų pirma kenkia akims, vaikas praranda poreikį aštriai mąstyti, kūrybiškumas nukenčia“.

Anot Fitriawati & Lestari (2019), būtent IKT naudojimas švietime gali sukurti naujas edukacines aplinkas, suteikti naujų mokymosi metodų, pakeisti tradicinius mokytojo ir ugdytinio santykius ir galiausiai pagerinti švietimo kokybę. Respondentų nuomone, informacinių ir komunikacinių technologijų naudojimas daugiausiai suteikia naujų mokymosi metodų.

Tėvų buvo klausama „Kaip dažnai Jūsų vaikas namuose naudoja informacines ir komunikacines technologijas?“. Šiuo klausimu norima sužinoti, ar tėvai dažnai leidžia vaikams naudotis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis namuose. Atsakant į šį klausimą, 87,2 % respondentų pasirinko atsakymą, kad riboja naudojimosi informacinių ir komunikacinių technologijų laiką, 7,7 % pasirinko, kad vaikui leidžia naudotis IKT kada tik nori, 5,1 % teigia, kad jų vaikai namuose nesinaudoja informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis.

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma tėvų leidžia vaikams naudotis IKT priemonėmis, tačiau tam tikrą laiko tarpą. Tačiau, kaip nurodo Garrison & Christakis (2015), ne visa skaitmeninė veikla yra tinkama raidos požiūriu ar parengta taip, kad pagerintų tvarką, pagal kurią maži vaikai žaidžia ir mokosi.

Respondentų buvo klausama „Jūs atsižvelgiate į vaiko raidos etapą (amžių, gebėjimus) renkant informacines ir komunikacines technologijas kūrybiškumui ugdytis?“ norint išsiaiškinti, ar tėvai atkreipia dėmesį į vaiko raidą, amžių renkant IKT.

88,5 % respondentų teigia, kad atsižvelgia į vaiko raidą, poreikius, gebėjimus, 11,5 % nebuvo pagalvoję apie tai. Pasak Weiss ir kt. (2016), IKT gali įtraukti vaikus į veiklas, kurios skatina kompetencijų plėtrą pagal vaiko raidos etapą. Tam pritaria ir Metin (2020), teigdamas, jog svarbu atrinkti tinkamą informaciją, atkreipiant dėmesį į vaiko amžių ir sukurti sąlygas eksperimentuoti, atrasti. Tėvai dažniausiai renkant informacines ir komunikacines technologijas kūrybiškumui ugdytis atsižvelgia į vaiko raidos etapą (amžių, gebėjimus) ir sėkmingai ugdo kūrybiškumą.

Norėta sužinoti, ar tėvai mano, kad jų naudojamos informacinės ir komunikacinės technologijos padeda ugdytis vaikų gebėjimams ir kompetencijoms (kūrybiškumui, bendradarbiavimui, pažinimui, socializacijai). Atskleista, kad 40 % respondentų namuose naudojamos IKT gebėjimus ir kompetencijas skatina, 35 % nurodė, kad skatina iš dalies, 25 % teigia, kad priklauso nuo situacijų ir aplinkybių, o daugiau dėmesio skiria vaiko pramogai. Kaip teigia Kupers ir kt. (2019), ugdyme reikia stimuliuoti vaikų kūrybinę veiklą. Gauti rezultatai parodė, kad tėvai ne visada ugdo vaikų kompetencijas ir gebėjimus naudodami informacines ir komunikacines technologijas, dažnai tai priklauso nuo aplinkybių. Galima daryti prielaidą, kad dažnai vaikai naudoja IKT priemones pramogai, o ne ugdymui(si) ir kompetencijų bei gebėjimų skatinimui.

Norint sužinot tėvų nuomonę, ar ikimokyklinio ugdymo įstaiga skiria pakankamai dėmesio IKT, pateiktas klausimas – „Ugdymo įstaiga IKT skiria dėmesį“. Tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dalis respondentų (87,2 %), mano, jog ugdymo įstaiga informaciniams ir komunikaciniams technologijoms skiria pakankamai dėmesio, 6,4 % mano, kad nepakankamai, 5,1 % pasirinko variantą kitą ir pateikė tokius atsakymo variantus – „Nežinau“, „Ugdymo

įstaiga suteikia mažai informacijos, žinau tiek, kiek papasakoja patys vaikai, todėl nuomonės neturiu“, „Manau, kad tam yra skiriama dėmesio. Visgi abejoju, ar pedagogai turi pakankamai žinių, naudotis IKT. Priemonės, metodai turėtų atitikti vaikų suvokimo lygį ir būdų parinkimas turėtų būti skirtingas, nepasikartojantis“.

Tyrimo metu atsakyta į probleminį klausimą: tėvų požiūris į informacinių ir komunikacinių technologijų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo(si) yra pozityvus ir įvairiapusiškas, tačiau ne visada sietinas su edukaciniais tikslais. Tėvai pripažįsta šių priemonių naudojimo aktualumą ugdant vaikų kompetencijas, tačiau dažnai naudoja jas ir pramogai. Kaip teigia Laužikas (2018), IKT naudojimas yra tik priemonė, skirta išugdyti būtinas kompetencijas, tačiau jokia būdu nepriskiriama tikslui. Tėvų nuomonė iš dalies atspindi šią mintį ir iš gautų rezultatų galima matyti, kad šeimos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos naudoja IKT ugdymo(si) procese, supranta technologijų prasmę, bet IKT dar nepakankamai panaudojamos gebėjimams bei kompetencijomis ugdyti. Todėl iškyta aktualus šeimos ir pedagogų bendradarbiavimo klausimas šiame kontekste. Pedagogai kaip ugdymo profesionalai turėtų rodyti iniciatyvą įtraukiant tėvus į procesą, gerinantį ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi kokybę.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė: įtraukus IKT priemones į ugdymo(si) procesą vaikai ilgiau įsimena informaciją, vizualiai įsivaizduoja objektus ar daiktus. IKT priemonės galima naudoti kaip daugiavertines priemones, įtraukti į procesą nagrinėjant bet kurią temą. Šiuolaikiniai vaikai nuo ankstyvojo amžiaus įpranta naudotis informacinėmis technologijomis, todėl ugdytojams svarbu panaudoti šių technologijų privalumus ugdant

kūrybiškumą. Šeimos ir pedagogo įsitraukimas į ugdymo(si) procesą ir tikslingų priemonių parinkimas lemia tolimesnį vaiko gebėjimą ugdyti(s) kompetencijas jam priimtinausiu būdu. Dabarties vaikai IKT pagalba išsiugdo reikiamas kompetencijas lengviau ir greičiau, jiems labiau priimtinesne forma, todėl jos yra naudotinos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje kūrybiškumui ugdytis.

2. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad, tėvų nuomone, ikimokyklinio ugdymo įstaiga bei pačios šeimos skiria dėmesį informacinėms ir komunikacinėms technologijoms. Vaikų gebėjimai ir kompetencijos ugdomi nuolatos, pasitelkiant esamas galimybes bei informacines technologijas. Informacinės ir komunikacinės technologijos dažniausiai daro teigiamą poveikį vaikų ugdymuisi. Apklaustieji mano, kad, taikant informacines ir komunikacines technologijas, ugdant vaikų gebėjimus bei kompetencijas (kūrybiškumo, socialinę, bendradarbiavimo), svarbus tiek pedagogų, tiek tėvų įsitraukimas į veiklas, bet būtina ir priežiūra naudojantis jomis bei atrenkant naudingą informaciją ir priemones.

Literatūra

1. Ayvaci, H. S., & Devocioğlu, Y. (2010). Computer-assisted instruction teach concepts in pre-school education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2083-2087.[žiūrėta 2022-11-29]. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810003253>
2. Brown, C. P., Englehardt, J., & Mathers, H. (2016). Examining preservice teachers' conceptual and practical understandings of adopting iPads into their teaching of young

- children. *Teaching and Teacher Education*, 60, 179-190 [žiūrėta 2023-01-28]. Prieiga per internetą:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X16302645>
3. Djiwandono, P. I. (2019). How language teachers perceive information and communication technology. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 8(3), 607-615 [žiūrėta 2023-02-18]. Prieiga per internetą:
<https://ejournal.upi.edu/index.php/IJAL/article/view/15260>
 4. Fitriawati, M. & Lestari, R, H (2019). Design of the information system for kindergarten learning evaluation used Kanban methodology. In *IOP Conference Series Materials Science and Engineering* (Vol. 662, No. 2,). [žiūrėta 2023-03-17]. Prieiga per internetą:
<https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/662/2/022025/meta>
 5. Freiman, V., & Robichaud, X. (2019). Fostering young children's creative minds: kindergarten kids explore school-based STEM Lab. *Including the Highly Gifted and Creative Students– Current Ideas and Future Directions*, 150 [žiūrėta 2023-01-24]. Prieiga per internetą:
<https://d-nb.info/1193877903/34#page=153>
 6. Garrison, M. & Christakis, D. A. (2015). *A teacher in the living room*. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. (2014). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras. [žiūrėta 2023-02-05]. Prieiga per internetą:
https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogs/ikimok_pasiekimu_aprasas.pdf
 7. Izumi-Taylor, S., Ito, Y., & Gibbons, A. (2010). Early Childhood Pre-service Teachers' Perceptions of Teaching Technology to Children in Japan and the United States. *Research in Comparative and International Education*, 5(4), 408-420 [žiūrėta 2023-01-19]. Prieiga per internetą:
<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.2304/rcie.2010.5.4.408>
 8. Kilbey, E., (2018). *Vaikystė tarp ekranų : kaip skaitmeniniame amžiuje užauginti sveiką ir laimingą vaiką*. Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
 9. Kupers, E., Lehmann-Wermser, A., McPherson, G., & Van Geert, P. (2019). Children's creativity: A theoretical framework and systematic review. *Review of Educational Research*, 89(1), 93-124 [žiūrėta 2023-03-18]. Prieiga per internetą:
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.3102/0034654318815707>
 10. Laužikas R., (2018). Skaitmeninio turinio naudojimo ugdyme samprata [žiūrėta 2023-02-24]. Prieiga per internetą:
<https://smpmetodika.ugdome.lt/metodika/skaitmenisturiny>
 11. Lieberman, D., Fisk, C. M., & Biely, E. (2019). Digital games for young children ages three to six: From research to design. *Computers in the Schools*, 26, 299-31 [žiūrėta 2022-01-13]. Prieiga per internetą:
doi:10.1080/07380560903360178
 12. Metin, S. (2020). Activity-based unplugged coding during the preschool period. *International Journal of Technology and Design Education*, 1-17 [žiūrėta 2022-02-13]. Prieiga per internetą:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s1079>

13. O'Hara, M. (2012). Young children, learning and ICT: A case study in the UK maintained sector. In *Working with Children in the Early Years* (pp. 191-202). Routledge.
14. Starčič I, Cotic A., Solomonides M., & Volk, M. (2016). *Engaging preservice primary and preprimary school teachers in digital storytelling for the teaching and learning of mathematics*. *British Journal of Educational Technology*, 47(1), 29-50.
15. Weiss, I., Kramarski, B., & Talis, S. (2016). Effects of Multimedia environments on kindergarten children's mathematical achievements and style of learning. *Educational Media*
16. Xicai, L. (2018). Design and Application of Children's Entertainment Education Software in Preschool Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, (7), 201-213. [žiūrėta 2022-12-16]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/234940301.pdf>

PATYRIMINIŲ VEIKLŲ TAIKYMAS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ GRUPĖJE: PEDAGOGŲ PATIRTIS UGDANT GAMTINĖS APLINKOS PAŽINIMĄ

*Živilė Jonikienė, vadovė doc. dr. Lina Majauskienė
Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra*

Anotacija. Straipsnyje gilinamasi į patyriminių veiklų taikymą ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje teoriniu ir empiriniu požiūriais. Vaikų gamtinės aplinkos pažinimo ugdymas yra aktuali problema. Tam pasitelkiamas patyriminis ugdymas, kurio metu suteikiama prieiga prie įvairių natūralių medžiagų, ugdytiniai patiria įvairių įspūdžių, pojūčių, įgyja naujos patirties. Tai svarbu lavinant mąstymą, ugdant gebėjimą spręsti problemas, skatinant vaikų intelektualinį vystymąsi, gerinant vaikų emocinę būseną ir kt.. Patyriminis gamtinės aplinkos pažinimas skatina vaikus apmąstyti, argumentuoti savo pastebėjimus, praplečia vaikų suvokimą apie gamtos objektus bei reiškinius. Atliktas empirinis tyrimas ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje atskleidė: pedagogai patyriminį ugdymą vykdo įvairiose srityse; patyriminėse veiklose ugdydami gamtinės aplinkos pažinimą naudoja labai daug įvairių metodų ir priemonių. Organizuodami patyrimines veiklas pedagogai atsižvelgia į veiksmo ir rezultato santykį, apjungia patirtį ir žinias. Šių veiklų metu pedagogai sudomina vaikus, koordinuoja ir yra tik pagalbininkai, kurie skatina vaikus veikti, tyrinėti, bendrauti, bendradarbiauti, reflektuoti.

Reikšminiai žodžiai: patyriminės veiklos, ikimokyklinio amžiaus vaikai, gamtinės aplinkos pažinimas.

IVADAS

Temos aktualumas. Išaugęs šiuolaikinio žmogaus gyvenimo tempas keičia ir anksčiau buvusias tarprias žmogaus ir gamtos sąsajas. Vis labiau jaučiamos atitolusio žmogaus santykio su gamta tendencijos. Šie pokyčiai paliečia ne vien suaugusiuosius, bet ir visai mažus vaikus.

Dėl vis sparčiau į kasdienį gyvenimą besiveržiančių technologijų vaikai mažai juda, tampa pasyvūs, daug laiko praleidžia patalpose prie ekranų. Visa tai daro ne tik didelę žalą psichinei, emocinei, fizinei vaiko būklei (Katutė, 2022, Sampson, 2016), bet ir pastebimas jo abejingumas gamtai, supančiai aplinkai. Pasak V. Lamanauko (2005), „atskirta nuo aplinkos asmenybė pilnavertiškai vystytis negali“. Žaisdami ir būdami gamtoje vaikai patenka į įvairius pojūčius ugdančią erdvę, kurioje jie gali matyti, girdėti, liesti bei ragauti. Gamtoje esančios žaidimų vietos dažniausiai būna kompleksinės, todėl jos puikiai žadina vaikų kūrybiškumą ir ugdo vaizduotę. Tyrimais įrodyta, kad kuo ilgesnį laiką vaikai praleidžia gamtoje, kuo aktyviau jie joje veikia, bendrauja su aplinka, tuo

didesnis jiems daromas teigiamas poveikis. Natūrali aplinka, gamtos tyrinėjimas suteikia vaikams prieigą prie įvairių natūralių medžiagų, o tai svarbu lavinant kūrybiškumą, ugdant problemų sprendimo bei intelektualinius gebėjimus. Jutiminė stimuliacija, tyrinėjimai, eksperimentai suteikia vaikams galimybę mokytis per pojūčius, patyrimą, o žaidimai lauke, pasak R. Robertson (2020), skatina vaikų emocinį, socialinį, intelektualinį ir fizinį vystymąsi. Įvairūs pasauliniai tyrimai rodo, kad vaikai, galintys žaisti natūralioje aplinkoje, yra sveikesni ir užaugę gerbia, tausoja aplinką (Kučinskienė, Gerikienė, 2011).

Vaikų gamtinės aplinkos pažinimo ugdymas yra aktuali problema. Pasak S. T. Vanover (2018), S. Burvytės (2021) ir kt., gamtinės aplinkos pažinimą galima sėkmingai ugdyti per patyrimines veiklas. Jų metu vaikai yra smalsūs, kūrybiški, aktyviai kelia klausimus, tyrinėja, eksperimentuoja, sprendžia problemas, priima sprendimus. Tačiau pedagogai dažnai naudoja tik tradicines priemones ir nepakankamai laiko skiria patyriminių veiklų skatinimui, vaikų patiriamo atradimo džiaugsmui. Kaip

pažymima „Škotijos kolegijos“ straipsnyje „Patyriminis mokymasis ir pedagogo vaidmuo“ (The scots college, 2018), pedagogai vis dar dažnai yra autoritetai, o vaikai – pasyvūs žinių gavėjai. Tačiau tie pedagogai, kurie gerai išmano patyriminį ugdymą, tampa vaiko pagalbininkais.

Tyrimo problema: kokia pedagogų patirtis išryškėja ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje taikomose patyriminėse veiklose?

Tikslas: atskleisti pedagogų patirtį ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje taikomose patyriminėse veiklose.

Objektas: pedagogų patirtis ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje taikomose patyriminėse veiklose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti gamtinės aplinkos pažinimo ugdymo svarbą, taikytinų patyriminių veiklų galimybes ir pedagogų vaidmenį jose, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų gamtinės aplinkos pažinimą.

2. Empiriškai nustatyti pedagogų patirtį ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje taikomose patyriminėse veiklose.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, apklausa žodžiu (interviu), kokybinė turinio analizė, apklausos duomenų kokybinė analizė.

Gamtinės aplinkos pažinimo ugdymo svarba ikimokykliniame amžiuje

Pasak V. Lamanausko (2005), vaikai labai anksti susipažįsta su gamta, todėl jiems reikia padėti ją pažinti, būtina skatinti vaiką domėtis aplinka, kurioje jis gyvena. *Praktinis* gamtos pažinimas laikytinas vienu svarbiausių komponentų ugdymo procese, nes vaikai, būdami gamtoje, patiria visus pojūčius ir potyrius (Sampson, 2016).

„Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše“ (2014) rašoma, kad vaikui ugdantis aplinkos pažinimo srityje tobulėja ne tik socialinės, bet ir gamtinės aplinkos pažinimas, pagarba gyvybei ir aplinkai. Viena iš gilaus aplinkos pažinimo sudedamųjų dalių yra domėjimasis aplinka, noras ją tyrinėti.

Psichologai (Mažeikienė, 2019, Canji, 2020) taip pat pabrėžia gamtos pažinimo ugdymo ikimokykliniame amžiuje svarbą bei didelę gamtos įtaką vaiko vystymuisi visais pagrindiniais aspektais: intelektualiai, emociškai, socialiai, dvasiškai bei fiziškai. Tačiau, pasak Lester, Russel (2010), tiesioginė patirtis gamtoje yra atsidūrusi ties kritine riba, jos nuolat mažėja.

Autoriai pateikia įvairių pasiūlymų, kaip suteikti vaikams kuo daugiau galimybių būti lauke, tyrinėti gamtą. Gamta, vaiką supanti aplinka yra turtinga mokymo priemonė, kurioje gali vykti įvairūs bandymai, eksperimentai, kurioje vaikas įgyja naujos patirties. Vaikų noras, bandymas išsiaiškinti, gebėjimas mąstyti praturtina kalbą, skatina susitelkti, o atrasdami, patirdami vis naujus dalykus vaikai pradeda vis geriau jaustis psichologiškai. Pasak V. Lamanausko ir A. Palionienės (2008), gamtos formos, spalvos, kaita, vaizdiniai reiškiniai, gamtos paslaptys skatina vaikų poreikį domėtis gamta. Vaikai yra labai pastabūs ir veikdami gamtoje, ją tyrinėdami formuoja ir savo pastebėjimus. Stebėdami jie nustato priežasties ir pasekmės ryšius. Tyrimai, nagrinėję gamtos poveikį ikimokyklinio amžiaus vaikams (Yilmaz, Özyilmaz Akamca, 2017, Robertson, 2020) atskleidžia, kad pagerėja vaikų kalbiniai, kognityviniai, socialiniai-emociniai bei motoriniai įgūdžiai. Kaip teigia R. Robertson (2020), vaiką dominanti aplinka, įvairūs reiškiniai suteikia stimulą žaidimams, o žaidimai šiame amžiuje vaikams yra labai svarbūs. Susidomėjimas aplinka, vienu ar kitu rastu daiktu, augalu ar gyvūnu gamtoje virsta žaidimu gamtoje. Laisvai gamtoje

veikiantis vaikas atsipalaiduoja, mažėja nerimas, įtampa. Judėdami, bėgiodami vaikai būna fiziškai aktyvesni, gali išsiugdyti empatiją, išmokti dalintis bei spręsti problemas, susikurti savo taisykles, išmokti tausoti pačią gamtinę aplinką. Pasak I. Nwatu (2021), „gamta parentas mokymasis ir ugdymas gerina vaiko akademinius rezultatus ir kritinį mąstymą“.

Nežiūrint to, kad mokslininkai pabrėžia neabejotiną gamtos pažinimo naudą vaikams, S. D. Sampson (2016) pažymi, kad „šiandien daugumai nebeatrodo, kad gamtos pasaulis turi būti neatsiejama vaikystės dalis“. G. Yildirim, G. Özyilmaz Akamca (2017) pabrėžia *patirties, praktikos* svarbą ugdomosiose veiklose gamtoje. Pasak autorių, veiklos gamtoje suteikia pirminę patirtį, padeda vaikams pakeisti teorines žinias į praktiką, įrašyti jas į ilgalaikę atmintį ir sukurti problemų, su kuriomis jie susiduria kasdieniame gyvenime, sprendimus, atsižvelgiant į tai, ką jie išmoko. Patirtis, įgyta tiesioginio kontakto metu, retai pamirštama. Ji tuo pačiu skatina vaikus puoselėti aplinkos tausojimo vertybes, skatina vaikus domėtis aplinkos apsauga ir dalyvauti joje. T. Beery, K. A. Jorgensen (2018) vykdytų tyrimų metu išryškėjo, kad įgyta gamtoje jutiminė patirtis suteikia vaikams svarbias mokymosi galimybes, biologinės įvairovės supratimą.

Praktinis, „realus“ gamtos pažinimas kaip svarbus komponentas vaikų ugdyme įvardijamas ir „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše“

(2014). Svarbu kiekvienam vaikui suteikti jam asmeniškai pritaikytą aplinką, kurią jie patys gali susikurti, keisti ir joje savarankiškai keisti, kad jie patys galėtų ieškoti informacijos, pamatyti, išgirsti, veikti, kurti realioje aplinkoje. Tačiau šalia aukščiau minėtos kognityvinės, emocinės ir praktinės reikšmės ikimokyklinio amžiaus ugdyme, gaunamos iš gamtinės aplinkos, pasak D. Plytnikienės ir R. Vėželytės (2009), gamtos pažinimas ikimokyklinio amžiaus vaiko suvokimo sistemoje taip pat įtvirtina įvairias vertybines nuostatas, tarp kurių, be kognityvinės ir pragmatinės-ekonominės, taip pat yra svarbios etinė bei estetinė. Kognityvinės-pažinimo vaiko suvokimo vertybinėje nuostatoje gamta yra autorių suprantama kaip tyrimo objektas, pragmatinėje-ekonominėje naudojamosi gamtos teikiamomis gėrybėmis, estetinėje gamta – grožio, o etinėje – apsaugos objektas.

R. Andrejewski, A. J. Mowen, D. L. Kerstetter (2011) atliktų tyrimų rezultatai patvirtina glaudų ryšį tarp vaikų gamtoje praleisto laiko ir aplinkosaugos. Taigi, tiesioginė patirtis gamtoje turi įtakos ne tik ryšiui su gamta, bet ir aplinkosaugai (1 pav.). Laikas praleistas gamtoje, veikiant, eksperimentuojant su gamtinėmis priemonėmis, sužadina vaiko aplinkosauginius gebėjimus, įgūdžius, ugdo atsakomybę gamtai, žadina ekologinį sąmoningumą.

1 pav. Gamtinėje aplinkoje praleisto laiko ir aplinkosaugos ryšys
(sudaryta straipsnio autorių pagal Andrejewski, Mowen, Kerstetter, 2011).

Apibendrinant mokslininkų mintis galima teigti, kad gamtinės aplinkos pažinimo ugdymas ikimokykliniame amžiuje yra labai svarbus. Buvimas gamtoje bei gamtinės aplinkos pažinimas daro didelę įtaką vaiko vystymuisi visais pagrindiniais aspektais: intelektualiai, emociškai, socialiai, dvasiškai bei fiziškai, ugdoma pagarba gyvybei ir aplinkai. Patyriminis gamtos pažinimas laikytinas vienu svarbiausių komponentų ugdymo procese, nes vaikai, būdami gamtoje, patiria visus pojūčius ir potyrius. Gamtoje praleistas laikas veikiant, eksperimentuojant su gamtinėmis priemonėmis, sužadina aplinkosauginius gebėjimus, įgūdžius, ugdo atsakomybę gamtai, žadina vaiko ekologinį sąmoningumą.

Patyriminių veiklų taikymo būdai ir galimybės ikimokykliniame ugdyme

Moksliniais tyrimais patvirtinta, kad vaikai geriausiai mokosi iš savo atradimų, asmeninės patirties. Jie, norėdami suprasti dalyko esmę, turi aktyviai stebėti, veikti. G. Kynė (2018), remdamasi kitų autorių darbais, patyriminį ugdymą supranta kaip mokymąsi iš patirties, procesą, kai iš tiesioginio patyrimo įgyjama žinių, įgūdžių ir suformuojamos savos vertybės. Pasak autorės, patyriminis ugdymas turi didelę įtaką vaikų ugdymui(si). Jis mokymąsi daro įdomiu, prasmingu, jį

vizualizuoja, užtikrina teorijos ir praktikos ryšį, atliepia esminius didaktinius principus, įgalina ugdytinius peržiūrėti turimą patirtį, atnaujinti, plėtoti, sisteminti. Patyriminio ugdymo pagalba konstruojamas naujas žinojimas, vaikas skatinamas reflektuoti, analizuoti, jis lengviau suvokia naujus dalykus, ugdymas vyksta sistemiškai.

Pasak A. Lansbergienės, L. Jankauskienės (2004), vaiko ugdymui(si) įtakos turi tiek mikroaplinka (vaiko grupė), tiek makroaplinka (viso pastato erdvės, lauko žaidimų aikštynai, įstaigą supanti vietovė ir kt.). Ikimokyklinukų ugdymui labai svarbi jų praktinė sąveika su aplinka, kuri sukuria reikšmingą jutiminę patirtį, suteikia vaikams pasitikėjimo, pasitenkinimo.

Ikimokykliniame ugdyme gamtinei aplinkai pažinti gali būti naudojamos įvairios patyriminės veiklos. Praktinės sąveikos su aplinka, daiktais metu vaikams pateikiama daugybė klausimų, ir jie ieško į juos atsakymų veikdami. Analizuota literatūra (Burvytė, 2021; Roman, 2012) atskleidė, kad ikimokyklinėse įstaigose 4–5 metų vaikai atlieka įvairių gamtamokslinių tyrinėjimų su įvairiomis gamtoje sutinkamomis medžiagomis, pvz., vandeniu, smėliu, dirvožemiu, oru, įvairia gamtine medžiaga.

Pasak T. Mcilroy (2021), veiklos su vandeniu yra puiki galimybė supažindinti vaikus su naujais žodžiais

ir mokslo sąvokomis, tokiomis kaip skystis, tankis, tirpimas, plūduriavimas ir pan., žaidimų su smėliu metu vaikai, padedami pedagogo ir jo gerai apgalvotų klausimų, gali susimąstyti apie mokslą ir inžineriją (Bagley, 2015), patyriminėse veiklose su smėliu ir vandeniui galima diskutuoti apie gyvus ir negyvus daiktus, gyvūnų buveines bei kt., ir vaikai turi galimybę susipažinti su ankstyvosiomis fizikos sąvokomis (judėjimas, tekantis vanduo ir pan.).

Šių veiklų dėka ugdomi ne tik pažinimo kompetencija, bet ir socialiniai įgūdžiai, smulkioji motorika, akių ir rankų koordinacija, vaikai tvirtai ir ilgam įsisavina tai, ką mato, girdi ir daro patys. Net ir pačios paprasčiausios patyriminės veiklos gali supažindinti vaikus su mokslinėmis sąvokomis, paskatinti jų mąstymą. Norint, kad veiklos gamtinėje aplinkoje vaikams duotų kuo daugiau naudos, svarbu, kad jie galėtų patys pasirinkti veiklą, dalyvautų planuojant bei priimtų sprendimus.

Žaidimai gamtoje taip pat yra patyriminė veikla, skatinanti vaikus aktyviai mąstyti siekiant galutinio tikslo, ugdo įgūdžius, gebėjimą veikti be suaugusiųjų kontrolės (Whittle, 2016, Jørgensen, 2016).

Per patyrimines veiklas, skirtas gamtinės aplinkos pažinimui, galima atlikti įvairius eksperimentus, kurių metu vaikai ne tik įgyja žinių, praturtina savo patirtį, tačiau šis metodas taip pat formuoja jų mąstymą, padeda vaikams atsiskleisti, tobulina ugdymosi įgūdžius. Gamtinėje aplinkai pažinti ikimokykliniame amžiuje galima taikyti įvairius eksperimentus: su augalais, su gyvūnais, su negyvosios gamtos objektais, taip pat atlikti eksperimentus, kurių objektas yra žmogus (plg. klasifikaciją pagal Иванова, 2004)

Patyriminės veiklos gamtinės aplinkos pažinimo metu yra glaudžiai susiję su stebėjimu (Jakimavičienė, Vilkaitė Barcelos, 2021) ir tyrinėjimu (Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014). Stebėjimas

naudojamas darbo eigai bei rezultatams suvokti. Stimuliuojanti aplinka, pateikiami klausimai yra puikūs būdai stebėjimo atveju. Svarbi pedagogo užduotis yra padėti vaikams išsiugdyti stebėjimo įgūdžius, o ne nurodyti ką ir kaip stebėti, leisti vaikui išsakyti savus pastebėjimus.

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose, sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą (plg. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas, 2014). Pasak S. Burvytės, B. Šikšnienės, J. Beliajevos (2021), pats tyrinėjimo procesas žadina vaikų smalsumą pažinti pasaulį, teikia džiaugsmo, o taip pat kartu atlieka ir daugybę kitų svarbių funkcijų vaiko gyvenime: padeda lavinti motorinius įgūdžius, koordinuoti judesius, lavinti socialinius ir emocinius įgūdžius bei lanksčiai mąstyti, taip pat prisideda prie socialinės raidos.

Gamtinės aplinkos pažinimui skirtose patyriminėse veiklose pastaraisiais metais vis dažniau naudojama STEAM metodika, kuri taip pat skatina vaikus apmąstyti, argumentuoti savo pastebėjimus, praplečia vaikų suvokimą apie gamtos objektus bei reiškinius (Šikšnienė, 2021, Burvytė, 2021). Kaip pažymi D. Naujokaitė (2022), „STEAM – gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, menų ir matematikos mokslų energija. Tai praktinės veiklos, kviečiančios ne sužinoti informaciją tiesioginiu būdu, o išsiaiškinti tiesą tyrinėjant, atrandant, keliant hipotezes ir eksperimentuojant“.

Ikimokyklinio ugdymo pedagogas atlieka esminį vaidmenį vaikų ugdyme. Jo gebėjimas suprasti vaikus, jiems padėti, ugdyti vaikų įgūdžius pasitelkiant kūrybiškumą, užtikrina vaikų poreikių tenkinimą. Teigiamas pastiprinimas, suteikiant ikimokyklinukams bandymų ir klaidų laisvę, skatina ikimokyklinukų pasitikėjimą savimi, kai jie žaisdami mokosi iš

patyrimų, vieni iš kitų. Kaip pažymima „Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose“ (2015), „patirtinis ugdymas yra vaiko ir auklėtojo, vaiko ir vaiko, vaiko ir aplinkos sąveikos rezultatas“. Pasitikėjimo santykiai tarp pedagogo ir vaikų patenkina vaikų emocinius poreikius. Padedant pedagogui, ikimokyklinukams suteikiama galimybė patirti „nesėkmės“ tikrovę, įveikti nesėkmes ir iššūkius, rasti įvairius būdus išreikšti emocinius ar socialinius sunkumus.

Pasak D. Kolb (žr. McLeod, 2013), pedagogas turėtų užtikrinti, kad patyriminė veikla būtų suprojektuota ir vykdoma taip, kad kiekvienam besimokančiajam būtų suteikta galimybė užsiimti jam tinkamiausiu būdu. Juk patyriminis ugdymas yra nestruktūrizuotas, vaikai mokosi natūraliai, pagal savo tempą. Svarbu atsižvelgti į vaikų poreikius, nes vaikams sąveikaujant su gamtoje rastais daiktais patirtinis ugdymas būna inicijuotas vaikų, jų pedagogui nekuriant. Vaikams suteikiama laisvė veikti savarankiškai, be pedagogo pagalbos, rasti problemas, sprendimus, realizuoti save. Ugdymo procese vaikas yra pagrindinis objektas, o pedagogui svarbu fiksuoti žinias, kurios padėtų tobulinti ugdymo procesą ir kasdieną siekti kokybiško ugdymo (Smilgienė, Juodaitytė, 2017). Viso patirtinio ugdymo(si) proceso metu svarbu, kad pedagogas vaikams pateiktų daug klausimų, skatindamas vaikus išsakyti savo pastebėjimus, klausinėti, reflektuoti (Braslauskienės ir kt., 2018).

Apibendrinant mokslininkų išsakytas mintis apie patyriminių veiklų taikymo būdus ir galimybes bei pedagogo vaidmenį ikimokykliniame ugdyme galima pastebėti, kad ikimokykliniame ugdyme taikomų ir taikytinų patyriminių veiklų įvairovė yra labai didelė: žaidimai, stebėjimas, eksperimentai, tyrinėjimai, diskusijos, kūrybinės užduotys ir kt. Organizuojamos gamtinės aplinkos pažinimo patyriminės veiklos, taip pat ir pasitelkiant STEAM metodiką, skatina vaikus

veikti, išbandyti, atrasti daiktų, reiškinių pasikeitimus per įvairius pojūčius. Patyriminėse veiklose ikimokyklinio ugdymo pedagogui svarbu atsižvelgti į vaikų poreikius, nes, vaikams sąveikaujant su gamtoje rastais daiktais, patirtinis ugdymas būna inicijuotas vaikų, jų pedagogui nekuriant. Vaikams turi būti suteikiama laisvė veikti savarankiškai, be pedagogo pagalbos, rasti problemas, sprendimus, realizuoti save, pedagogui išliekant pagalbininko vaidmenyje.

Tyrimo metodika ir organizavimas

Empirinio tyrimo tikslas - nustatyti pedagogų patirtį ugdant gamtinės aplinkos pažinimą ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje taikomose patyriminėse veiklose.

Tyrimas vykdytas 2023 metų kovo–balandžio mėn. Tyrimui atlikti pasirinktas metodas – apklausa žodžiu (interviu). Buvo apklausti šeši „X“ lopšelio - darželio ikimokyklinio ugdymo pedagogai, dirbantys su 4–5 metų amžiaus vaikais. Remiantis išanalizuota mokslinė literatūra, pedagogams buvo pateikti 8 klausimai, kiekvienam klausimui buvo parengti papildomi 1–4 klausimai, kuriais siekta tiksliau ir aiškiau nustatyti tyrime išsiskeltą tikslą.

Tyrimo metu buvo laikomasi V. Žydzūnaitės, S. Sabaliausko (2017) išskirtų tyrimo etikos principų: anonimiškumo ir konfidencialumo, pagarbos asmens privatumui, geranoriškumo ir teisingumo. Kad būtų išsaugotas tyrime dalyvaujančiųjų privatumas bei individualumas, tyrimo rezultatai yra konfidencialūs, neminimas ir įstaigos pavadinimas.

Tyrimo duomenų apdorojimui ir įforminimui buvo panaudota MS Office Word programa.

Pedagogų apklausos rezultatai ir jų analizė

Pirmuoju klausimu ir keturiais patikslinamaisiais klausimais buvo siekta sužinoti, **kokią patyriminio ugdymo svarbą ikimokykliniame ugdyme įžvelgia**

pedagogai: koks yra patyriminio ugdymo vaidmuo ikimokykliniame ugdyme, ar informantai taiko patyrimines veiklas savo darbe su 4-5 metų amžiaus vaikais, ar taiko tokias veiklas lauko aplinkoje, kokius skirtumus įžvelgia tarp patyriminio ir tradicinio ugdymo būdų, kuo svarbios patyriminės veiklos ikimokyklinio amžiaus vaikui, kokias asmenines ugdytinio charakterio savybes formuoja patyriminis ugdymas.

Išanalizavus gautus atsakymus apie patyriminio ugdymo vaidmenį ikimokykliniame amžiuje, pastebėta, jog tai užima didelę ir svarbią vietą ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme. Dauguma informantų teigė: „...labai didelis vaidmuo...“, „...pagrindinis vaidmuo, juk vaikai patys atranda atsakymus į visus klausimus..“, „...labai svarbus, juk tai sėkmingo vaiko ugdymo strategija...“, „...labai svarbus, nes toks ugdymas akcentuoja ne žinias, o patirtį...“. Pedagogai nurodė, kad šių veiklų metu vaikai patys viską patirdami turtina turimą patirtį bei lengviau ir greičiau įsisavina naują medžiagą. Iš pateiktų atsakymų galima teigti, kad visi informantai organizuoja patyrimines veiklas ir tai dažniausiai atlieka lauko aplinkoje: „...patyrimines veiklas taikau pagrinde lauko aplinkoje...“, „...taip, taikau ir daugiausia tai darau lauke...“, „...tokias veiklas taikau visada ir bet kuriuo metų laiku lauko aplinkoje...“. Jie pažymi, kad patyriminis ugdymas skatina vaikus mokytis iš savo draugų patirties, jutimų, pamąstymų: „...Patyriminis ugdymas skatina vaikus patirti savo emocijas, reakcijas, elgesį, pojūčius, priešingai nei tradicinis ugdymas, kuriame daugiau dėmesys kreipiamas protavimui, žinioms..“. Pažymėtina ir tai, kad patyriminis ugdymas leidžia vaikui pačiam pasirinkti, ugdytis savo gebėjimus, spręsti problemas. Informantai nurodė, kad patyriminės veiklos turi teigiamą poveikį asmeninėms vaikų charakterio savybėms. Dauguma jų teigė, kad tai formuoja atsakingumą, smalsumą, atidumą, pasitikėjimą savimi, meilę gamtai bei sudaro sąlygas vystyti vaiko

individualybei („...smalsumą, atidumą, kūrybiškumą, savarankiškumą, pasitikėjimą savimi, pastabumą, žingeidumą...“, „...savarankiškumą, kūrybiškumą, problemų sprendimą, atidumą, saviugdą, drąsą, žingeidumą...“, „...vaiko smalsumą, norą veikti...“, „...atsakomybę, smalsumą, sudaro galimybę vystyti vaiko individualybei..“, „... turi įtakos vaiko intelektui..“, „...vaikas supranta, kad reikia mylėti, saugoti gamtą..“, „...vaikas įgtauna įgūdžių, mokosi bendrauti, bendradarbiauti, apibendrinti...“, „...ugdoma savimi pasitikinti asmenybė...“).

Remiantis pateiktais atsakymais, patyriminės veiklos 4–5 metų amžiaus vaikams suteikia laisvės, turtina turimą patirtį, lavėja jų kalba, bendravimo gebėjimai, padeda formuoti jo ugdymo pasiekimus, didėja sąmoningumas bei noras pažinti pasaulį: „...patyriminio mokymo procese puikiai lavėja vaikų kalba, bendravimo gebėjimai...“, „...suteikia kiekvienam vaikui laimės...“, „...lavinami įvairūs įgūdžiai, mokosi bendrauti..“, „...vaikui suteikiama galimybė netradicinėje aplinkoje kurti, tyrinėti, turtinti ir kaupti patirtį...“.

Siekiant sužinoti pedagogų nuomonę apie patyriminių veiklų taikymo galimybes bei gamtinės aplinkos pažinimo svarbą ikimokykliniame amžiuje, buvo pateiktas klausimas – **kokiose ikimokyklinio amžiaus vaikų pažinimo srityse, informantų nuomone, svarbu ir tikslinga taikyti patyrimines veiklas?**

Paaiškėjo, kad patyrimines veiklas tikslinga taikyti visose srityse: tiek aplinkos ir gamtos pažinime, tiek meninėje, socialinėje, sveikatos bei fizinio aktyvumo ir kitose veiklose: „...išskirčiau šias sritis: aplinkos pažinimas, sakytinė ir rašytinė kalba, skaičiavimas ir matavimas...“, „...manau, kad visose srityse...“, „...gamtos pažinimo, matematiniuose skaičiavimuose, saviugdų, kalbos ir aplinkos pažinimo, meninėje veikloje...“, „...kūrybiškumo, socialinėje,

gamtos pažinimo...“, „...sveikatos bei fizinio aktyvumo...“, „...tyrinėjimas, aplinkos pažinimas, sakinė ir rašytinė kalba...“. Informantai pažymėjo, kad gamtinės aplinkos pažinimas turi įtakos ne tik vaikų pojūčiams, bet ir formuoja vaikų pasaulėžiūrą bei turi įtakos pastabumui, kūrybiškumui, atsakingumui: „...gamta sukelia teigiamas emocijas, apie kurias vaikai gali kalbėti įvairiais būdais...“, „...nes formuojama vaiko pasaulėžiūra...“. Jų manymu, gamtinė aplinka turi tiesioginę sąsają su vaiko pažinimo kompetencijos ugdymu. Tyrimo metu paaiškėjo, kad svarbu į patyriminį ugdymą įtraukti su ekologija ir gamtos tvarumu susijusias veiklas, nes jos formuoja vaikų santykius su gamtosauga, taip pat formuoja vertybines nuostatas bei suvokimą apie gamtos ir žmogaus ryšį, gyvenimo aplinką ir jos įtaką sveikatai ir pažinimui („...formuojami vaiko santykiai su gamta, gamtosauga...“, „...nes tik pats prisidėjęs prie gamtos saugojimo ir tvarumo supras gamtos svarbą, teikiamą naudą...“). Remiantis apklausos rezultatais galima teigti, kad veikdami gamtoje, natūralioje aplinkoje, vaikai veikia nevaržomai, labiau pasitiki savimi. Pačios veiklos jiems labiau patrauklios, įtraukiančios, o ir pati gamta yra labai turininga mokymo ir ugdymo priemonė. Informantai pažymėjo, kad taikant patyrimines veiklas svarbų vaidmenį atlieka aplinka, erdvės, tinkamas veiklos tempas, priemonės: „...parinktas tinkamas tempas, tinkama aplinka, reikalingos priemonės lengvai pasiekiamos...“, „...tinkamos erdvės sukurtos tiek lauke, tiek grupėse...“, „...reikalingos įvairios priemonės: stalai, įrankiai...“, „...natūrali gamta, natūralios priemonės...“, „...natūrali aplinka, kuri leistų vaikams veikti, tyrinėti...“, „...nereikalingos jokios sąlygos, tik natūrali aplinka...“, „...mąstyti turi pats vaikas, skatinti, sudominti...“). Dauguma apklaustų pedagogų informantų nurodė, kad svarbu yra natūrali aplinka bei natūralios priemonės.

Siekiant sužinoti, kaip pedagogai organizuoja patyrimines veiklas ikimokyklinio amžiaus vaikams, bei kokius būdus, metodus taiko ugdydami gamtinės aplinkos pažinimą, buvo pateiktas klausimas: **„Kaip jūs organizuojate 4-5 metų amžiaus vaikų grupėje patyrimines veiklas, skirtas gamtinės aplinkos pažinimui?“**. Informantai nurodė: „...pasirenkant tinkamus būdus ir metodus: eksperimentus, stebėjimus, tyrinėjimus, edukacines išvykas, projektinę veiklą, bendravimą bei bendradarbiavimą tarpusavyje...“, „...organizuojame įvairius projektus bei veiklas, kurių metu daug eksperimentuojame...“, „...daug laiko praleidžiame lauke, mėgstame vaikščioti ir už darželio ribų...“, „...visada atsižvelgiu į veiksmo ir rezultato santykį, apjungiu žinias ir patirtį...“, „...visada atsižvelgiu į vaikų turimas žinias, patirtį...“, „...kad pasivaikščiojimai būtų įdomesni, prasmingesni, esu sukūrusi ir naudoju gamtinės aplinkos pažinimo stebėjimo korteles...“, „...ieškome „Lobių“, kuriuos vaikams paliko gerieji gamtos gyventojai...“. Į patikslinamąjį klausimą apie taikomus būdus ir metodus ugdant 4-5 metų amžiaus vaikų gamtinės aplinkos pažinimą, pedagogai pateikė labai įvairius atsakymus: „Nauduju savo sukurtas gamtinės aplinkos pažinimo stebėjimo korteles. Taip jie naudodami stebėjimo metodą pažįsta: augalus, gyvūnus, paukščius, medžius...“, „Vaikai mėgsta žaidimą „Lobis“, daug juda, bėgioja...“, „...žinios + praktika = veikla be įtampos, kupina gerų emocijų...“, „Bendravimas, eksperimentai, tyrinėjimai...“, „...mokymą bendraujant, tyrinėjimą, stebėjimą, eksperimentavimą, bandymus...“, „STEAM, stebėjimas, kalbėjimas, reflektavimas...“, „...daug keliaujam, ieškom, diskutuojam, tyrinėjam, stebim...“. Visa tai, pasak informantų, vyksta įvairiose edukacinėse erdvėse: „Lauke, parke, mieste, grupėje...“, „Gamtos pažinimo kampeliuose, STEAM laboratorijoje, ūkyje...“, „Įstaigos aplinkoje (kupole, grupės aikštelėse)...“, „...Šiltnamyje, lauke, parke...“.

„...Už darželio ribų, darželio teritorijoje, grupėje...“ bei naudojant daug priemonių: „Daug priemonių kuriu pati bei interaktyvios priemonės grupėje...“, „Tai, ką randu gamtoje, kuriu pati...“, „...randamas gamtoje natūralias medžiagas..“, „Viską, ką randu gamtoje...“, „Priemonės labai įvairios, atsižvelgiant į vaikų susidomėjimą, temas pasirinkimą...“, „...labai įvairias, pagal pasirinktą temą, vaikų inicijuotą veiklą..“, „Lupas, mikroskopus, pincetus, svėrimo prietaisus, žiūronus, atneštus pačių vaikų...“.

Pateikti informantų atsakymai atskleidžia, kad organizuodami patyrimines veiklas pedagogai atsižvelgia į veiksmo ir rezultato santykį, apjungia patirtį ir žinias, daug eksperimentuoja, ieško lobių, organizuoja įvairius projektus. Paaiškėjo ir kokius metodus, būdus naudoja pedagogai. Tai – eksperimentai, bandymai, stebėjimai, tyrinėjimai, edukacinės išvykos, pokalbiai, projektinės veiklos. Informantai teigia, kad organizuodami patyrimines veiklas jie dažnai naudoja gamtoje randamas natūralias medžiagas bei kitas įvairias priemones pagal pasirinktą temą ar vaikų susidomėjimą. Paaiškėjo, kad vaikams labai patinka „Lobio paieškos“ įvairioje gamtinėje aplinkoje, patyriminės veiklos, kurių metu vaikai turi galimybę pajusti, paliesti, išgirsti, išbandyti praktiškai.

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogas atlieka esminį vaidmenį vaikų ugdyme apskritai. Vaikų poreikių tenkinimui patyriminėse veiklose užtikrinti labai svarbu, kad pedagogas gebėtų suprasti vaikus, jiems padėti, ugdyti vaikų įgūdžius pasitelkiant kūrybiškumą, suteiktų ikimokyklinukams bandymų ir klaidų laisvę, skatintų vaikų pasitikėjimą savimi, keltų jiems daug papildomų klausimų.

Siekiant išsiaiškinti pedagogų vaidmenį ir veiksmus organizuojant patyrimines veiklas, skirtas gamtinės aplinkos pažinimui ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje, buvo pateiktas klausimas „**Koks**

pedagogo vaidmuo organizuojant patyrimines veiklas, skirtas gamtinės aplinkos pažinimui?“. Informantai nurodė: „Pedagogas aktyvus, geras koordinatorus...“, „...Keliantis iššūkius, situacijų moderatorius, stebėtojas...“. „...Pedagogas-pagalbininkas, skatinantis atrasti bei reflektuoti...“, „...Pedagogas yra tik stebėtojas, jei reikia-pagalbininkas vaikui...“, „...Pedagogas yra tik pagalbininkas...“, „...Svarbiausias vaidmuo įkurti erdves, sudominti, suprasti vaiko gebėjimus...“, „...Pedagogui svarbu sudominti vaiką, skatinti jį veikti, gebėti integruoti gamtos žinias...“, „...Pedagogo vaidmuo yra tikrai labai svarbus. Labai svarbu susieti vaiko patirtį su mokymusi, reflektuoti, ugdyti komunikacinius gebėjimus, kūrybiškumą bei kitas vertybines nuostatas...“.

Paprašius pedagogų pasidalinti patirtimi, **kaip jie organizuodami patyrimines veiklas atsižvelgia į vaiko (ų) iniciatyvumą ir kokį vaiko vaidmenį mato tokiose veiklose**, buvo pateikti tokie atsakymai: „Jei vaikas sudomintas, jam bus įdomu, jis bus iniciatyvus, norės pats viską daryti, patirti...“, „Šiose veiklose vaikas yra iniciatorius, todėl visada atsižvelgiu į vaikų norus, pastebėjimus..“, „Vaikas turi būti aktyvus veiklos dalyvis...“, „...pedagogas būna tik stebėtojas, jei reikia – pagalbininkas vaikui...“, „Labai svarbu, kad vaikas būtų iniciatyvus. Tai tarsi variklis visiems...“, „...Visada atsižvelgiu į vaiko iniciatyvumą, nes toks vaikas yra tarsi vedlys...“. Uždavus patikslinamąjį klausimą, **ar vyksta refleksija pasibaigus veiklai**, visi informantai nurodė, kad „taip“ bei nurodė, kokiu būdu tai daroma: „Taip, visada. Po veiklų vaikai reflektuoja, pasakoja ką naujo sužinojo, kas pavyko ar nepavyko...“, „Taip, refleksijos vyksta visada. Diskutuojame, bendraujame, pasidžiaugiame...“, „Taip, visada refleksijos vyksta pasibaigus veiklai. Taip vaikai gali išsakyti savo nuomonę, pastebėjimus, pageidavimus...“, „Refleksija vyksta nuolat įvairiais būdais: pokalbis,

diskusijos, emocijų paveikslėliai, patiko/nepatiko...“, „*Po veiklos visada vaikams sudaromos galimybės apmąstymas, pasisakymams. Tai būna pokalbis, ir piešimas...“*, „*Po veiklų visada vyksta aptarimas, kur vaikai gali diskutuoti, pasisakyti, užduoti iškilusius klausimus, kuriuos bendrai aptariame...“*, „*Taip, refleksija būtina bet kokių metodu...“*.

Apibendrinant informantų atsakymus, prieita išvados, kad pedagogai, organizuodami patyrimines veiklas, yra tik pagalbininkai, kurie skatina vaikus veikti, bendrauti, sudomina juos, koordinuoja. Jie pažymėjo, kad labiausiai pavyksta organizuoti šias veiklas lauko erdvėse, natūralioje aplinkoje, o jas aprašo dienyne, planavimo formoje, savaitės planuose. Galima daryti prielaidą, kad vykdant, organizuojant patyriminį ugdymą atsižvelgiama į vaikų iniciatyvumą, jų norus, pastebėjimus. Pasak pedagogų, svarbią vietą užima veiklų reflektavimas, kurio metu vaikai išsako savo pastebėjimus, pamąstymus, ką naujo sužinojo, kas pavyko ar nepavyko, ką norėtų keisti, daryti kitaip.

Tyrimo rezultatų aptarimas

Apklausoje dalyvavusių ikimokyklinio ugdymo pedagogų darbe patyriminis ugdymas užima didelę ir svarbią vietą. Šios veiklos vaikams įdomios, žadinančios smalsumą, ugdančios meilę gamtai, padedančios vaikui praplėsti turimą patirtį, žinias, jos skatina vaikus mokytis iš savo bei draugų patirties, jutimų, pamąstymų. Pasak informantų, tai sėkmingo vaiko ugdymo strategija. Gauti rezultatai patvirtino G. Kynės (2018) nuomonę, kad patyriminio ugdymo metu gaunant naujos informacijos ir ją suvokiant ugdosi nauji gebėjimai. Informantai pažymėjo ir tokius patyriminio ugdymo privalumus kaip didėjantį vaiko sąmoningumą, lavėjantį bendravimą bei bendradarbiavimą, savarankiškumą, atsakingumą, smalsumą, atidumą, pasitikėjimą savimi. Tai patvirtina ir įvairių mokslinių tyrimų rezultatai, kurie teigia, kad patyriminės veiklos

padeda ugdyti savimi pasitikinčius, atsakingus, kūrybingus vaikus. Mokslininkai taip pat pažymi, kad vaikai tampa malonesniais, rūpestingais, nes gamta veikia jų jausmus ir protą, lavina suvokimą.

Taip pat pedagogai mano, jog svarbu į patyriminį ugdymą įtraukti su ekologija bei gamtos tvarumu susijusias veiklas, nes jos formuoja vaikų santykius su gamtosauga, vertybines nuostatas. Galima teigti ir tai, kad organizuojant patyrimines veiklas svarbų vaidmenį atlieka gamtinė aplinka, kurioje vaikai veikia nevaržomi, pagal savo veiklos tempą, laisvai pasirinkdami priemones. Pasitvirtino G.Yildirim, Özyilmaz Akamca (2017) atlikti tyrimai, kad lauko aplinkos panaudojimas suteikia vaikams galimybę ugdytis per patirtį ir praktiką, tyrinėti ir laisvai veikti. Veikdami gamtoje vaikai gauna įkvėpimo žiūrėdami į aplinkoje augančius augalus, o randamos gamtinės medžiagos skatina vaikų kūrybiškumą bei fantaziją.

Analizuojant atsakymus išryškėjo, kad pedagogai organizuodami patyrimines veiklas naudoja įvairias aplinkas, keliauja už įstaigos ribų, sukūria įvairias erdves, kur vaikai gali savarankiškai veikti. Kuo patrauklesnė bei įdomesnė aplinka, tuo vaikai patiria daugiau įspūdžių, emocijų, daugiau bendrauja dalindamiesi atradimais su vaikais. Pasak I. Grišiūtės, D. Poklikajevienės (2019), svarbu, kad „vaikai išmoktų būti gamtoje, ją pažintų, mokytųsi atsakingai elgtis su gamta ir gamtoje, pajautų, kad būnant gamtoje galima atrasti labai daug įdomios ir prasmingos veiklos, sužinotų, patirtų ir pajautų begalę vertingų dalykų“.

Pedagogai teigia, kad organizuodami patyrimines veiklas dažnai naudoja gamtoje randamas medžiagas bei kitas įvairias priemones pagal pasirinktą temą ar vaikų susidomėjimą. Jie pažymėjo, kad patyriminių veiklų metu veikia kaip pagalbininkai, kurie skatina vaikus veikti, juos koordinuoja. Tai atitinka J. Smilgienės, A. J. Juodaitytės (2017) pastebėjimus, kad ugdymo procese vaikas yra

pagrindinis objektas, o pedagogui svarbu fiksuoti žinias, kurios padėtų tobulinti ugdymo procesą ir kasdieną siekti kokybiško ugdymo. Gerai pažindamas vaikus, jų turimą patirtį, poreikius, pedagogas formuoja vaikų savivoką bei savęs vertinimą, iniciatyvumą, atsakingumą už savo veiksmus.

Analizuojant teorinę medžiagą išryškėjo, kad nuo pedagogų gebėjimo sudominti vaikus priklauso vaikų susidomėjimas aplinka, vykstančiais reiškiniais, pakitimais. Jų teigimu, organizuojant patyrimines veiklas pedagogai atsižvelgia į veiksmo ir rezultato santykį ir apjungia patirtį bei žinias. Pedagogai pažymi, kad svarbią vietą užima veiklų reflektavimas. Vertinant vaikų pažangą yra atsižvelgiama į vaikų patirtį, pasiektus rezultatus, mąstymo lankstumą, įgytas žinias, refleksiją.

IŠVADOS

1. Paanalizavus mokslinę literatūrą, nagrinėjančią patyriminių veiklų taikymą ikimokyklinio amžiaus vaikų gamtinės aplinkos pažinimui ugdyti, paaiškėjo, kad gamtos pažinimas turi didelį poveikį vaikų emocinei, fizinei, socialinei, kognityvinei raidai. Patyriminės veiklos gamtoje ugdo vaiko pasitikėjimą savimi, turtina vaikų patirtį, suteikia laisvės jų veiksmams, mintims, teigiamai veikia vaikų požiūrį į aplinką ir elgesį. Ikimokykliniame ugdyme taikomų patyriminių veiklų įvairovė yra labai didelė: žaidimai, stebėjimas, eksperimentai, tyrinėjimai, diskusijos, kūrybinės užduotys ir kt. Patyriminės veiklos metu vaikas yra pagrindinis objektas, o pedagogas veikia kaip vadovas, patarėjas. Gerai pažindamas vaikus, jų turimą patirtį, poreikius, jis fiksuoja žinias, kurios padėtų tobulinti ugdymo procesą, formuoti vaikų savivoką bei savęs vertinimą, iniciatyvumą, atsakingumą už savo veiksmus. Pedagogas, taikydamas patyrimines veiklas vaikų gamtinės aplinkos pažinimo ugdymui, turi gebėti

integruoti gamtos mokslo žinias, ugdyti komunikacinius gebėjimus, kūrybiškumą ir kitas vertybines nuostatas.

2. Atlikus empirinį tyrimą paaiškėjo, kad visi pedagogai taiko patyrimines veiklas, dažnai – lauko aplinkoje. Jų nuomone, patyriminis ugdymas užima didelę ir svarbią vietą. Išanalizavus gautus atsakymus paaiškėjo, kad šios veiklos vaikams įdomios, formuoja smalsumą, meilę gamtai, padeda vaikui praplėsti turimą patirtį, žinias, skatina vaikus mokytis iš savo bei draugų patirties, jautimų, pamąstymų. Informantų nuomone, patyriminis ugdymas pranašesnis už tradicinį, nes suteikia vaikui daugiau savarankiškumo, leidžia pasirinkti pačiam, lavina mąstymą, žinios įgyjamos per pojūčius, savo ir draugų patirtį. Organizuodami veiklas pedagogai dažnai naudoja gamtoje randamas medžiagas bei kitas įvairias priemones pagal pasirinktą temą ar vaikų susidomėjimą. Paaiškėjo, kad patyriminių veiklų metu pedagogai veikia kaip pagalbininkai, kurie skatina vaikus veikti, juos koordinuoja, o jų taikomų patyriminių veiklų įvairovė yra didelė.

LITERATŪRA

1. Andrejewski, R., Mowen, A. J., Kerstetter, D. L. (2011). *An examination of children's outdoor time, nature connection, and environmental stewardship*. [žiūrėta 2023-10-21]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/32436323.pdf>
2. Bagley D. (2015). *Science ideas for young children: Sand castles*. [žiūrėta 2023-01-02]. Prieiga per internetą: https://www.canr.msu.edu/news/science_ideas_for_young_children_sand_castles
3. Beery, T., Jorgensen, K. A. (2018). Children in nature: sensory engagement and the experience of biodiversity. *Environmental Education Research*, 24 (1), 13-25. [žiūrėta 2023-03-14]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org.ezproxy.vdu.lt/10.1080/13504622.2016.1250149>

4. Braslauskienė R., Norvilienė A., Šmitienė G., Vismantienė R. (2018). *Patirtinis ugdymas (-is) vaikystėje: šiuolaikinės medijos ir informacinių komunikacinių technologijų galimybės*. Klaipėda.
5. Burvytė S. (2019). *Sumanioji edukacija vaikų žaidimuose*. Vilnius.
6. Burvytė, S., Šikšnienė, B., Beliajeva, J. (2021). *STEAM ikimokykliniame ugdyme*. Vilnius.
7. Canji, I. (2020). *Relationship between the child and nature*. [žiūrėta 2023-10-20]. Prieiga per internetą: <https://funchildhood.com/relationship-between-the-child-and-nature/>
8. Grišiūtė, I. Poklikajevienė, D. (2019). Projektas „Mes – gamtai, gamta – mums“ Vilniaus lopšelio-darželio „Pušynėlis“ bendruomenei padeda draugauti su gamta. *Švietimo naujienos*. [žiūrėta 2023-10-21]. Prieiga per internetą: <https://www.svietimonaujienos.lt/projektas-mes-gamtai-gamta-mums-vilniaus-lopselio-darzelio-pusynelis-bendruomenei-padedraugauti-su-gamta/>
9. Yıldırım, G. ir Özyılmaz Akamca, G. Ö. (2017). Mokymosi lauke veiklos poveikis ikimokyklinio amžiaus vaikų raidai. *South African Journal of Education*, 37 (2). [žiūrėta 2023-10-20]. Prieiga per internetą: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1143993>
10. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas* (2014). LR Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
11. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos* (2015). LR Švietimo ir mokslo ministerija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
12. Jakimavičienė, A. Vilkaitė Barcelos, J. (2021). Patyriminio ugdymo(-si) realizavimo galimybės lauko darželyje. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės gerinimas: situacija ir perspektyvos 2020*. Mokslo straipsnių rinkinys. Kauno kolegijos Reklamos ir medijų centras
13. Jørgensen, K.-A. (2016). *Bringing the jellyfish home: environmental consciousness and 'sense of wonder' in young children's encounters with natural landscapes and places*. [žiūrėta 2023-02-05]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1080/13504622.2015.1068277>
14. Katutė, A. (2022). *Apie vaikų naudojimąsi internetu: nuo sveiko iki pataloginio*. [žiūrėta 2023-02-16]. Prieiga per internetą: <https://klaipeda.diena.lt/naujienos/sveikata/sveikata/apie-vaiku-naudojimasi-internetu-nuo-sveiko-iki-patologinio-1104187>
15. Kynė, G. (2018). *Patyriminio mokymosi organizavimas taikant skaitmeninius įrankius*. [žiūrėta 2023-02-16]. Prieiga per internetą: <https://sodas.ugdome.lt/bylos/GENERAL/cca1d958-f0e7-41aa-b1b5-c6af771287cd.pdf>
16. Kučinskienė, J., Gerikienė V. (2011). *Vaikų žaidimo aikštelių planavimo ypatumai*. Klaipėdos valstybinės kolegijos Technologijų fakulteto Kraštotvarkos katedra [interaktyvus], [žiūrėta 2023-10-22]. Prieiga per internetą: <http://www.krastotvarka.vhost.lt/documents/2011-14.pdf>
17. Lamanauskas, V. Palionienė, A. (2008). Ikimokyklinės ugdymo įstaigos gamtinės aplinkos svarba vaikų pažinimo kompetencijos plėtotei. *Gamtamokslinis ugdymas*, 2008, Nr. 2 (22), p. 15-29. [žiūrėta 2023-10-21]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/36238>
18. Lamanauskas, V., (2005). *Kai kurios metodologinės gamtamokslinio ugdymo tyrimų kryptys*. [žiūrėta 2023-02-04]. Prieiga per internetą: <https://oaji.net/articles/2014/514-1393404186.pdf>
19. Lansbergienė, A., Jankauskienė, L. (2004). Priešmokyklinės grupės aplinka. *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas: metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras

20. Lester, S. and Russell, W. (2010). Children's right to play: An examination of the importance of play in the lives of children worldwide. *The Hague: Bernard van Leer Foundation*. [žiūrėta 2023-03-25]. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/7295785/Lester_S_and_Maudsley_M_2007_Play_Naturally_London_NCB
21. Mažeikienė V. (2019). *Gamta. Ko ji moko vaikus*. Prieiga per internetą: <https://priekavos.lt/gamta-ko-ji-moko-vaikus/>
22. Mcilroy T. (2021). *12 Simple Water Experiments for Preschoolers*. [žiūrėta 2022-12-03]. Prieiga per internetą: <https://empoweredparents.co/water-experiments-for-preschoolers/>
23. McLeodas, S., (2013). *Kolb's Learning Styles and Experiential Learning Cycle* [žiūrėta 2023-02-04]. Prieiga per internetą: <https://www.simplypsychology.org/learning-kolb.html>.
24. Naujokaitė D. (2022). *STEAM ugdymo pagrindai ikimokykliniame ugdyme*. [žiūrėta 2023-02-03]. Prieiga per internetą: <https://www.ugdymomeistrai.lt/courses/steam-ugdymo-pagrindai-ikimokykliniame-ugdyme>.
25. Nwatu, I., (2021). *Getting kids outside: one of the best things a parent can do*. [žiūrėta 2023-10-20]. Prieiga per internetą: <https://www.nature.org/en-us/about-us/who-we-are/how-we-work/youth-engagement/benefits-of-outdoors-for-kids/>.
26. Plytnykienė, D., Vėželytė, R. (2009). Gamtamokslinio ugdymo aspektai formaliojo švietimo sistemoje. *Gamtamokslinis ugdymas*. ISSN 1648-939X
38. Prieiga per internetą: <http://oaji.net/articles/2014/514-1394484078>.
27. Robertson R. (2020). *Bright horizons education Team. Benefits of nature for kids*. [žiūrėta 2023-03-10]. Prieiga per internetą: <https://www.brighthorizons.com/family-resources/children-and-nature>.
28. Roman, J. (2012). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų aplinkos pažinimo technologijos ikimokyklinėje ugdymo įstaigos lauko aikštelėje*. Vilnius. Lietuvos edukologijos universitetas.
29. Sampson S. D. (2016). *Kaip užauginti gamtos vaiką*. Vilnius.
30. Smilgienė, J., Juodaitytė, A. J. (2017). The Expression of Preschool Education Teachers' Experiential Learning in an Organization: Involvement into the Process and Types of Knowledge. [žiūrėta 2023-10-04]. Prieiga per internetą: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/Pedagogika/article/view/559>.
31. The scots college (2018) „Experiential learning and the teacher's role“. [žiūrėta 2023-10-21]. Prieiga per internetą: <https://scots.college/experiential-learning-and-the-teachers-role/>
32. Vanover S.T. (2018). The importance of sand and water play. [žiūrėta 2022-12-03]. Prieiga per internetą: <https://www.naeyc.org/resources/blog/importance-sand-and-water-play>.
33. Whittle, I. (2016). Importance of Nature in Everyday Life. Nature Play QLD. [žiūrėta 2023-10-21]. Prieiga per internetą: <https://natureplayqld.org.au/blog/nature-play-in-early-years-education>
34. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai*. Principai ir metodai. Vilnius: Vaga.
35. Иванова, А. (2004). *Классификация наблюдений и экспериментов* [žiūrėta 2023-01-04]. Prieiga per internetą: https://vuzlit.com/557963/klassifikatsiya_nablyudeny_eksperimentov

ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ ADAPTACIJA DERINANT VEIKLĄ GRUPĖJE IR LAUKE

Rasa Kaušylienė

Kauno lopšelis – darželis „Girinukas“

Dr. Sigita Saulėnienė

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra

Anotacija. Straipsnyje analizuojama ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija ir jos organizavimas ikimokyklinio ugdymo grupėje, kaip reikšmingas veiksnys vaikų gyvenime. Nors apie vaiko adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje rašoma ir kalbama moksliniuose darbuose, tačiau neakcentuojamas veiklos grupėje ir lauke santykis šiuo periodu ir nėra aptariamas pedagogo vaidmens išskirtinumas – ypatingas pedagogo bendradarbiavimas su vaiku šiame adaptacijos etape. Šiame straipsnyje siekiama išsiaiškinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes derinant veiklą grupėje ir lauke, akcentuojant sąveikaujančią pedagogo ir vaiko veiklą. Mokslinės literatūros analizė, empirinio tyrimo rezultatai bei parengtas ir įgyvendintas projektas leido išryškinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes, derinant veiklą grupėje ir lauke: tai veikla per žaidimus ir pasitelkiant muziką, veiklos organizavimas laikantis dienvartės, dermė tarp veiklos grupėje ir lauke, tėvų įtraukimas į veiklas, ramios ir aktyvios veiklos organizavimas tiek grupėje tiek lauke.

Raktiniai žodžiai: adaptacija, ankstyvasis amžius, veiklos dermė grupėje ir lauke.

IVADAS

Temos aktualumas. Ankstyvojo vaiko amžiaus laikotarpiu formuojasi pasitikėjimo savimi ir kitais, prieraišumo, savarankiškumo, kūrybiškumo ir daugelio kitų savybių pamatai, todėl adaptacija yra itin svarbus veiksnys jų gyvenime. Pasak A. Kurienės (2018), vaikas atėjęs į naują aplinką, visada išgyvena adaptacinį periodą, kurio trukmė yra individuali. Niekas neabejoja, kad vaiko pasaulis yra ne mažiau sudėtingas nei suaugusiųjų. Ankstyvojo amžiaus vaiko adaptacija – tai pakankamai ilgai trunkantis, tėvų, bei pedagogų supratingumo ir jautraus reagavimo reikalaujantis, prisitaikymo procesas.

Kaip teigia I. Gersamia (2015), nemažai tėvų, palikdami savo vaiką naujoje aplinkoje, susiduria su sunkumais ir nežino, kaip juos tinkamai išspręsti. Pirmaisiais darželio lankymo mėnesiais vaikas patiria daug pokyčių – tai nauja aplinka, pakitusi dienvartė, bei žmonės, kurie supa vaiką didžiąją dienos dalį. Pasak A. Blandės ir E. Gudelienės (2016), vaikas, pradėjęs

lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, susiduria su iššūkiais ir jaučia didelę įtampą, todėl šalia būtinai turėtų būti mama arba kitas artimas asmuo, kad mažylis be baimės galėtų susidraugauti su nauja aplinka, pirmiausia su pedagogu, o tam pasitikėjimui reikia rasti laiko ir erdvės. Taigi, adaptacija ikimokyklinio ugdymo įstaigoje – sudėtingas procesas, kuriame itin svarbus tėvų ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų bendradarbiavimas, padedantis pagrindą sėkmingam tolesnio vaiko ugdymui (si) (Blandė, Gudelienė, 2016).

Vaikų adaptacijos problematiką tyrinėjo įvairūs Lietuvos ir užsienio mokslininkai įvairiais aspektais: D.T.Dodge (2008), tyrinėjo vaiko raidą ankstyvajame amžiuje; A.Boller (2012), S.Burvytė (2012), išskyrė pedagogų ir tėvų atliekamus vaidmenis vaiko adaptacijos procese; I.Gersamia (2015), nagrinėjo adaptacinio laikotarpio trukmę ugdymo įstaigoje; E.Gudelienė, A.Blande (2016) analizavo adaptacinio laikotarpio sudėtingumą; Y.S.Bang (2018), A.Landsbergienė (2018), išskyrė įvairius ugdymo

veiksnius, darančius poveikį vaiko adaptacijai ikimokyklinėje įstaigoje (ir kt.). Tačiau niekur neakcentuojamas sąveikaujančios pedagogo ir vaiko veiklos aspektas adaptaciniame laikotarpyje.

Tyrimo naujumas. Ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija yra viena iš ugdymo įstaigos prioritetų, tačiau daugelyje Lietuvos ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikų adaptacija organizuojama tik formaliai, neskiriant tam pakankamai dėmesio. Nors apie vaiko adaptaciją ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje rašoma ir kalbama moksliniuose darbuose, tačiau neakcentuojamas veiklos grupėje ir lauke santykis šiuo periodu ir nėra aptariamasis pedagogo vaidmens išskirtinumas – ypatingas pedagogo bendradarbiavimas su vaiku šiame adaptacijos etape. Tad iškyla probleminis klausimas, kaip padėti vaikui adaptuotis, derinant veiklą grupėje ir lauke bei šiame etape akcentuojant sąveikaujančią pedagogo ir vaiko veiklą? Taigi, būtina giliau pažvelgti į ankstyvojo amžiaus vaiko ir pedagogo bendradarbiavimą adaptaciniu periodu, veiklą grupėje ir lauke metu.

Tyrimo objektas - ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija, derinant veiklą grupėje ir lauke.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes derinant veiklą grupėje ir lauke.

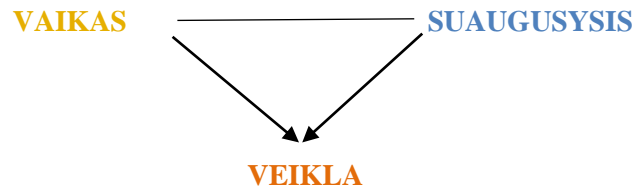
Tyrimo uždaviniai :

1. Teoriškai pagrįsti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes grupės ir lauko dermėje.
2. Empiriškai nustatyti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes, derinant veiklą grupėje ir lauke.
3. Aptarti edukacinį projektą, skirtą pagerinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacinį laikotarpį.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, apklausa žodžiu (interviu), veiklos refleksija.

VEIKLOS GRUPĖJE IR LAUKE DERMĖ ADAPTACINIU PERIODU

Adaptacijos sąvoka vartojama daugelyje gyvenimo sričių. Dalis mokslininkų (Harrison, Jagelavičius 1999; Kučinskas 2000, Burvytė, Šikšnienė, Beliava, 2021) teigia, kad adaptacija yra prisitaikymas. I. Leliūgienė (2003) pažymi, kad adaptacija ankstyvajame amžiuje gali nulemti normalų vaiko vystymąsi, optimalų darbingumą ir maksimalų organizmo gyvavimą, ilgaamžiškumą esant įvairioms ir kintančioms sąlygoms. Pasak J. Bortkevičienės (2017), ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija daugeliu atveju priklausys, kaip adaptuosis ir jausis tėvai. Adaptacija yra ne vaiko amžius, o pasiruošimas. Adaptacinį laiką išgyvena kiekvienas vaikas skirtingai. Pasak G. Woźniak(2019), vaikai adaptaciniu laikotarpiu, 2-3 savaites, būna irzlesni nei įprastai, o bendra jų nuotaika prastesnė, todėl tėvų buvimas jiems yra labai svarbus. Vienerių – dvejų metų vaikai ilgiau patiria stresą, daugiau protestuoja, ypač antrą adaptacijos savaitę, kai praeina smalsumas naujiems dalykams, ir jie ypač jautriai reaguoja į tai, kaip vyksta adaptacija. Atsiskyrimo procesas apima ne tik fizinį nebuvimą, bet ir vienišumo jausmą, todėl ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas grindžiamas vaiko ir suaugusiojo sąveika, palaikomas vaiko aktyvumas, savarankiškumas, nuo pat pirmos dienos su juo bendraujama ir bendradarbiaujama. Remiantis „Ankstyvojo ugdymo vadovo“ rekomendacijomis (2001), vaiko ir suaugusiojo sąveikos kryptis yra veikla, kuri vyksta grupėje per ugdymą. Atsiranda abipusis ryšys tarp vaiko ir pedagogo. Vaiko ir suaugusiojo veikla vyksta tiek grupėje, tiek lauke, kur jie kartu ne tik bendrauja, bet ir bendradarbiauja. Tuomet yra skatinamas vaiko pasitikėjimas pedagogu, savimi, ugdant kompetencijas, žadinant saviraišką. Yra sudaryta „magiško trikampio“ technologija (Eriksonas, 2001), skirta sėkmingam ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymui(si) (1 pav.).

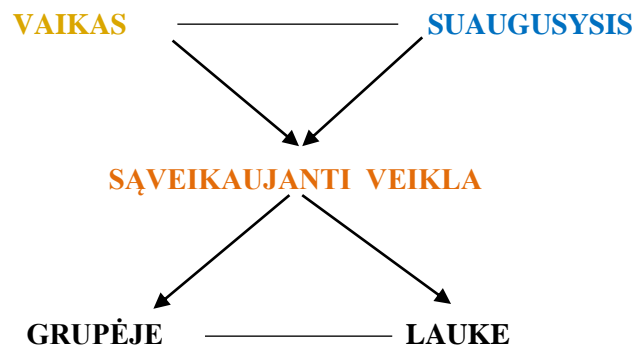

1 pav. „Magiško trikampio“ technologija

(Sudaryta darbo autorės, remiantis „Ankstyvojo ugdymo vadovo“ rekomendacijomis pagal E.H. Eriksoną, 2001, p.118)

„Magiškasis trikampis“ reiškia, kad ankstyvojo amžiaus vaiko ir suaugusiojo santykiai sėkmingiausi, kai jie kartu ką nors veikia: žaidžia, piešia, šeiminkauja prie stalo ir kita. Taip grindžiama vaiko ir pedagogo sąveika ankstyvojo amžiaus vaikų grupėje tiek veiklos metu grupėje, tiek lauke. Anot A.Juodraičio (1999), adaptacija visada reiškia aktyvumą, patenkinant tam tikrus poreikius, todėl svarbu yra tai, kad vaikas visada būtų motyvuojamas. Nuo pat pirmųjų savo gyvenimo minučių vaikas reikalauja aplinkinių dėmesio, meilės ir globos, ir paramos. Jis aktyviai siekia judėti, bendrauti, pažinti jį supančią aplinką. Tinkama ugdymui (si) aplinka grupėje ir lauke skatina

ir padeda vaikams tenkinti savo poreikius bei lavinti ir tobulinti pirmuosius įgūdžius. Aptariant ankstyvojo amžiaus vaikų adaptaciją ikimokyklinio ugdymo įstaigose, svarbu tinkamai įvertinti vaikų individualias galimybes, jų įgūdžius, pasirengimą darželiui bei poreikius. Remiantis „Ankstyvojo ugdymo vadovu“ (2001) bei „Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos“ (2015), praplečiant „Magišką trikampį“ sudarytas modelis adaptaciniam laikotarpiui (2 pav.), kurio esminiai elementai yra „Vaikas“, „Suaugusysis“ ir „Sąveikaujanti veikla“, vykstanti grupėje ir lauke.

2 pav. Modelis adaptaciniam laikotarpiui

(Sudarytas darbo autorės, remiantis „Ankstyvojo ugdymo vadovo“ rekomendacijomis (2001) pagal E.H.Eriksoną (2001, p.118), bei „Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos“ (2015)

Kuriant ankstyvojo amžiaus vaikų veiklas adaptaciniu periodu, būtina atrasti sąveiką tarp veiklos grupėje ir lauke. Patrauklių veiklų sukūrimas, kad vaikui būtų lengva jas įveikti, įgyvendinti ir trauktų jo smalsumą yra sąveikaujančios veiklos pagrindas. Pasak

filosofės L. Duoblienės (2018), šiandieninio vaiko ugdymo akcentai yra sąveikaujančios veiklos, todėl pedagogo kurta veikla grupėje turi turėti tęstinumą lauke ir remtis pedagogo ir vaiko sąveika, kai pedagogas yra inovatyvių idėjų veikloms kūrėjas ir

įgyvendintojas. Pasak J. Paukštienės ir S. Saulėnienės (2021), pedagogas adaptaciniu periodu, norėdamas sklandžiai įgyvendinti veiklas grupėje ir lauke, yra nuolatinėse kūrybinės veiklos paieškose. Jis atlieka ne tik stebėtojo vaidmenį, bet yra vienas svarbiausių dalyvių vaiko adaptaciniame procese atrandant būdus, veiklas, sukuriant aplinką, leidžiančią vaikui nusiraminti ir padėti prisitaikyti prie naujos aplinkos. Vaikų adaptacijos ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje proceso metu, suaugęs žmogus privalo pastebėti ir interpretuoti akivaizdžius ir mažiau ryškius vaiko siunčiamus ženklus ir tinkamai į juos reaguoti. Mažo vaiko veiklai turi būti sukurta palanki aplinka: pakankamai miego ir gryno oro, šilti emociniai santykiai su ikimokyklinio ugdymo pedagogu, galimybė žaisti ir ištraukti į įdomią įvairiapusę veiklą (Monkevičienė, 2021). Anot A. Kurienės (2018), vaikui galima nurodyti ir kitus orientyrus aiškinant, kada kas vyks. Galima panaudoti aiškią ikimokyklinės ugdymo įstaigos užsiėmimų struktūrą - dienotvarkę: veiklą grupėje, po jos ėjimą į lauką, o po jos tėvų atvykimą į grupę. Veiklos orientyrai vaikui turi būti suprantami. *Atlikus mokslinių darbų analizę, galima teigti, kad adaptacijos samprata reiškia prisitaikymą prie supančios aplinkos. Remiantis ankstyvojo ugdymo vadovu (2001), Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2015) ir E.H.Eriksono (2001, p.118) sudaryta „magiškojo trikampio“ technologija, parengtas modelis adaptaciniam laikotarpiui, kuriame lemiamą vaidmenį atlieka pedagogas, inovatyvių idėjų veikloms kūrėjas ir įgyvendintojas. Pedagogo kurta veikla grupėje turi turėti tęstinumą lauke ir remtis pedagogo ir vaiko sąveika. Pedagogas turi apgalvoti ir sukurti tokias veiklas, kurios tikėtų individualiam vaikui, bei atrastų sąveiką ir dermę tarp veiklos grupėje ir veiklos lauke ir tuo pačiu palengvintų vaiko adaptaciją.*

ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ ADAPTACIJOS, DERINANT VEIKLĄ GRUPĖJE IR LAUKE, EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI

Empiriniu tyrimu buvo siekta nustatyti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybes, derinant veiklą grupėje ir lauke. Tyrimas vyko lopšelyje – darželyje „X“. Apklausa žodžiu buvo atlikta su 6 pedagogais, kurie dirba su 1,8-3 metų vaikais. Apklausa žodžiu vyko individualiai bendraujant su pedagogais. Atliekant kokybinį tyrimą buvo laikomasi etikos principų. Pasak V. Žydzūnaitės ir S. Sabaliausko (2017), atliekant kokybinius tyrimus, laikantis etinių principų, užtikrinamas tiriamųjų ir tyrėjo saugumas. Iš kiekvieno interviu dalyvio buvo gautas rašytinis sutikimas dalyvauti tyrime, kiekvienas dalyvis supažindintas su tyrimo tikslu. Su informantais buvo aptarta ir, jiems sutikus, interviu įrašomas į diktofoną, paaiškinta, kaip bus naudojami surinkti duomenys ir saugoma tyrimo medžiaga. Vadovaujantis pagarbos tyrimo dalyvių anonimiškumo principu, visa tyrėjo gaunama informacija iš informantų, laikoma konfidencialia. Tai užtikrina, kad informacija apie tyrimo dalyvius ir nagrinėjamą medžiagą bus prieinama tik tyrėjui. Visi tyrimo dalyvių asmenvardžiai buvo užkoduoti.

Informantams buvo užduota 10 atviro tipo klausimų, su patikslinančiais klausimais. Pasak I. Gaižauskaitės ir S. Mikėnės (2014), apklausa žodžiu yra atliekama pokalbio metu su parengtais iš anksto klausimais. Gauti duomenys buvo suskirstyti į 10 kategorijų, 32 subkategorijas ir 70 teiginių.

Pirmuoju klausimu siekiama atskleisti pedagogų supratimą apie adaptaciją, bei kiek laiko, jų manymu, adaptacija trunka.

1 lentelė. Pedagogų supratimas apie adaptaciją

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Sąvoka adaptacija.	Vaikų atsiskyrimas nuo tėvų.	X1 „Prisirišimas, pripratimas ir atsileidimas nuo tėvų naujoje vietoje...“;
	Laikotarpis per kurį vaikas apsipranta.	X2 „...laikotarpis per kurį vaikas apsipranta su darželio aplinka...“;
	Prisitaikymas prie naujos aplinkos.	X3 „...kai ateina vaikas, kuris pratinasi prie naujos aplinkos, naujos vietos, naujų žmonių, naujų draugų...“; X4 „...prisitaikymas kitoje erdvėje, prie kitų žmonių...“; X6 „...vaiko prisitaikymas prie naujos aplinkos, naujų pokyčių gyvenime...“.
	Prisitaikymas prie pokyčių.	X5 „...prisitaikymas prie pokyčių...“; X6 „...vaiko prisitaikymas prie naujos aplinkos, naujų pokyčių gyvenime...“.

Dalis pedagogų šią sąvoką sieja su prisitaikymu naujoje aplinkoje, kuri patiria vaikai, tėvai ar artimieji. Dalis pedagogų sąvoką „adaptacija“ interpretuoja savaip ir sieja su pokyčio pojūčiu, kuri patiria tėvai ir jų vaikai.

Informantai teigė, kad adaptacija jų grupėje ilgiausiai trunka 2 mėnesius, kartais užsitęsia ilgiau. Vienas informantas teigė, jog vaikas, kuris lankė darželį

kiekvieną dieną, adaptavosi greičiau. Pastebėta, kad ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos trukmė priklauso nuo individualių vaiko savybių. Tai patvirtina J. Bortkevičienės (2017) teiginį, kad adaptacinį laikotarpį kiekvienas vaikas išgyvena skirtingai.

Kitu klausimu siekiama išsiaiškinti, ar ankstyvojo amžiaus adaptaciniu laikotarpiu ugdymo procesas skiriasi nuo įprasto.

2 lentelė. Ugdymo procesas adaptacijos metu

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Ugdymo procesas ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos metu.	Ugdymo proceso metu veikla yra daugiau individuali.	X1 „...taip, nes stebi vaikus..., ...ugdymas daugiau individualus..., veiklos improvizuotos, lengvos, pažintis su aplinka...“;
		X2 „...skiriasi, nes susipažįsta su pedagogu, su vaiku, su aplinka, su darželio dienotvarka; ugdymas individualus...“;
		...“; X3 „...išsiskiria, labiau individualus; priprasti vaikui prie dienotvarkės, prie pedagogo, prie vaiko pedagogui, aplinkos...“;
		X5 „...individualus ugdymas..“
	Adaptaciniu laikotarpiu ugdymo proceso metu įtraukiama daugiau įdomesnių veiklų.	X4 „...taip, ugdymas parenkamas nusiraminti, sudominti, įtraukti; stebėjimas; X6 „...daugiau įdomesnių veiklų; artimesnio bendravimo...“.

Pedagogai teigė, kad, vaikams sunku atrasti adaptacijos metu veiklas, kurios jiems teiktų

džiaugsmo, sudomintų ir nuramintų. Informantai teigia, kad ugdymo procesas šiuo metu yra labiau individualus

ir kartais pritrūksta pagalbos, „neužtenka rankų vaikų nuraminimui“. *Apibendrinant galima teigti, kad ugdymo procesas šiuo laikotarpiu skiriasi nuo įprasto, nes pedagogai stebi vaikus ir individualiai parenka ugdymą kiekvienam vaikui pagal poreikį ir galimybes.*

Pedagogai atskleidė, kad šiuo laikotarpiu pritrūksta pagalbos nuraminti vaikus ir įtraukti juos į veiklas.

Ketvirtuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, kaip pedagogai planuoja veiklas ankstyvojo amžiaus vaikams adaptaciniu laikotarpiu ir kur ieškoma informacijos apie veiklas grupėje ir lauke.

3 lentelė. Planuojama veikla

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Planuojama veikla adaptaciniu periodu.	Adaptaciniu laikotarpiu veiklos neplanuojamos.	X1 „Neplanuoja...“;
		X5 „...neplanuoja...“;
	Adaptaciniu laikotarpiu vyksta individualių veiklų planavimas.	X2 „...stebi vaikus..., susidaro planą sau...“;
		X3 „...planuoja individualias veiklas, pagal vaikus...“;
		X4 „...planuoja...“;
		X6 „...atsižvelgia kokie vaikai atėjo, tada galvojama apie planavimą...“.

Viena dalis pedagogų atsakė, kad šiuo laikotarpiu iš viso neplanuoja veiklų. Jie teigė, kad veiklos įvyksta savaime, spontaniškai, pagal susirinkusių tą dieną vaikų nuotaiką. Kita dalis pedagogų atsakė, kad veiklas planuoja ir turi parengę kelis veiklų variantus. Pasak ikimokyklinio ugdymo metodinių rekomendacijų (2009), ankstyvojo amžiaus vaikams adaptaciniu laikotarpiu reikia planuoti dienos veiklą taip, kad ji teiktų vaikams džiaugsmą ir nusiramimą. Vaikams reikia pakankamai reguliarios dienotvarkės: nuspėjamos, lanksčios, atitinkančios individualius jų poreikius ir teikiančios pirmenybę kasdien didėjančioms ugdymosi galimybėms. *Apibendrinant gautus atsakymus, galima teigti, kad kai kurie pedagogai visai neplanuoja veiklų ir jos vyksta spontaniškai. Didesnė dalis pedagogų linkę planuoti individualias veiklas, atsižvelgdami į vaikų asmenines savybes, jų poreikius bei nuotaikas ir turi parengę kelių skirtingų veiklų variantus. Tai leidžia pastebėti ryškėjantį sąveikaujančios veiklos aspektą.*

Pedagogai išskyrė populiariausius internetinius puslapius, kuriuose ieško informacijos: „ pedagogas.lt, ikimokyklinis.lt, ugdymomeistrai.lt“; taip pat paminėjo seminarus, vykstančius internetinėje erdvėje. Pedagogai teigė, kad labai patogu klausytis seminarų ir mokymų vaikų pietų miego metu. Literatūros ieško ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir kitose bibliotekose. Dalijasi patirtimi bei naudinga informacija su kolegomis, naudojasi įvairiomis „facebook“ grupėmis, kuriose kiti pedagogai dalijasi savo veiklų aprašymais bei nuotraukomis. *Apibendrinus gautus pedagogų atsakymus galima teigti, kad daugiausiai informacijos apie veiklas grupėje ir lauke adaptaciniu periodu, pedagogai ieško internete, nes tai yra vienas patogiausių ir greičiausių būdų surasti tinkamą informaciją, bei dalijasi patirtimi ir naudinga informacija su kolegomis, vieni kitiems patardami, pasiūlydami kur ieškoti naudingos informacijos.*

Šeštuoju klausimu siekiama atskleisti, kokia veikla vykdoma su ankstyvojo amžiaus vaikais adaptaciniu laikotarpiu grupėje ir lauke.

4 lentelė. Ankstyvojo amžiaus vaikų veikla grupėje ir lauke adaptacijos metu

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Ankstyvojo amžiaus vaikų veikla grupėje ir lauke adaptacijos metu.	Aktyvi ankstyvojo amžiaus vaikų veikla grupėje ir lauke.	X1 „Žaidimai, balionai, kamuoliai..., veikla parodoma pedagogo ir padėjėjo, patraukli vaikui...“
		X2 „pirštų žaidimai..., muzika, sportas, meninė veikla tokio amžiaus vaikams..., pasivaikščiavimai lauke..., aplinkos pažinimas...“;
		X3 „...muzikiniai rateliai grupėje ir lauke..., spontaniška veikla...“;
		X4 „...muzikiniai pirštukų žaidimai..., pasivaikščiavimas lauke...“
	Individuali ankstyvojo amžiaus vaikų veikla grupėje ir lauke.	X5 „...rami, žaidimo forma, veikla pradėta grupėje galima tęsti ir lauke...“.
		X6 „...veikla labiau individuali...“.

Pedagogų atsakymai atskleidė, kad pagrindinė veikla yra įvairūs žaidimai pritaikyti vaikui. Vienas informantas teigė, kad veikla yra inicijuojama paties pedagogo: balionų pūtimas, žaidimai su kamuoliais. Dalis pedagogų renkasi aktyvias veiklas tiek grupėje, tiek lauke. Informantų teigimu, labiausiai pasiteisinę yra pirštukų žaidimai su muzika, taip pat sportavimas su vaikais, nes judesiai padeda nusiraminti, vaikas gali nedalyvauti, nesportuoti kartu, bet stebėti kaip kiti sportuoja ar šoka. Kita grupė pedagogų išskyrė ramias veiklas, vykstančias žaidimo forma, pritaikytas individualiai konkrečiam vaikui. Pasak „Ankstyvojo amžiaus ugdymo programos“, pagrindinė veikla ankstyvojo amžiaus vaikams yra žaidimas, todėl aplinka ir veikla joje turi teikti galimybę žaisti laisvai. Pedagogas – tik pagalbininkas, stebintis ir pasiūlantis veiklas. Pradėjus veiklas grupėje, tikslinga jas tęsti lauke. Ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo(si) pagrindas yra pasitikėjimu grįstų santykių su kiekvienu vaiku kūrimas (Dodge, Rudick, Berke, 2006).

Toliau buvo siekiama išsiaiškinti veiklos derinimo svarbumą grupėje ir lauke. Trys pedagogai atsakė, kad veiklas derinti grupėje ir lauke yra svarbu, nes galima tą pačią veiklą pratęsti lauke, arba pasiimti veiklai medžiagos iš lauko. Svarbu yra atsižvelgti į

vaikų poreikius, stebėti, kad pateikta ir pasiūlyta skirtinga veikla jiems nesukeltų streso. Vienas informantas teigė, kad ankstyvajame amžiuje veiklos turėtų būti skirtingos, vaikas turėtų rinktis tai, ką jis nori daryti ir galėtų pasirinkti. Kiti informantai mano, kad svarbu yra derinti veiklas ir jas pakartoti, tiek kartų, kiek vaikui prireiks, kad įsimintų. Remiantis mokslinės literatūros apžvalga, galima teigti, kad ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacinio laikotarpio metu siekiama parengti ugdymo veiklas taip, kad jos palengvintų vaiko adaptaciją. Pedagogas turi kurti, apgalvoti ir atrasti tokias veiklas, kurios tiktų individualiam vaikui, bei atrasti sąveiką ir dermę tarp veiklos grupėje ir veiklos lauke. Veiklas kartoti, kad vaikas jas suprastų ir jose dalyvautų bei prisitaikytų prie grupės veiklų dienvarkės.

Toliau siekiama išsiaiškinti, kokia veikla daro įtaką vaiko greitesnei adaptacijai: kai veiklos vyksta grupėje, kai veiklos vyksta lauke, kai veiklos vyksta grupės ir lauko dermėje. Didžioji dalis pedagogų mano, kad vaikas adaptuojasi greičiau, kai veiklos tęstinės ir vyksta grupės ir lauko dermėje. Vienas pedagogas mano, kad visi būdai gali tikti, kiekvienam vaikui skirtingai. Pasak „Žaismė ir atradimai“(2021) rekomendacijas, tikslinga ir reikšminga yra išbandyti

įvairias veiklas grupėje ir pratęsti jas lauke, atrasti naujus sudominimo būdus, tyrinėti supančią aplinką, parodyti tokias veiklas, kurias galima būtų kartoti su tėvais namuose. *Apibendrinant galima teigti, jog vaikas adaptuojasi greičiau kai veiklos vyksta grupės ir lauko dermėje. Būtų labai gerai, kad ankstyvojo amžiaus*

vaikų adaptaciniu periodu tėvai pratęstų tas veiklas namuose.

Aštuntuoju klausimu siekiama atskleisti su kokiais sunkumais susiduria pedagogai adaptaciniu laikotarpiu.

4 lentelė. Sunkumai su kuriais susiduria pedagogai adaptaciniu laikotarpiu

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Sunkumai adaptaciniu laikotarpiu	Įtempta emocinė vaikų būklė.	X1 „Neramūs, nedrąsūs, savimi nepasitikintys vaikai...“;
	Sunkus išsiskyrimas.	X2 „...sunkus atsiskyrimas nuo tėvų...“;
		X3 „...kai vaikui niekas neįdomu, jis tik nori mamos ir verkia...“;
	Itin aukšti tėvų lūkesčiai.	X4 „...tėvų nenoras įsitraukti į veiklas ir teikti kokios nors pagalbos...“
		X4 „...tėvai neturi laiko dalyvauti grupės organizuojamose veiklose...“
		X5 „...per dideli tėvų lūkesčiai...“;
		X3 „...tėvai tikisi, kad pedagogai padės jų vaikui šiame etape“.
	X6 „... tėvai, kurie galvoja, jei visą dieną bus kartu, vaikui bus lengviau adaptuotis...“.	

Informantai atskleidė, kad didžiausi sunkumai adaptaciniu laikotarpiu yra neramūs, nedrąsūs vaikai. Kitas iš sunkumų - vaikų išsiskyrimas su tėvais. Galima išskirti grupę veiksnių, keliančių sunkumus: per dideli tėvų lūkesčiai, nenoras įsitraukti į siūlomas veiklas, teikti pagalbą pedagogams, išklausti pedagogų siūlomas idėjas, laiko trūkumas. Pasak J. Bortkevičienės (2017), vaikų adaptacija lopšelyje daugeliu atveju priklausys, kaip adaptuosis ir jausis tėvai. Tėvai, nusprendę išleisti vaiką į ikimokyklinio ugdymo grupę, tai turi daryti nuosekliai, nusiteikti visų pirma, kad pamatę pirmas vaiko ašaras, nepersigalvos ir ves vaiką toliau. Adaptacija yra ne vaiko amžius, o pasiruošimas. Anot A. Kurienės (2018), vaikai, atėję į darželį, pradės kurti santykius su pedagogu. Pasak A. Boller (2012), adaptacijos darželyje laikotarpiu užduotis

vaikui - atrasti naują žmogų, tai yra pedagogą. Jie abu susipažįsta ir tai yra jų bendravimo proceso pradžia.

Pagal Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo metodiką (2021), ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas grindžiamas vaiko ir suaugusiojo sąveika, palaikomas vaiko aktyvumas, savarankiškumas, su juo jau nuo pat pirmos dienos bendraujama ir bendradarbiaujama.

Pagal gautus informantų atsakymus, galima teigti, pedagogo sąveikai palengvinti turi įtakos ir pats pedagogas, jo nusiteikimas, ramus tonas, neiššaukianti išvaizda, žaismingumas. Pedagogas turi pasitikėti savimi ir tą pasitikėjimą skleisti vaikui. Kiti pedagogai išskyrė, kad neskubėjimas yra vienas prioritetų atsirasti sąveikai su vaiku, leisti jam pačiam rinktis, pateikti veiklas ir atrasti tokius pateikimo būdus, kad sudomintų

vaiką. Anot D. Borbélyová (2016), ankstyvojo amžiaus vaikai dar negali reguliuoti savo adaptacijos proceso, todėl yra priklausomi nuo suaugusiųjų indėlio į šį procesą.

Apibendrinant gautus atsakymus, galima daryti išvadą, kad pats pedagogas turi įdėti pastangų - jis turėtų pasitikėti savimi, būti ramiai nusiteikęs. Svarbus ir pedagogo gebėjimas kurti ugdomosi aplinką, leidžiančią vaikui pasirinkti, pasitikėti savimi, kurti sąveiką su vaiku.

Dešimtuoju klausimu siekiama atskleisti, ar ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, kuriame dirba pedagogai, yra skiriama pakankamai dėmesio vaikų adaptacinio laikotarpio pasiruošimui.

Nustatyta, kad ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje „X“, yra skiriamas pakankamas dėmesys pasiruošiant adaptaciniam vaikų laikotarpiui. Pedagogų atsakymai atskleidė, kad tėvai galėtų labiau įsitraukti į šį procesą ir pradėtų ruošti vaiką atėjimui į ikimokyklinio ugdymo įstaigą anksčiau, daugiau domėtusi grupės dienotvarkę ir, šiuo laikotarpiu, aktyviau bendradarbiautų su pedagogais.

Apibendrinus gautus pedagogų atsakymus, galima teigti, kad pedagogai ieško įvairių galimybių kaip palengvinti ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacinį procesą. Tyrimas atskleidė, kad ne visi pedagogai supranta adaptacijos sąvoką ir ją pateikia savaip. Taip pat informantai atskleidė, kad ankstyvojo amžiaus adaptacinis laikotarpis trunka iki 2 mėnesių, kartais būna ir ilgiau. Pedagogai teigia, kad ugdymo procesas adaptaciniu laikotarpiu išsiskiria nuo įprasto, todėl jie ieško įvairių galimybių kaip pateikti veiklas, kad jos sudomintų ir patiktų vaikui. Pedagogai stebi ir individualizuoja ugdymą, ieško įvairių veiklų pateikimo galimybių, kartoja veiklas tiek kartų, kiek būtina vaiko įgūdžiams susidaryti. Dalis pedagogų veiklas planuoja iš anksto ir turi pasiruošę kelis variantus, kiti pedagogai atskleidžia, kad neplanuoja veiklų ir palieka

spontaniškam veikimui. Informacijos dažniausiai pedagogai ieško internete. Informantai atskleidė, kad ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacija įvyksta greičiau, kai veiklos vyksta grupės ir lauko dermėje. Tyrimo metu nustatyta, kad sunkumai su kuriais susiduria pedagogai ankstyvojo amžiaus vaikų adaptaciniu laikotarpiu yra ne tik naujai atėjusių vaikų emocinė būklė, bet ir dideli tėvų lūkesčiai. Pedagogai atskleidė, kad tėvai galėtų daugiau įsitraukti į siūlomas jų veiklas.

EDUKACINIO PROJEKTO „LABAS DARŽELI“ REFLEKSIJA

Siekiant lengvesnės vaikų adaptacijos ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir siekiant supažindinti tėvus su vaikų adaptacinio laikotarpio ypatumais bei skatinti juos bendradarbiauti, buvo parengtas ir įgyvendintas projektas „Labas darželi“. Projektas vyko 2023-04-13 iki 2023-04-21 laikotarpiu. Buvo manoma, kad tinkamas tėvų ir pedagogų pasirengimas naujam etapui – vaiko išleidimui į ikimokyklinio ugdymo įstaigą, gali prisidėti prie lengvesnės vaiko adaptacijos. Pasak S. Burvytės (2013), viena esminių sąlygų lengvinant vaikų adaptaciją, yra tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad pedagogams ankstyvojo amžiaus vaikų adaptaciniu laikotarpiu sunkiausia yra ne tik nauji, nedrąsūs vaikai, bet itin dideli jų tėvų lūkesčiai, bei nenoras įsitraukti į pedagogo siūlomas veiklas. Paaiškėjo, kad dauguma pedagogų norėtų, kad tėvai labiau įsitrauktų į jų siūlomas veiklas ir jas pratęstų namuose.

Projekto pirmojo etapo metu buvo pakviesti tėvai, kurie vasaros pabaigoje ar rugsėjo pradžioje ruošiasi leisti savo vaiką į ikimokyklinio ugdymo įstaigą. Prieš tai buvo sukurta uždara grupė, kurioje pateikiama informacija apie projektą ir išsiaiškinta, kiek tėvų gali dalyvauti šiame projekte. Tėvai, kurie negalėjo

dalyvauti dėl asmeninių priežasčių, informavo projekto organizatorius. Iš 15 pakviestų tėvų sutiko dalyvauti 12.

Projekto antrojo etapo metu į darželį atvykę tėvai įvykdė projekto organizatorių prašymą – atsinešė vaiko nuotrauką. Išklause pranešimą apie ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacinio laikotarpio ypatumus, tėvai aktyviai dalyvavo diskusijoje. Ruošiantis projekto trečiam etapui, projekto organizatoriai vaikų rūbinėje ant lentos užklįjavo vaikų nuotraukas, grupėje pasiruošė pirštukinių lėlių, muziką, kuri turėjo groti susitikimo metu. Atvykę vaikai, ir pamatę savo nuotraukas, rodė pirštukais, ėjo žiūrėti, džiaugėsi. Kalbantys vaikučiai įvardijo, kad nuotraukose jų atvaizdai. Pakvietus vaikučius ir tėvelius į grupę, jie smalsiai žvalgėsi, vaikai noriai ėjo su pedagogėmis ant kilimo žaisti žaidimų su pirštukinėmis lėlėmis, į procesą įsitraukė ir jų tėvai. Dviejų mergaičių nepavyko sudominti žaidimu, bet, pamačiusios padėtus pieštukus ir paveikslėlius, nusivedė savo tėvus spalvinti kartu. Vienas berniukas nuėjo dėti dėlionės. Dauguma vaikų, pirmą sykį atėję į grupę, jautėsi drąsiai, nes šalia jų buvo vienas iš tėvų. Pastebėta, kad tėvai ir vaikai buvo nusiteikę susipažinti su pedagogėmis, nauja aplinka ir kitais vaikais.

Kitos dienos popietę, kito projekto etapo metu, vyko pažintis su darželio aplinka, kurioje laukė žaidimai su muilo burbulais. Šis etapas pavyko smagiai, buvo puikus vakaras, vaikai gerai nusiteikė pažaisti grupės aikštelėje. Taip pat saugiai jautėsi, kad šalia yra tėvai ir šie vaikams rodė, kaip pūsti burbulus.

Paskutinę projekto dieną tėvai buvo pakviesti į grupę be vaikų. Gavę užduotį, sukurti darželio dienotvarkę, tėvai ją kūrė grupelėmis, vėliau pristatė ir diskutavo, lygino su darželio dienotvarke. Diskusijos metu išsiaiškino, kam reikalinga dienotvarkė ir kodėl reikia jos laikytis vaikui prieš ateinant į ikimokyklinio ugdymo įstaigą.

Projekto paskutiniame etape buvo įteikti tėvams sukurti lankstinukai ir aptarti visi projekto etapai.

Projektas „Labas darželi“ praėjo gerai, naujai ateinančių vaikų tėvai noriai įsitraukė į veiklas ir aktyviai dalyvavo projekte. Projekto metu įsitikinta, kad tokius susitikimus su tėvais tikslinga organizuoti iš anksto, prieš pradėdant jų vaikams lankyti darželio grupę. Taip pat pasiteisino pasiruošimas įvairioms veikloms, nes kiekvienas vaikas atrado tai, kas jam patiko labiausiai. Be to, buvo galimybė pedagogams stebėti vaikus ir jų tėvus, pamatyti jų bendravimo ypatybes ir charakterio bruožus.

IŠVADOS

1. Mokslinė literatūra atskleidė, kad ankstyvajame amžiuje vaiko vystymuisi didelę įtaką turi ankstyvoji patirtis, palanki aplinka orientuojanti vaiką į aktyvią, iniciatyvią sąveiką su socialine aplinka, tinkamai turi būti parinkti ugdomieji poveikiai. Parengtame adaptacinio laikotarpio modelyje lemiamą vaidmenį atlieka pedagogas, kuris yra inovatyvių idėjų veikloms kūrėjas ir įgyvendintojas, o pedagogo kurta veikla grupėje turi turėti tęstinumą lauke ir remtis pedagogo ir vaiko sąveika. Ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacinio laikotarpio metu būtina parengti ugdymo veiklas taip, kad jos palengvintų vaiko adaptaciją.
2. Empiriniu tyrimu nustatyta, kad ugdymas ankstyvojo amžiaus vaikų adaptaciniu laikotarpiu skiriasi nuo įprasto. Ankstyvojo amžiaus vaikų adaptacijos galimybės, derinant veiklą grupėje ir lauke, yra šios: dėmė tarp veiklos grupėje ir lauke; tėvų įtraukimas į veiklas; ramios ir aktyvios veiklos organizavimas tiek grupėje tiek lauke; veiklos organizavimas laikantis dienotvarkės; veikla per žaidimus ir pasitelkiant muziką. Pedagogai stebi ir individualiai parenka ugdymą, siūlo įdomesnių veiklų, ieško galimybių ir būdų kaip jas pateikti vaikui, pakartoja jas tiek kartų, kiek reikia vaikui jas įsiminti. Informantai atskleidė,

5 – 6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO GEBĖJIMŲ UGDYMAS(IS) IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE

Andželika Kozlovaitė, Jolanta Stūronaitė

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra

Anotacija. Įsivertinimo gebėjimų ugdymas, formuoja reflektivaus ir kritinio mąstymo pagrindus, kurie vaikams padeda geriau ir efektyviau dalyvauti ugdymo(si) procesuose. Jie geriau suvokia savo pažangą, skatinami apgalvoti, kas sekasi geriau, kas sunkiau, ką norėtų ir gebėtų patobulinti. Šie gebėjimai aktualūs ir reikšmingi ne tik šiandien, bet ir ateityje - leis prisitaikyti prie spartėjančios kaitos sąlygų, gebėti įvertinti savo galimybes, mokytis visą gyvenimą. Ikimokyklinio amžiaus vaikų vertinimas iš pedagogo perspektyvos mokslinėje literatūroje aptariamas nuolat, tačiau vaikų savo veiklos įsivertinimas, jo organizavimas analizuojamas mažai. Straipsnyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, analizuojanti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) galimybes, aptariami empirinio tyrimo rezultatai, kurie atskleidė, kad vaikų vertinimas ir įsivertinimas - naujas ugdymo metodas, daliai pedagogų nežinomas ir pedagogai jaučia žinių stygių šioje srityje. Tyrimo metu nustatyta, kad vaikų vertinimas yra dažniau ir kokybiškiau naudojamas, nei vaikų įsivertinimas.

Reikšminiai žodžiai. Įvertinimas, įsivertinimas (savęs vertinimas), įsivertinimo būdai, kritinis mąstymas, refleksija, vertinimas

IVADAS

Temos aktualumas / naujumas: Vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymas keičia vaiko požiūrį / mąstymą į savo mokymąsi. Suprasdamas padarytą pažangą, jis tampa aktyvesniu savo pažangos stebėtoju ir vertintoju, kuris geba formuluoti, kelti sau mokymosi tikslus. Šie gebėjimai neabejotinai aktualūs ir reikšmingi ne tik šiandien, bet ir ateityje.

Vertinimas ir įsivertinimas yra ugdomi. Šiame procese svarbūs ne tik vaiko gebėjimai, bet ir pedagogo indėlis į vaikų gebėjimą vertinti ir įsivertinti. Nors tai aktuali tema, tačiau šis procesas yra mažai nagrinėtas.

Vertinimas iš pedagogo perspektyvos yra pakankamai plačiai analizuotas mokslinėje literatūroje: *vaikų pasiekimų vertinimo ypatumus* analizavo D. Szarkowicz (2011), V. Indrašienė ir G. Žibėnienė (2014), S. Lažaunikienė (2020), S. Mitchell (2007); *vertinimo procesą iš mokytojo profesionalumo perspektyvos* aptarė M. Lipman (2019), H. L. Andrade & S. M. Brookhart (2020), Žibėnienė, G., & Indrašienė, V. (2017), A. Helmke (2012).

Lietuvoje vertinimas iš vaiko perspektyvos dar pakankamai nauja tema - *vaiko savo veiklos įsivertinimo procesą* analizuoja S. Lažauninkienė, S. (2020), T. Borisevičienė (2019), B. G. Warach ir M. Workman (2016), Žilėnienė, J., & Pečiuliauskienė, P. (2008); *ikimokykliniame ugdyme naudojamus įsivertinimo metodus* aptaria L. A. Stan, & T. M. Bąbuž (2021), L. A. Stan (2021).

Įsivertinimo įgūdžių puoselėjimas gali padėti vaikams ugdytis savarankiško mokymosi gebėjimus,

prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi ateityje. Kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikų turima gyvenimiška patirtis, kalba, mąstymo gebėjimai yra nevienodi, kyla probleminis klausimas - *kaip ugdyti 5-6 metų amžiaus vaikų gebėjimus vertinti ir įsivertinti ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, kokios yra prielaidos vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymui(si)?*

Tyrimo objektas. 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymas(is) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo tikslas. Atskleisti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymą(si) ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) ypatumus ir galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.
2. Nustatyti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, apklausa raštu (anketa), apklausa žodžiu (interviu), duomenų kiekybinė ir kokybinė analizė.

5-6 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO GEBĖJIMŲ UGDYMO(SI) IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOJE TEORINIAI ASPEKTAI

5-6 metų amžiaus vaikų pasiekimų ir pažangos įsivertinimo paskirtis ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Ikimokykliniame amžiuje naudojami įsivertinimo būdai leidžia padėti vaikams lavinti / ugdyti savarankiškumo gebėjimus, skatinti vaikus prisiimti atsakomybę už mokymąsi (Lažaunikienė, 2020). Svarbu paminėti, kad taikant įsivertinimo metodą, būtina atkreipti dėmesį į ugdytinių patirtį, požiūrį į ugdymąsi, patirties pasiekimus (Švietimo problemos analizė, 2016).

Įvairių autorių įsivertinimo (savęs vertinimo) samprata pateikiama skirtingai. Anot V. Indraškienės, G. Žibėnienės (2014), *įsivertinimas* - ugdytinio sprendimas apie jo daromą pažangą ir pasiekimus remiantis savianalize. M. A. Dulama (2005) teigia, kad *įsivertinimas* - savęs vertinimas, teisingas savo gebėjimų ir trūkumų nustatymas, vadovaujantis dėsniais, principais, normomis. *Savęs vertinimas* - pagrindinis formuojamojo vertinimo būdas. Tai procesas, kurio metu vaikas apmąsto savo darbo kokybę, tampa atsakingas už savo mokymąsi, didina savigarbą ir tampa daug pozityvesnis (L.A. Stan, T. M. Babut, 2021). H. L. Andrade (2019) teigia, kad savęs vertinimas - grįžtamasis ryšys, kuris skatina mokymąsi ir didina jo našumą. S. Lažaunikienė (2020) teigia, kad įsivertinimas - vertinimo metodų visuma, apimanti nuolatinį, neformalųjį vertinimą.

Apibendrinant nuomones, galima teigti, *įsivertinimas* - būdas, leidžiantis vaikams geriau pažinti savo ugdomąsias galias, žinias ir jų spragas. Šiuo būdu vaikai gali giliau pažinti ir išreikšti save, nes tai inicijuoja pats vaikas.

Vaikai, įsivertindami veiklą, suteikia galimybę pedagogui pamatyti, kokios yra jų stipriosios mokymosi pusės ir kokius įgūdžius reikia tobulinti. (L. A. Stan, 2021).

Anot „Ikimokyklinio ugdymo metodinių rekomendacijų“ (2015) penkerių metų amžiaus vaikų savęs vertinimas yra nepastovus, ugdytinio vertinimas priklauso nuo suaugusiojo išsakytų pastabų, pagyrų. Šešerių metų vaikas save ir savo gebėjimus pradeda vertinti teigiamai, vertinimas pastovesnis. Tačiau vaikų, besiuogančių darželiuose, amžius ne visada yra tinkamas vaiko įgūdžių ar gebėjimų rodiklis. Anot B. G. Warash ir M. Workaman (2016), 5-6 metų amžiaus vaikai turi gebėjimą priimti sprendimus, juos pagrįsti ir įvertinti save, padarytą pažangą. Tačiau vaikams reikia naudoti jiems priimtinius metodus, kurie leistu suprasti, kaip ir kokiais būdais gali įsivertinti savo gebėjimus, žinias.

Pasak S. Lažaunikienės (2020), įsivertinimas turi turėti tikslus, kurie skatintų: *vaiko savivertės stiprinimą*

(tai leidžia augti vaiko asmenybei, bei formuotis pasitikėjimo savimi jausmą), *atsakomybę už savo mokymąsi* (savarankiškas mokymosi gebėjimų ugdymasis, vaikai gali suprasti gero darbo ar tinkamo jo atlikimo reikalavimus, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, gebėti įvertinti savo veiklą, įdirbį, atlikto darbo rezultatus), *savęs pažinimo augimą* (tai padeda vaikams suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses).

5 – 6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) ypatumai, galimybės, būdai. Šiuolaikiniame ugdyme vertinimas ir įsivertinimas yra neatsiejamas nuo ugdymo ir jo kokybės gerinimo. Todėl pedagogas turi padėti vaikui suprasti ir gebėti vertinti ir įsivertinti savo ir kitų vaikų veiklas, darbus ar poelgius.

Anot J. Bagdonaitės (2019), ikimokyklinio ugdymo pedagogai turėtų ugdyti vaikų gebėjimą vertinti savo ir kitų vaikų veiklą, elgesį ir darbus. Ugdytojai gali skatinti vaikų įsivertinimo gebėjimus:

- pedagogas sukuria sistemą, kaip vertinti ir įsivertinti savo ir kitų vaikų darbus, elgesį, veiklą (išsako savo nuomonę);
- pedagogas skatina vaikus komentuoti savo ar draugų atliktus darbus;
- ugdytiniai atlikę veiklą ar darbėlį, pakomentuoja jį (įsivertina): kas pasisekė, kas labiausiai patiko, kas nepavyko, ką kita kartą keistų, tobulintų;
- prieš atliekant veiklą ar darbėlį vaikai supažindinami su vertinimo kriterijais ir patys dalyvauja juos kuriant. Taip vaikai geriau supranta įsivertinimą;
- vaikai su pedagogo pagalba atsirenka darbelius, kuriuos dės į savo portfolio aplanką.

Vertinimą galima taikyti kaip ugdymo būdą. Vertinimas, kaip mokymasis ir vystymasis vyksta tada, kai vaikas dalyvauja vertinimo procese. Šio proceso metu ugdytiniai turi galimybę susipažinti: ko jie mokosi, naudoti grįžtamąjį ryšį, kad ugdytų supratimą apie vertinimą. Šis ugdymo būdas gali padėti vaikui pamatyti savo pastangų naudą (R. Flottman, L. Stewart, C. Tayler, 2011).

Pedagogai gali ugdyti vaikų gebėjimą vertinti tiek savo, tiek kitų vaikų veiklą, elgesį ar darbus: rodydamas savo pavyzdį, sakydamas teigiamus komentarus apie vaikų darbus, elgesį ar veiklą; skatindamas vaikus komentuoti savo ir kitų vaikų darbus; išsakyti savo nuomonę apie atliktą veiklą ar darbą, reikšti savo

pastebėjimus, mintis, kas pavyko, kas nepavyko, kaip vaikas jautėsi atlikdami veiklą, kas buvo smagiausia ir pan.; supažindinti vaikus su vertinimo kriterijais, leisti dalyvauti kriterijų kūrime; įtraukia ugdytinius į atliktų darbų atranką (portfolio). (Ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo metodika, 2021).

Pedagogas padėdamas ugdytiniams mokytis, turi siekti, kad ugdytiniai patys prisiimtų atsakomybę už savo mokymąsi, gebėtų rasti problemų sprendimus, suprastų ko išmoko, o kur dar reikia padirbėti (S. Lažaunikienė, 2020). Pedagogas ugdo gebėjimą įsivertinti, pamatyti atskirus savo veiklos rezultatus, pateikti savo nuomonę apie (ne)pavykusią veiklą, užduotį.

Anot A. H. Building (2011), pedagogai ugdytinius gali mokyti išsiugdyti savitvardą ir išmokti kritiškai mąstyti, naudojant strategijas: *Žaidimo planavimas, Vaizdingumas, Tikslų numatymas, Ilgalaikiai Projektai, Kriterijai*. Sėkmingas kriterijų naudojimas ir tikslų nustatymas, skirtas ikimokyklinio ugdymo vaikams, tai būdas įvertinti savo pažangą. Norint paskatinti ugdytinius įvertinti savo pasiekimus ir pažangą, siūloma sudaryti nesudėtingą kriterijų sistemą, kuria skatinama sukurti ryšį tarp vaiko ketinimo ir jo pastangų. Naudodami šį būdą, su minimalia pedagogo pagalba, vaikai gebės vertinti savo atliktus darbus ir juos kritikuoti.

Įsivertindamas vaikas ugdo gebėjimus, kurie tobulina jo asmenybę. Vaikų įsivertinimo gebėjimų turinys:

- vertinti savo veiklą, remiantis tam tikrais kriterijais: palyginti savo ir kitų vaikų atliktus darbus, veiklą ar elgesį, įvardinti savo atlikto darbo, veiklos ar elgesio trūkumus ir pliusus.
- apgalvoti savo elgesio, veiklos pasekmes: gebėjimas pamatyti savo atlikto darbo privalumus ir trūkumus, įvardijant kaip galima tobulinti darbą, veiklą ar elgesį.
- pasidžiaugti savo veiklos rezultatu: pastebėti padarytą pažangą. (S. Lažaunikienė, 2020).

Pedagogai vaikus įtraukia į ugdymo procesą, kad jie taptų aktyviais ugdymo proceso dalyviais, šiuo atveju, į įsivertinimo procesą. Vaikams pasiūlomi ar su vaikais susikuriami metodai, būdai, kuriais jie įsivertina veiklas, darbus ar elgesį, taip stebėdami savo daromą pažangą. Įsivertinimo būdai: **formalūs** (plakatai, kalendoriai, kortelės) ir **neformalūs** (sutartiniai ženklai (nykštys, šypsenėlės), nebaigti sakiniai, grafinės formos, pokalbis – diskusija).

Naudojami įsivertinimo būdai turi būti priimtini vaikams, kiekvienam individualiai, atsižvelgiant į vaiko raidos gebėjimus (L. A. Stan, 2021). Ugdymo pasiekimų vaizdingumas ir spalvingumas, emocijų veidukai, debesėliai, kreivės ir pan. efektyviau ir aiškiau perteikia padarytos pažangos ir gebėjimų ir trūkumų informaciją, tiek pedagogui, tiek ugdytiniui. (S. Lažaunikienė, 2020).

Vaikų įgalinimas vertinti ir įsivertinti pedagogui svarbus geresniam ugdytinio pažinimui, jo ugdymo(si) kokybės užtikrinimui, suprantant, kokių tikslu, siekiu ir kaip per įvairias ugdomasias veiklas galima padėti ugdytiniui lavinti(s) reikalingus gebėjimus, pastebėti sunkumus ir padėti juos įveikti. Tikslingas vertinimo ir įsivertinimo ugdymosi turinio parinkimas, kaip naudojami vertinimo būdai (formalūs ir neformalūs), leidžia ugdyti vaikų savivertę, atsakomybę už savo mokymąsi, savęs pažinimo augimą. Vaikai tampa aktyvūs savo pažangos stebėtojais ir vertintojais.

TYRIMO METODIKA, ORGANIZAVIMAS IR REZULTATAI

Empirinis tyrimas buvo vykdomas 2023 metų kovo – gegužės mėnesiais. Tyrimo tikslas – *nustatyti 5-6 metų amžiaus vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymo(si) galimybes ikimokyklinio ugdymo įstaigoje*. Buvo pasirinkta mišri tyrimo strategija – derinami kokybinio ir kiekybinio tyrimo metodai (pedagogų apklausa žodžiu (interview) ir raštu (anketa)).

Pedagogų apklausa raštu vyko internetinėje aplinkoje – apklausa.lt. Respondentams buvo pateikti 14 klausimų. Apklausoje dalyvavo 107 pedagogai.

Pedagogų apklausai žodžiu (interview) pasirinktas pusiau struktūruotas interview tipas. Apklausa žodžiu (interview) vyko Kaišiadorių rajono mokykloje – darželyje. Apklausti visi ikimokyklinio ugdymo pedagogai, dirbantys su 5-6 metų amžiaus vaikais ir turintys ne mažesnę kaip 3 metai darbo patirtį.

Empirinio tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo etikos principų.

Apklausos raštu rezultatai ir jų aptarimas

Apklausti pedagogai nurodė, kad savo žinias apie vaikų vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymą(si) vertina pakankamai kukliai - mažiau nei vidutiniškai (įsivertinimų vidurkis 44 proc.). Tai atskleidžia, kad jaučiamas informacijos stygius šioje srityje.

Nors pedagogai ir nurodo žinių trūkumą įsivertinimo gebėjimų ugdyme, buvo svarbu išsiaiškinti, *kokius įsivertinimo būdus naudoja pedagogai organizuodami vaikų įsivertinimą*.

Gauti duomenys atskleidė, kad respondentai dažniausiai naudoja *sutartinius ženklus* - 51,4 proc. (nykštys, šypsenėlės, „šviesoforas“ ir kt.) ir *pokalbi /*

diskusiją - 46,7 proc.. Tai leidžia daryti prielaidą, kad naudojama maža įsivertinimo būdų įvairovė. Anot B. G. Warash ir M. Workaman (2016) vaikams reikia naudoti jiems priimtinus metodus, kurie leistu vaikams suprasti, kaip ir kokiais būdais gali įsivertinti savo gebėjimus ir žinias. Kad vaikai galėtų stebėti daromą pažangą pedagogai vaikams pasiūlo ar su vaikais sukuria

metodus, kaip jie įsivertins savo veiklas, darbelius ar elgesį (Lažaunikienė, 2020).

Buvo siekiama sužinoti, *kurie įsivertinimo būdai, vaikams yra patraukliausi, labiausiai suprantami, suteikiantys pasitenkinimą*. Apibendrinti rezultatai pateikiami (žr. 1 lentelė).

1 lentelė. Vaikams patraukliausi įsivertinimo būdai vaikams

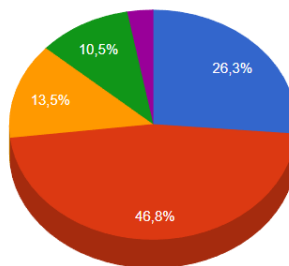
	Labai naudinga	Naudinga	Nei naudinga, nei nenaudinga	Nenaudinga	Labai nenaudinga
Įsivertinimo plakatai, kalendoriai	14 %	32,7 %	48,6 %	1,9 %	2,8 %
Įsivertinimo kortelės	29,0 %	35,5 %	30,8 %	1,9 %	2,8 %
Sutartiniai ženklai (nykštys, šypsenėlės, „šviesoforas“ ir pan.)	57,9 %	39,3 %	2,8 %	0,0 %	0,0 %
Nebaigti sakiniai	15,9 %	25,2 %	46,7 %	9,3 %	2,8 %
Grafinės formos	6,5 %	25,2 %	55,1 %	9,3 %	3,7 %
Pokalbis, diskusija	59,8 %	27,1 %	12,1 %	0,0 %	0,9 %

Išaiškėjo, kad patraukliausi yra *pokalbis, diskusija su ugdytiniais, sutartiniai ženklai (nykštys, šypsenėlės, „šviesoforas“ ir t.t.) ir įsivertinimo kortelės*. Galima daryti prielaidą, kad šie būdai vaikams leidžia suprasti, kokią pažangą jie padarė ir yra patrauklūs vaikams, priimti pagal amžiaus tarpsnį. Anot L. A. Stan (2021) naudojami įsivertinimo būdai turi būti priimtini vaikams, kiekvienam individualiai, atsižvelgiant į vaiko raidos gebėjimus. Ugdymo pasiekimų vaizdingumas ir spalvingumas, emocijų veidukai, debesėliai, kreivės ir

pan. efektyviau ir aiškiau pateikia padarytos pažangos ir gebėjimų trūkumų informaciją, tiek pedagogui, tiek ugdytiniui (Lažaunikienė, 2020).

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad siekiant ugdyti vaikų įsivertinimo gebėjimus, tikslinga taikyti ir atitinkamus ugdymo būdus. Pedagogų buvo prašoma nurodyti - *kokiais būdais jie ugdo vaikų gebėjimus įsivertinti veiklas*. Apibendrinti rezultatai pateikiami (žr. 1 pav.).

- Kartu su vaikais sukuriami / priimami susitarimai, pagal kuriuos vaikai įsivertina savo elgesį, veiklą ir jos rezultatus
- Ugdytiniai atlikę veiklą aptaria ją ir įsivertina, kas (ne)pasisekė, kas labiausiai (ne)patiko, ką kitą kartą keistų
- Prieš atliekant veiklą vaikai supažindinami su vertinimo kriterijais ir patys dalyvauja juos kuriant
- Naudoju kelis būdus
- Įrašykite savo atsakymą

1 pav. Vaikų įsivertinimo gebėjimų ugdymo būdai

Pedagogai nurodė, kad naudoja visus pateiktus būdus, tačiau dažniausiai yra pasirenkami - *atliktos veiklos aptarimas ir įsivertinimas (kas (ne)patiko, ką kitą kartą keistų)*. Taip pat įvardinta *“paklausu kaip jiems sekėsi, kas sunkiau sekėsi”* - tai skatinimas aptarti veiklą. Pokalbis su ugdytiniais pedagogų dažniausiai pasirenkamas, kaip būdas įsivertinimo gebėjimų ugdymui(si), nes turi didelę reikšmę įsivertinimui ir ugdymo kokybei užtikrinti. Pokalbio metu vaikas gali detaliau ir plačiau papasakoti, ką kaip darė, kas pavyko,

o kas nepavyko ir kodėl, taip nutiko - tai pedagogui pilniau atskleidžia vaiko supratimą.

Pedagogų buvo klausta - *kokie vaikų naudojami būdai įsivertinti savo ar bendraamžių veiklas, veiklos rezultatus, elgesį*.

Išaiškėjo, kad *populiariausi būdai vertinti savo ar grupės draugų veiklas, veiklos rezultatus, elgesį – išsakyti savo nuomonę ir rodyti nykščius ((ne)patiko) - 30,8 proc.* Tai leidžia daryti prielaidą, kad vaikams

vertinimo gebėjimus lengviausia ir naudingiausia reikšti žodžiais arba gestais.

Pateikto klausimo - *kokiais būdais naudodamiesi, pedagogai ugdo vaikų gebėjimą vertinti?*- gauti atsakymai atskleidė, kad pedagogai skatina vaikus išsakyti savo nuomonę apie atliktą veiklą ar darbą; reikšti savo pastebėjimus, mintis, kas pavyko, kas nepavyko, kaip vaikas jautėsi atlikdamas veiklą, kas buvo smagiausia ir pan. ir rodydamas savo pavyzdį, sakydamas teigiamus komentarus apie vaikų darbus, elgesį ar veiklą. Pedagogai vaikų vertinimo gebėjimams ugdyti naudoja pokalbius, kurių metu vaikai išsako savo nuomonę, patirtį ar aptaria gebėjimus. Ugdytojo rodomas pavyzdys, teigiamų komentarų sakymas apie vaikų darbus, elgesį ar veiklą - svarbus, nes, anot Flottman, Stewart, Tayler (2011), - vertinimą galima taikyti kaip ugdymo būdą tada, kai vaikas dalyvauja vertinimo procese. Šio proceso metu ugdytiniai turi galimybę susipažinti: ko jie mokosi, naudoti grįžtamąjį ryšį, kad ugdytų supratimą apie vertinimą. Šis ugdymo būdas gali padėti vaikui pamatyti savo pastangų naudą.

Apklaustų respondentų nuomone, *gebėjimas vertinti ir įsivertinti savo veiklas, veiklos rezultatus ar elgesį, padeda vaikams ugdytis visapusiškai*. Pedagogai nurodė, kad visi vertinimo ir įsivertinimo gebėjimai - *komunikavimas (76,6 proc.); formuojamas kritinis mąstymas (74,8 proc.); didėja vaikų pasitikėjimas savimi (69,2 proc.); vaikai geriau pažįsta save (67,3 proc.)* - yra svarbūs vaiko ūgčiai, tobulėjimui. Taip pat atkreipiamas dėmesys, kad vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymas vaikams suteikia naudingus gebėjimus, kaip: savarankiškumą, problemų sprendimą, pastabumą detalėms, formuoja estetinius potyrius ir jų raišką įvairiais būdais, „gerina kalbėjimo įgūdžius“.

Apklaustos žodžių rezultatų aptarimas

Pedagogų apklausa žodžiu (interviu) buvo vykdomas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, kuri taiko vaikų įsivertinimo gebėjimų ugdymą. Pateiktais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie vaikų įsivertinimo ir vertinimo gebėjimų ugdymo praktiką, patirtis, vertinimus.

Kokio amžiaus vaikus, Jūsų nuomone, geriausia supažindinti su vertinimo ir įsivertinimo būdais?

„<...> geriausia yra nuo keturių metų“; „<...> manau nuo trejų metų <...>“; „<...> 3-5 metų vaikai, turi, gali ... sugebėti atsakyti į daugiau klausimų <...>“; „<...> aš manau, kad penkerių – šešerių metų vaikus <...>“; „<...> aš manau, kad nuo šešerių metų <...>“; „Šiaip visi amžiaus tarpsniai tinka <...>“.

Atsakant į pateiktą klausimą informantų nuomonės išsiskyrė - vieni teigė, kad su vertinimu galima supažindinti vaikus nuo 3 metų amžiaus, kiti, kad tinkamiausias amžius 5-6 metai. Pateikti papildomi klausimai leido išsiaiškinti, kad pedagogai sutinka, kad

tinkamiausias amžius būtų 4 metai, kada būtų naudinga ir tikslinga ugdyti vaikų gebėjimus vertinti ir įsivertinti.

Kokio amžiaus ugdytiniai gali kokybiškai įsivertinti ir vertinti?

„<...> sakyčiau penkiamečiai ir šešiamečiai <...>“; „Šešerių“; „<...> 6 metų vaikai jau galbūt galėtų save kokybiškai įsivertinti“; „<...> priešmokyklinukai <...>“; „<...> aš manyčiau, kad ketverių – penkerių metų vaikai <...>“; „<...> ankstyvojo amžiaus vaikams galima duoti tikrai dirbti su emocijom. ... ikimokyklinukams jau galima užduoti ir klausimus. ... refleksijai nustatyti. ... veiklos refleksijai nustatyti <...>“.

Aptariant kokybišką vaikų vertinimą ir įsivertinimą pedagogai teigia, kad 5-6 metų amžiaus vaikai jau geba kokybiškai įsivertinti, nes šio amžiaus vaikai jau geba: samprotauti ir aiškiau atsakyti į pateiktus klausimus, kritiškiau mąstyti, yra įgiję daugiau patirties.

Kokius įsivertinimo ir vertinimo būdus naudojate?

„<...> žodinis“; „<...> žodinis vertinimas ar įsivertinimas <...>“; „<...> nykštys, <...> „šviesoforas“, „<...> šypsenėlės“; „<...> šviesoforas <...>“; „<...> šviesoforo metodas <...>“; „<...> labai retai kada naudojame tarkime emocinius vertinimus ar paplojimus <...>“; „<...> kortelės, <...> vertinimas kaštonais <...>“; „<...> plakatus“; „<...> įsivertinimo plakatai <...>“.

Pedagogai, ugdatys vaikų gebėjimus vertinti ir įsivertinti, naudoja *sutartinius ženklus ir pokalbį / diskusiją*. Įvardinti vertinimo ir įsivertinimo ugdymo(si) būdai padeda pedagogams atskleisti vaikų daromą pažangą, įvertinti taikomo būdo efektyvumą ar trūkumus. Informantų nurodytų naudojamų būdų diapazonas yra gana siauras.

Kaip manote, kodėl naudinga ugdyti vaikų gebėjimus vertinti ir įsivertinti?

„<...> atsakyti už savo veiksmus ir veiklą“; „<...> apmąstyti savo poelgį, dedamas pastangas <...>“; „Šie įgūdžiai leidžia vaikams mąstyti kritiškai <...>“; „<...> lavina jų kritinį mąstymą <...>“; „<...> pasitikėjimą savimi“; „<...> vaikas pasidaro drąsesnis, jam pasidaro saugiau toj aplinkoj ir ... jisai pozityviai žiūri į ugdymą ir tada noriai eina į ugdymo įstaigą“; „<...> padeda adekvačiai suvokti save, kaip asmenybe <...>“; „<...> vertinimo įgūdžiai tai pat apima ir savęs suvokimą“; „<...> ugdat ir stiprinant vaikų savivertę <...>“; „<...> Vaikai gali nustatyti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, išsikelti tikslus ir stebėti savo pažangą. <...>“.

Pedagogų nuomone, vertinimo ir įsivertinimo gebėjimų ugdymas skatina vaikų pasitikėjimą savimi, atsakingumą ir kritinį mąstymą, didina vaikų savivertę, vaikai pozityviau žiūri į ugdymą, pasitiki ugdymo įstaigos pedagogais.

IŠVADOS

1. Vertinimas - ugdymo proceso dalis, kurio metu yra renkama, saugojama, apibendrinama informacija, duomenys (darbeliai ir pan.) apie vaiko ugdymąsi, pasiekimus, padarytą pažangą.

Įsivertinimas – ugdymo proceso dalis, kurio metu ugdytiniai apmąsto savo atlikto darbo, veiklos kokybę ir ją įvertina pagal numatytus būdus (susitarimus). Šie procesai vienas kitą papildo.

Vaikams, savo veiklos, darbo vertinimui ir įsivertinimui gali būti pasiūloma būdų įvairovė (formalus ir neformalus būdai). Jie pasirenkami įvertinant kiekvieno vaiko individualumą, gebėjimus, mąstymą.

Vertinimas ir įsivertinimas yra naudingas ugdymo procese, nes tai padeda vaikams geriau suprasti ką jie gali, moka ir kur dar gali tobulėti. Pedagogas, naudodamas vaikų įsivertinimo ir vertinimo informaciją ugdymo proceso tobulinimui, pripažįsta ugdytinį, kaip aktyvų ir svarbų savo pažangos ir pasiekimų vertintoją.

2. Empirinis tyrimas atskleidė, kad pedagogams trūksta žinių apie vaikų vertinimo ir įsivertinimo ugdymą(si). Tiek respondentai, tiek informantai nurodė, kad naudoja formalius ir neformalius vertinimo ir įsivertinimo būdus (*sutartiniai ženklai, pokalbis, diskusija*) ugdant vaikų gebėjimus, tačiau taikomų būdų įvairovė nepakankama. Tyrimas atskleidė, kad naudojamų vertinimo būdų įvairovė yra platesnė nei įsivertinimo būdų.

REKOMENDACIJOS PEDAGOGAMS

Siekiant ugdyti vaikų gebėjimus vertinti / įsivertinti nebijoti išbandyti įvairesnius įsivertinimo būdus, ne tik išvengiant monotonijos, bet ir plėtojant vaikų pažinimą apie įsivertinimo galimybių įvairovę.

LITERATŪRA

1. Andrade. (2019). A Critical Review of Research on Student Self-Assessment. *Frontiers in Education (Lausanne)*, 4 [žiūrėta internete 2022-10-24]. Prieiga internete: <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00087>
2. Andrade, H. L., & Brookhart, S. M. (2020). Classroom assessment as the co-regulation of learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 27(4), 350-372 [žiūrėta

- 2022-11-08]. Prieiga internete: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0969594X.2019.1571992>
3. Andrade, H. (2010). *Students as the definitive source of formative assessment: academic self-assessment and the self-regulation of learning*. In *Handbook of Formative Assessment*, New York [žiūrėta: 2022-11-08]. Prieiga per internetą: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203874851-8/students-definitive-source-formative-assessment-heidi-andrade>
4. Bagdonaitė, J. (2019). Vadybinė veiklos kokybės vertinimo ir įsivertinimo sistema N ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Atvejo analizė (Doctoral dissertation, Šiaulių universitetas).
5. Borisevičienė. (2019). Įsivertinimas. Asmeninė Pažanga. Metodinė priemonė 2 dalis. Lucilijus.
6. Flottman, R., Stewart, L., & Tayler, C. (2011). *Practice Principle 7: Assessment for learning* [žiūrėta: 2022-11-07]. Prieiga per internetą: <https://www.education.vic.gov.au/Documents/c/hildhood/providers/edcare/pracassess.pdf>
7. Helmke, & Steikūnienė, D. (2012). Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas: diagnostika, vertinimas, tobulinimas: skiriama Francui Emanueliui Vainertui.
8. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pasiekimų vertinimas: kas, kodėl, kaip, kada?.* Iš: Švietimo problemos analizė, 2016 m., Nr. 11 (154). ISSN 1822-4156 [žiūrėta 2022-11-04]. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/07/Ikimokyklinio.pdf>
9. Indrašienė, V., & Žibėnienė, G. (2014). *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
10. Lipman, & Sliesarevaitė, R. (2019). Mąstymas švietimo sistemoje.
11. Scotland. Scottish Executive. (2000). *The Child at the Centre: self-evaluation in the early years*. Scottish Executive.
12. Lažauinkienė, S. (2020). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaiko savo veiklos įsivertinimo procesas: pedagogų išvalgos. *Jaunųjų Mokslininkų Darbai*, 50(2) [žiūrėta 2022-10-17]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.21277/jmd.v50i2.295>
13. Stan, L. A., & Bābuţ, T. M. (2021). SELF-ASSESSMENT METHODS USED IN PRESCHOOL EDUCATION. TEACHERS'PERSPECTIVE. In *ICERI2021 Proceedings* (pp. 5591-5597) (<https://library.iated.org/view/STAN2021SEL>)
14. Stan, L. A. (2021). The "Traffic Light" Method in the Context Evaluation--Self-Evaluation of

- Preschoolers. *Acta Didactica Napocensia*, 14(1), 208-213 [žiūrėta: 2022-11-07]. Prieiga per internetą: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1309202>
15. Szarkowicz, D. (2010). Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. *Klaipėda: Žemaitijos spauda*.
16. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
17. Žibėnienė, G., & Indrašienė, V. (2017). Šiuolaikinė didaktika.
18. Žilėnienė, J., & Pečiuliauskienė, P. (2008). Savirefleksija–savęs vertinimo ir įsivertinimo prielaida. *Edukacinės studijos*, 241-249 [žiūrėta 2022-11-01] Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2008~1510065377928/J.04~2008~1510065377928.pdf>
19. Warash, B. G., & Workman, M. (2016). Teaching Preschoolers to Self-Assess Their Choices in Pre-K. *Journal of Educational Research and Practice*, 6(1), 97-104 [žiūrėta 2022-11-07]. Prieiga per internetą: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1132290>

3 – 4 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ SAKY TINĖS KALBOS UGDYMO(SI) GALIMYBĖS DAILĖS VEIKLOJE

Edita Masienė

Prienu lopšelis - darželis „Saulutė“

Jolanta Stūronaitė

Kauno kolegijos Menų ir ugdymo fakulteto Pedagogikos katedra

Anotacija. Kalba - komunikacinė sistema, kurios lavinimas ikimokykliniame amžiuje yra esminis vaikų kalbos kompetencijos formavimo veiksnys. Ankstyvas vaiko sakytinės kalbos lavinimas dailės veiklose, skatina vaikų sąmoningumą, kūrybiškumą ir teigiamai veikia kalbos raidą. Mokslinėje literatūroje aptariamas teigiamas meninės veiklos poveikis vaiko kalbos raidai. Gana išsamiai analizuojama dailės (lipdybos) nauda, tačiau įvairesnių technikų, darbo būdų galimybės, vaikų sakytinės kalbos ugdymo aspektu, lieka pilnai neatskleistos. Šiame straipsnyje aptariamos dailės veiklos galimybės ugdant vaiko sakytinę kalbą. Pristatomi ir aptariami empirinio tyrimo rezultatai, kurie atskleidė įvairesnių dailės technikų, eksperimentų bei žaidimų trūkumą ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų sakytinę kalbą.

Reikšminiai žodžiai: dailė, dailės priemonės, ikimokyklinis amžius, kalbos ugdymas, sakytinė kalba, smulkioji motorika.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Svarbiausia kalbos funkcija - komunikacinė. Kalbėdami reiškiamo mintis, jausmus, emocijas. Makauskienė, V., Ivoškuvienė, R. (2022) nurodo, kad kalba - sistema, kuri suteikia vaikui galimybę bendrauti ir kaupti žinias apie supantį pasaulį. Vaikai pradėdami lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigą, ateina kalbėdami tiek, kiek išmoko savo artimoje aplinkoje. Kaip plėtojis ir ugdysis vaikų sakytinė kalba darželyje priklauso nuo keleto veiksnių: kalbinės ir ugdomosios aplinkos, pedagogo kvalifikacijos, ugdymosi turinio (Makauskienė, V., Ivoškuvienė, R. (2022)). Ikimokykliniame amžiuje labai sparčiai formuojasi kalbiniai procesai, todėl norint, kad stiprėtų vaikų kalbinė kompetencija privalu lavinti sakytinę ir rašytinę kalbą (Starkutė, J. ir Neimantė I. 2021)). Kuo anksčiau pradėdama mokytis kalbos, tuo labiau galima pasiekti geresnių rezultatų, ypač atsižvelgiant į tai, kad tretieji ir ketvirtieji vaiko metai yra ypač palankūs kalbos mokymuisi. 3 - 4 metų vaikui vienas iš priimtinausių ir smagiausių užsiėmimų yra dailės veikla. Yazici, E. (2017) teigia, kad vaikai, dalyvaudami dailės veikloje, ugdomi sąmoningumą kalbėti apie tai, ką mato, piešia ar tapo. Tai suteikia kūrybinės laisvės išraišką ir turi ugdomąjį - lavinamąjį poveikį vaiko kalbos raidos vystymuisi. Vismantienė, R. (2016) akcentuoja dailės veiklų naudą tokiems įgūdžiams lavinti kaip - bendravimas, individualumas, suvokimas, kalba ir kt.

Mokslinėje literatūroje gana išsamiai analizuojamos smulkiosios motorikos ir vaiko kalbos vystymosi sąsajos. Aptariamas lipdymo veiksmingumas vaikų neišsivysčiusiai kalbai ugdyti (Tėvelytė J. (2010)). Dailės veiklose taikomos technikos, medžiagos bei darbo būdai kuria prielaidas tiek smulkiosios motorikos lavinimui, tiek motyvacijai kalbėti.

Tyrimo problema. Kokios galimybės ugdyti 3-4 metų amžiaus vaikų sakytinę kalbą taikant įvairias dailės technikas, darbo būdus?

Tyrimo objektas. 3 – 4 metų amžiaus vaikų sakytinės kalbos ugdymo(si) galimybės.

Tyrimo tikslas. Atskleisti 3 – 4 metų amžiaus vaikų sakytinės kalbos ugdymo(si) galimybes dailės veikloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aprašyti 3 – 4 metų amžiaus vaikų sakytinės kalbos raidos ypatumus ir aptarti vaikų sakytinės kalbos ugdymosi galimybes dailės veikloje.

2. Nustatyti 3 – 4 metų amžiaus vaikų sakytinės kalbos ugdymo(si) galimybes dailės veikloje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje „X“.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, kokybinis tyrimas (apklausa žodžiu) ir duomenų apdorojimo metodas - kokybinė turinio analizė.

VAIKŲ SAKY TINĖS KALBOS RAIDOS YPATUMAI IR SAKY TINĖS KALBOS UGDYMO(SI) GALIMYBĖS DAILĖS VEIKLOJE

Kalbos raida prasideda nuo vaiko pirmojo verksmo ir yra nenutrūkstantis procesas, besitęsiantis visą gyvenimą, kuris aktyviausias būna trečiaisiais, ketvirtaisiais vaiko gyvenimo metais. Razgevičienės, L. (2016) teigimu „Pagal vaiko amžiaus tarpsnius vystosi ir vaiko kalba. Kalbos vystymasis glaudžiai susijęs su žaidybine vaiko veikla, todėl reikia gerai žinoti pagrindinius vaiko kalbos vystymosi momentus kiekviename amžiaus tarpsnyje“.

Kalbos plėtrą sudaro klausymas ir kalbėjimas, skaitymas ir rašymas. Visos šios sritys yra glaudžiai susiję viena su kita, todėl ugdymo procese jas reikia ugdyti kaip vientisą visumą.

Anot Makauskienės, V., Ivoškuvienės, R. (2022) „Ikimokykliniame amžiuje sparčiai kinta vaiko fizinės ir pažintinės veiklos galimybės. Bendraudami su aplinkiniais vaikai nuosekliai kaupia pasyvųjį ir

aktyvųjų žodyną, įsisavina gimtosios kalbos gramatikos dėsningumus, įgyja garsų tarimo įgūdžių“. Autorės

išskiria šiuos kalbos gebėjimus pagal kalbos komponentus (žr.1 lentelę).

1 lentelė. „Vaikų kalbos gebėjimai pagal kalbos komponentus“

Kalbos supratimas	Supranta apie 4200 žodžių. Pilnai sulaukę ketverių metų supranta grožinės literatūros kūrinius. Supranta daiktų savybes (pvz., <i>storas-plonas</i>), prielinksnius (pvz., <i>ant ,prieš, už...</i>) antonimus (pvz., <i>daug – mažai ir pan</i>).
Ekspresyvioji kalba	Vaikų žodyne apie 1000 žodžių. Sakiniai trumpi 4-5 žodžių. Kalboje dominuoja daiktavardžiai, veiksmažodžiai, įvardžiai. Moka prisistatyti pasakydamas vardą, atsakyti į klausimus (<i>kur yra? Kieno tai?., ir pan.</i>) Gali padeklamuoti trumpą eilėrašį.
Garsų tarimas	Garsų tarimo klaidų pasitaiko vis mažiau, tačiau vaikams sunkiau sekasi išstarti garsus (š, ž, č, dž ,r) dėl nepakankamai išlavėjusių artikuliacinių judesių bei negebėjimo skirti garsų.
Kalbos pragmatika	Tobulėja bendravimo su bendraamžiais ir nepažįstamaisiais įgūdžiai. Aktyviai žaidžia žaidimus vaidmenimis, noriai pasakoja. Ketvirtaisiais metais formuojasi netiesioginių prašymų supratimas, geba dalyvauti pokalbyje nenukrypdamas nuo temos. Moka ir vartoja mandagumo frazes. Kalba tampa svarbi vaikui žaidžiant.

Pastaba: lentelė sudaryta darbo autorės.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai supranta daugiau nei 4000 žodžių, bet kalbėdami vartoja tik apie ketvirtadalį. Jų kalboje dominuoja tokios kalbos dalys kaip daiktavardis, veiksmažodis, prielinksnis ir įvardis.

Ugdant vaikų kalbą daug dėmesio skiriama smulkiosios motorikos lavinimui. Sudarant sąlygas vaikams miklinti pirštus, jie ima aiškiau ir taisyklingiau artikuluoti garsus, greičiau kalbėti (Juškuvienė, R., Luneckienė, A., Palačionienė, L., Petrilionienė, B. (2008); Starkutė, J., Neimantė, I. (2021)). Smulkiosios motorikos lavėjimo lygis nepaveldimas, todėl norint jį lavinti yra reikalinga lavinamoji veikla.

„Sakytinės kalbos lavinimas – tai klausymo ir kalbėjimo gebėjimų stiprinimas. Vaikų kalbėjimas - tai pokalbiai, pasakojimai, pranešimai apie tai, ką jie girdi, jaučia, mato, stebi, žino, yra patyrę, gyvenę“ (Starkutė, J., Neimantė, I. (2021)).

Per kalbos mokymąsi vaikai išmoka bendrauti, klausinėti, dalintis išpūdžiais ir reikšti emocijas, mokosi būti draugiški, padėti vienas kitam ir tinkamai naudoti mandagumo frazes.

Lazdin, R., (2018), išskiria keturis pagrindinius principus padėsiančius lavinti vaikų kalbinį intelektą:

- pasirūpinti, kad vaikas girdėtų kuo daugiau gyvos turtingo žodyno kalbos;
- kalbinti ir klausinėti, sulaukti atsakymo ir pagirti už verbalinę reakciją;
- komentuoti viską kas supa aplinkui, pasakoti;
- vietoje technologijų rinktis gyvą bendravimą ir laisvalaikį.

Tai principai, kurie natūraliai vysto vaikų kalbinius gebėjimus ir jais derėtų remtis kasdienėje veikloje.

Erim, G., & Caferoglu, M. (2017), teigimu „Dailė yra būdas išreikšti save, o kartu ir komunikacijos priemonė. Piešiant ir gaminant darbelius iš popieriaus, vaikai gali geriau suvokti savo vidinį pasaulį, tobulinti motorinius įgūdžius per grupines veiklas. Naudojant įvairias medžiagas skatinamas vaikų susidomėjimas

dailės veiklomis kurios padeda jiems susieti savo fizinės savybes su asmeniniais jausmais“.

Ikimokykliniame amžiuje kalbos raidai įtakos turi užsiėmimai dailės veikla - tapyba ir piešimas, klijavimas, plastilino modeliavimas, kirpimas žirklių pagalba, daiktų grupavimas pagal dydį ir formą ir kt. (Starkutė J., Neimantė I. (2021); Kenanoglu, D., & Duran, M. (2021)).

Anot Anisa, A. N., Syafrudin, U., & Drupadi, R. (2021), popieriaus lankstymas, kuriant nesudėtingas figūras, skatina vaikus išiminti spalvas ir savo žodyną papildyti naujais žodžiais. Autoriai sutaria, kad dailės veiklos turi būti vaikams patrauklios ir smagios.

Vaikų kalbėjimą galima ugdyti ne tik užsiimant dailės veikla, bet ir aptariant meno kūrinius - taip bus plėtojamos socialinės - pažintinės kompetencijos (Pliogou, V., Gakos, S., & Dedousi, N. (2018). Vaizdinė medžiaga paranki tuo, kad ugdo vaikų fantaziją, pastabumą, sužadina jausmus ir sukuria motyvą kalbėti.

Vaikai - smalsūs pasaulio tyrinėtojai, todėl siūlomos veiklos turėtų būti įdomios ir skatinančios veikti. Veiklų metu lavėja smulkioji ir stambioji motorika, stiprinami bendradarbiavimo ir supratingumo įgūdžiai, vaikai skatinami originaliai mąstyti, įveikti kūrybines užduotis, taip stiprinant pasitikėjimą savomis jėgomis.

EMPIRINIO TYRIMO METODIKA, ORGANIZAVIMAS IR REZULTATAI

Pasirinkta empirinio tyrimo strategija - kokybinis tyrimas (apklausa žodžiu). Tyrimo tikslas – *atskleisti 3 - 4 metų amžiaus vaikų sakytinės kalbos ugdymo(si) galimybes dailės veikloje*. Tyrimo tipas - pusiau struktūruotas interviu.

Tyrimo eiga. 2023 m. balandžio – gegužės mėnesiais buvo vykdomas užsakomasis tyrimas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. Apklausti 6 ikimokyklinio ugdymo pedagogai dirbantys su 3 - 4 metų amžiaus vaikais. Interviu metu buvo bendraujama

su kiekvienu informantu individualiai. Tyrimo metu buvo laikomasi tyrimo etikos principų.

Pedagogų apklausos žodžiu rezultatai.

Pedagogų buvo klausama - kokių poveikį vaiko kalbos raidai turi sakytinė kalba ir kiek dėmesio jos lavinimui yra skiriama. Gauti atsakymai atskleidė, kad pedagogai sutinka, jog sakytinės kalbos lavinimas yra labai svarbus vaiko kalbos raidai. Dauguma informantų akcentavo sakytinės kalbos poveikį ir jį išdėstė taip : „...<...>. „poveikis labai didelis“.... „Sakytine kalba vaikas gali išsakyti savo poreikius, norus.... <...> .. „Kalbos mokymas žodžiu suteikia vaikui galimybę bendrauti su suaugusiais, įgyti žinių apie jį supančią aplinką...<...> .. plečia savo žodyną..<...>..skatina vaiką kultūringo kalbėjimo, taisyklingo minčių dėstymo..<...>..sakytinė kalba, turi didžiausią įtaką kalbos raidai. ...<...> vaikas, kuris geba komunikuoti, aiškiai reikšti mintis, gali bendrauti, bendradarbiauti su kitais, išsakyti savo poreikius, išreikšti savo jausmus ir emocijas“.

Tačiau sakytinė kalba apima ne tik kalbėjimą, bet ir, pasak Makauskienės V., Ivoškuvienės R. (2022), „Gebėjimą ir mokėjimą klausytis, atsakyti į klausimus, aktyviai išreikšti savo požiūrį, prieštaravimus“. Tai yra svarbus aspektas, kuris turi būti įtrauktas į procesą, kai vaikai mokosi sakytinės kalbos. Apklausti pedagogai žino sakytinės kalbos poveikį vaikų bendravimui, komunikacijai, kalbos raiškai, žodyno plėtrai, tačiau nemini aspekto, kad sakytinė kalba yra svarbi vaikų kalbinei klausai lavinti. Informantų atsakymuose nebuvo įvardinta, kad mokydami sakytinės kalbos, vaikai ima tarti žodžius tiksliau ir tobulina tartį, nes šis procesas prisideda prie geresnio kalbos mechanizmo ir artikuliacinio aparato vystymosi.

Kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiais metodais, darbo būdais ir kaip dažnai pedagogai lavina visos ugdomos grupės vaikų sakytinę kalbą. Apibendrinus informantų atsakymus, galima teigti, kad pedagogai lavina visos grupės vaikų sakytinę kalbą taikydami įvairius metodus: pasakų skaitymas, vaidinimai, eilėraščių ir dainų mokymasis, paveikslėlių žiūrėjimas ir aptarimas rytiniai pokalbiai. Pedagogai skatina vaikus kalbėti apie save, savo šeimą ir aplinką, siekia praturtinti žodyną naujais žodžiais. Į ugdymo procesą pedagogai integruoja veiklas, kurios skatina vaikų sakytinę kalbą. ...<...> darant mini spektaklius, mokant eilėraščių, sportuojant, piešiant, atliekant įvairias užduotis, šokant ratelius ir panašiai“.... „Integruoju pasakų sekimą, nes pasakos lavina kalbą, skatina fantazuoti, pasakoti...<...>... „Vartome knygeles, ar paveikslus, vėliau kalbamės ką matėme, ką naujo sužinojome“... „Įvairūs žaidimai, stalo žaidimai, istorijos ir improvizacijos - lėlytės, dėlionės, pirštukų žaidimai, vaidybinė veikla.... „Muzikinės veiklos tokios kaip šokis, dainavimas. <...>.... „Dailė, skaičiavimas, kalba ir kalbėjimas, fizinė veikla...socialinė“<...>

....„Integruojame vaidybinės veiklas, kurių metu reikia kalbėti, atsiminti tekstą“.

Kalbos lavinimas yra integruojamas į veiklas ir vyksta nuolatos, užsiėmimai kalbėjimui lavinti yra tikslingi ir įvairialypiai.

Pedagogų buvo klausama apie smulkiosios motorikos lavinimo įtaką vaikų kalbos vystymuisi, kiek dėmesio skiriama motorikos lavinimui ir kokios priemonės naudojamos.

Apklausti pedagogai pripažįsta, kad svarbu yra lavinti vaikų smulkiają motoriką, kuri tiesiogiai yra susijusi su kalbinių procesų tobulėjimu. Kad lavėtų smulkioji motorika pedagogai pasitelkia motorinių įgūdžių lavinimo technikas, būdus ir juos ugdymo procese taiko kasdien.<...> „Grupėje turiu stalo žaidimų, kurie skirti smulkiosios motorikos įgūdžiams lavinti.... <...>..taip pat smulkiają motoriką lavinu meninių užsiėmimų metu: piešiant, lipdant <...>..veiklos įvairios <...> konstravimas, lipdymas, karoliukų vėrimas, lipdukų klijavimas, dėlionės, popieriaus plėšymas – glamžymas“. „Vaikai labai mėgsta kirpti žirklelėmis, konstruoti Lego, dėlioti dėliones, verti karoliukus ant siūlo, makaronų, lipdyti plastilinu“. Pedagogų įvardintos veiklos efektyvios smulkiosios motorikos lavinimui, taikomos <...>„Kiekvieną dieną individualių veiklų ar žaidimų metu“.

Pedagogai teigiamai vertina dailės užsiėmimų svarbą ir naudą sakytinės kalbos ugdymui. ...<...> dailė yra vienas iš galimų metodų sakytinės kalbos ugdymui“...<...>..menas kaip sritis yra puikus būdas lavinti vaikų kalbėjimo įgūdžius“.<...>„užsiiminėdami menine veikla kai kurie vaikai labiau atsipalaiduoja ir pradeda lengviau bendrauti, dėl to dailės poveikį vertinu teigiamai“.....<...> „meninio ugdymo svarba kalbos raidai yra ta, kad jis ne tik efektyviai lavina vaikų žodinio bendravimo įgūdžius, sukuria socialinius ir komunikacinius elementus.. <...>„dailės veiklos skatina kalbos vystymąsi.atlikta labai daug tyrimų, įrodančių dailės..<...> naudą kalbos vystymuisi“.... <...>... „dailės užsiėmimų metu vaikai išreiškia savo mintis, lavina fantaziją, kalba apie tai, ką nupiešė ar pavaizdavo“. Tai atliepia Erim, G., & Caferoglu, M. (2017), teiginius, kad „Dailė yra išraiškos priemonė, turinti komunikacijos funkciją, kartu ir procesas, padedantis vaikams bendrauti, išreikšti savo vidinį pasaulį, lavinti motorinius įgūdžius per grupinę veiklą“.

Dailės užsiėmimuose pedagogai lavina vaikų sakytinę kalbą veiklomis, kuriomis siekia, kad vaikai kurtų piešinius, darbelius, kalbėtų apie tai, kas buvo nupiešta, kaip tai padaryta, kokie buvo pojūčiai ir emocijos kuriant.....<...> „Skatinu vaikus papasakoti apie tai ką nupiešė, ką mato savo ir draugų piešiniuose ...<...> „Įvairiai, kalbame ką piešiame, lipdome, komentuojame savo piešinius.....<...> vaikai piešdami pasakoją ką jie nupiešė, ką dar norėtų nupiešti savo piešinyje“ <...>„Meninio proceso metu skatinu vaikus kalbėti, reikšti mintis jausmus“ <...>„Vaikai piešdami

išsako savo pojūčius, emocijas, vaizdinius“<...> „Piešiame komandinius piešinius, žaidžiame, ...<...>...dailės metu daug eksperimentuojame..“ Populiariausia dailės veikla - piešimas, kiek rečiau įvardinamos veiklos: lipdymas, plėšymas, daiktų rinkimas, konstravimas, spaudavimas. Veiklose dažniausiai naudojamos tradicinės priemonės, kurias galima rasti kiekviename dailės centre, tai - spalvoti pieštukai, flomasteriai, guašas, akvarelė, spalvotas popierius, kreidelės, lipdymo priemonės, įrankiai, kiek rečiau - gamtinė medžiaga. Pasigendama įvairesnių dailės technikų, skirtingų piešimo būdų, panaudojant rečiau taikomas priemones. Pastebėtina ir tai, kad tik vienas pedagogas iš šešių, nurodė, kad vykdo eksperimentus ir žaidimus lavindamas vaikų sakytinę kalbą.

IŠVADOS

1. Sakytinės kalbos ugdymas turtina vaikų žodyną, gerina tarimą, tobulina bendravimo įgūdžius bei lavina kalbinę klausą. Dailės veiklos turi platų ugdomąjį poveikį vaikų kalbos įgūdžių lavinimui: kalbėjimui ir klausymui. Veiklos įtraukia vaikus aktyviai dalyvauti dialoge, pasakoti, diskutuoti, klausiti, atsakyti, aptarti, o naudojamų priemonių, raiškos būdų įvairovė, sukuria progas kalbėti, plėsti žodyną, stimuliuoti smulkiają motoriką.
2. Empirinis tyrimas atskleidė, kad sakytinės kalbos lavinimas pripažįstamas kaip svarbus vaiko kalbos raidai ir nuolat vykdomas per integruotas veiklas. Smulkiajai motorikai lavinti veiklos taikomos kiekvieną dieną - įvairios dėlionės, konstravimas, lipdymas, vėrimas, kirpimas. Apklausti pedagogai nurodė, kad dailės veiklose lavina vaikų sakytinę kalbą, naudodami dailės technikas (piešimas, spaudavimas, lipdymas ir tapymas), skatindami vaikus kalbėti ir pasakoti. Nepaisant to, darbo būdų ir technikų pasirinkimas nėra gausus, retai pasitelkiami dailės eksperimentai ir žaidimai siekiant plėtoti vaikų sakytinę kalbą.

LITERATŪRA

1. Anisa, A. N., Syafrudin, U., & Drupadi, R. (2021). Playing origami dan its impact on fine motor skills development of children aged 4-5. JECE (Journal of Early Childhood Education),3(1),2230.<http://repository.lppm.unila.ac.id/36249/1/j.6%20PLAYING%20ORIGAMI%20DAN%20ITS%20IMPACT%20ON%20FINE%20MOTOR%20SKILLS.pdf>
2. Erim, G., & Caferoglu, M. (2017). Determining the Motor Skills Development of Mentally Retarded Children through the Contribution of Visual Arts. Universal Journal of Educational Research, 5(8), 1300-1307. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1150912.pdf>
3. Yazici, E. (2017). The Impact of Art Education Program on the Social Skills of Preschool Children. Journal of Education and Training Studies, 5(5), 17–26.
4. Kenanoglu, D., & Duran, M. (2021). The Effect of Traditional Games on the Language Development of Pre-School Children in Pre-School Education. Asian Journal of Education and Training, 7(1),74–81. <https://search.ebscohost.com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1287650&site=ehost-live>.
5. Lazdin, R. (2018). *Vienas vaikas 7 intelektai*. Vilnius: Alma Litera
6. Makauskienė, V., Ivoškuvienė, R. (2022). *Kalbėjimo, kalbos ir komunikacijos sutrikimai*. Kaunas: UAB „Vitae Litera“.
7. Pliogou, V., Gakos, S., & Dedousi, N. (2018). Diversity and Disability in Visual Arts, Children’s Literature, Play and Creative Writing: An Educational Program for Children in Early Childhood Education in a Non-Formal Educational Setting. *Online Submission*, 3(2), 1–13. <https://search.ebscohost.com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED585861&site=ehost-live>.
8. Razgevičienė, L (2016). *Žaismės principas ugdant kalbą ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje*. Prieiga per internetą:<http://ugdymocentrasvarpelis.lt/wp-content/uploads/2014/07/%C5%BDaism%C4%97s-principas-ugdant-kalb%C4%85-ikimokykliniame-ir-prie%C5%A1mokykliniame-am%C5%BEiuje.pdf>
9. Starkutė, J., Neimantė I. (2021). *Kaip auginti savarankiškus, kūrybingus vaikus?* Kaunas: Debesų ganyklos
10. Vismantienė, R. (2016). Ugdymas daile ir Valdorfo sistema: ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymo aspektas. *Žvirblių takas*, (1), 2-8.

PEDAGOGŲ POŽŪRIS Į IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ KALBOS UGDYMO(SI) GALIMYBES NARATYVINIO ŽAIDIMO BŪDU

Vaida Nainė

Kauno lopšelis – darželis „Vilnelė“

Dr. Algimantas Bagdonas

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje, remiantis mokslinės literatūros analize bei atliktu empiriniu tyrimu, pristatoma ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybių naratyvinio žaidimo būdu tema. Straipsnyje aptariamas ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo aktualumas, pateikiama naratyvinio žaidimo samprata bei šio žaidimo privalumai ugdant vaikų kalbą. Tyrimo problema: koks pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu. Tyrimo objektas: ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybės naratyvinio žaidimo būdu. Tyrimo tikslas: atskleisti pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu. Tyrimo uždaviniai: teoriškai pagrįsti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu; nustatyti pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu, gautų duomenų turinio (content) analizė. Tyrimo metu atskleista, kad kalbos mokėjimas yra labai svarbus vaiko gyvenime, kadangi išmokus kalbėti prasiplečia vaiko žinios apie supantį pasaulį, atsiranda naujos galimybės socialinei sąveikai. Žaidimas yra pagrindinis būdas ugdyti įvairius gebėjimus. Naratyvinis žaidimas suteikia galimybes ugdyti vaikų kalbinius gebėjimus skirtingais būdais. Svarbiausia, kad žaidimas atitiktų naratyvui keliamus reikalavimus.

Reikšminiai žodžiai: ikimokyklinis amžius, kalbos ugdymas, naratyvinis žaidimas, pedagogai.

Įvadas

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (2014) teigiama, jog „ikimokykliniame amžiuje vyksta intensyvus biologinis vaiko smegenų brendimas, sąlygojantis vaiko prigimtinių galių sklaidą, fizinę, kognityvinę, emocinę, socialinę jo raidą bei lemiantis vaiko mokymosi mokykloje ir tolesnio gyvenimo sėkmę. Vaiko smegenų brendimą ir prigimtinių galių plėtrą skatina kokybiškas ugdymas ir ugdymasis, grindžiamas sąveika ir dialogiškumu“ (p. 4). Šiandien būtina mokėti išreikšti jausmus, mintis ir pageidavimus t. y. tai ką jaučiame, galvojame ir mėgstame, todėl visiems reikia gerai išvystytos komunikacijos ir turtingos kalbos. Vaikai kalbos mokosi sociokultūriniame kontekste per socialinius žaidimus ikimokyklinio ugdymo grupėje, klausydamiesi bendraamžių ir norėdami išreikšti save (Brodin, 2018, cit. iš Brodin, Renblad, 2020). Anot L. Gjems (2010),

dalydamiesi mintimis ir įsitikinimais su kitais, vaikai iš patirties mokosi, kaip formuluoti savo mintis ir kaip naudotis išplėstiniu diskursu. Apibūdinti, paaiškinti ir papasakoti yra daug pastangų reikalaujanti veikla, nes vaikas turi pateikti pakankamai informacijos, kad pokalbio partneris jį suprastų. Vaikas turi stengtis suprasti gaunamą informaciją ir apsvastyti, ką turi perteikti kalbėjimo metu, todėl sąveika yra svarbi vaikų kalbos mokymosi patirtis, pažintinės raidos ir socialinio mokymosi procese. Kalba ir bendravimas laikomi gyvybiškai svarbiais vaiko vystymuisi, todėl jie yra viena iš ugdymo programos tikslinių sričių. Švedijos ikimokyklinio ugdymo įstaigose atlikti tyrimai parodė, kad kalbėjimo ir pasakojimo veiklose vaikai susidomėjo ženklais, simboliais, paveikslėliais ir raidėmis, išsiplėtė jų žodynas, kalbos ir sąvokų supratimas. Lavėjo jų fantazija ir kūrybiškumas, kuris pasireiškė žaidimuose, patobulintas sąvokų supratimas (Brodin & Renblad,

2020). Vaikas vystosi fiziškai, pažintiniu, kinetiniu, socialiniu ir emociniu požiūriu, visi šie „augimo“ aspektai formuojasi per žaidimą (Sakellariou, Banou, 2020). T. Spencer ir D. Petersen (2020) nurodo, jog pasakojimai yra itin universalus būdas mokytis daugelio akademinių ir socialiai reikšmingų įgūdžių. Naratyvinė intervencija gali būti taikoma su vaikais nuo 3 metų iki pat vidurinės mokyklos.

Su vaiko raidos stadijomis susijęs specifinis vaikų elgesys žaidimo metu. Vaiko elgesys žaidimo metu rodo dabartinį jo pažintinės raidos lygį. Praktinis žaidimas laikomas sensomotorinio etapo sudedamąja dalimi. Vaikų raida prasideda nuo pirmųjų subjekto ir objekto sąveikų sensomotorinėje stadijoje, nes pažintinė raida yra išsiskyrusi sensomotoriniame pažinime. Iš pradžių naujagimiai nesugeba atskirti savęs ir juos supančios aplinkos. Sensomotoriniame etape jie atranda šį skirtumą ir jo reikšmę savo veiksmams (Wynberg, Boland, Raijmakers, van der Veen, 2022). M. Devi, L. Fleeer ir L. Li (2018) atliktas tyrimas parodė, kad vaikų dalyvavimo vaizduotės žaidimuose dažnumas žaidybinėse veiklose yra labai didelis, o mokytojų – ribotas. Dauguma mokytojų supranta vaizduotės žaidimų svarbą vaikų mokymuisi, pripažįsta suaugusiųjų vaidmens svarbą juose, tačiau retai prisijungia prie vaikų žaidimų. Mokytojai savo dalyvavimą žaidimuose dažnai vertina kaip patarėjų, tyrėjų ar kontrolierių ir vengia prisiimti žaidybinius vaidmenis net kai jiems siūloma.

Literatūros lietuvių kalba apie naratyvinio žaidimo pedagogiką nėra daug. Tačiau verta pastebėti, jog M. Brėdikytės straipsniai aptinkami užsienio mokslinėje literatūroje. Naratyvinio žaidimo pedagogika ir pagrindiniai jos principai aprašyti šių mokslininkų (Hakkarainen 2010; Brėdikytė 2010; Brėdikytė 2011; Hakkarainen ir kt., 2013; Brėdikytė ir Hakkarainen 2017), taip pat NEPL gairėse praktikams (Brėdikytė, 2017). Šiuo tyrimu siekta pasidomėti, kokia

Lietuvos ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomonė apie naratyvinio žaidimo galimybes ugdant vaikų kalbos įgūdžius. Todėl keliamas tyrimo klausimas: koks pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu?

Tyrimo probleminis klausimas: koks pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu?

Tyrimo objektas: pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu.

Tyrimo tikslas: atskleisti pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu.
2. Nustatyti pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa žodžiu, iš dalies struktūruoto interviu duomenų rinkimo metodas ir gautų duomenų turinio (content) analizė.

Naratyvinio žaidimo taikymo galimybės kalbos ugdyme

Bendravimas gimtąja kalba yra viena iš pagrindinių ugdytinių kompetencijų, kuri yra ugdoma per klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo veiklas. Ikimokyklinio ugdymo programa suteikia vaikams daug galimybių kalbos vystymui per tokias veiklas kaip pasakojimų pasakojimas, lankymasis bibliotekoje, paveikslėlių knygų kūrimas, gimtadienio kvietimų rašymas, specialūs sveikinimai. Ankstyvasis raštingumas reiškia įgūdžius, žinias ir nuostatas, kurios

yra svarbios siekiant įvaldyti skaitymo, rašymo ir skaičiavimo įgūdžius. Ypač daug dėmesio skiriama fonologiniam suvokimui, raidžių įvardijimui ir atpažinimui, žodynui, pasakojimo gebėjimui (Mesec, Grgac, Šagadin, Kelčec ir Mahović, 2015). Kalba nuo pirmųjų gyvenimo metų iki septintųjų padaro didžiulę pažangą. T. Bickart, D. Dodge (2008) teigia, jog ikimokykliniame amžiuje vaikų žinios ir žodynas nuolat plečiasi, kai vaikai įsimena dainų žodžius, deklamuoja eilėraštukus, žaidžia pirštų žaidimus, vaikai geba smulkiai papasakoti tai, kas jiems nutiko, jie gali vartoti daug naujų žodžių.

„Naratyvas – tai reikšmingų patirčių arba įvykių išdėliojamas laike. Tai gali būti tikras arba sugalvotas įvykis. Tačiau skirtingai nuo sąmoningai papasakotos istorijos, naratyvas gali būti įsipynęs pokalbyje ar tarpusavio sąveikoje ir nesuvokiamas kalbėtojo kaip sąmoningas istorijos pasakojimas“ (Engel, 1999, cit. iš Hakkarainen, Brėdikytė, Sujetaitė–Volungevičienė ir Brandišauskienė, 2015, p. 51). „Naratyvas – universali žmogaus kalbos ir minties raiškos forma“ (Bruneris, 1986, cit. iš Brėdikytė, Brandišauskienė, Hakkarainen, Skerytė-Kazlauskienė, Lounassalo, Sujetaitė–Volungevičienė, 2017, p.12). „Sąvoką naratyvinis žaidimas ir mokymasis suformulavo Hakkarainen ir Brėdikytė (2010), ją apibrėždami kaip vaizduote paremtą kolektyvinį vaidmenų žaidimą, kurio metu vaikai kuria bendrą siužetą. Daugeliui naratyvinio ugdymo pedagogų naratyvinis žaidimas siejasi su siužetiniu vaidmenų žaidimu. Naratyvinis žaidimas dažniausia būna įkvėptas literatūrinio pasakojimo, pasakos ar istorijos ir pradiniam etape jais remiasi, tuo jis gali priminti pasakos dramatinę formą“ (Brėdikytė ir kt. 2017, p. 11). M. Brėdikytė, A. Brandišauskienė ir G. Sujetaitė – Volungevičienė (2015) nurodo, jog „žaidimo planavimas yra bendra veikla. Svarbu pasikalbėti su vaikais ir rasti sąsąją su jų patirtimi, praėjusios dienos veikla“ (p. 47). Šis pastebėjimas leidžia daryti prielaidą,

jog toks planavimas skatina vaikų kalbos, o kartu ir pažintinės raidos plėtojimąsi, kadangi vaikai turi atsimentinti kas vyko, t. y., atgaminti buvusią įvykių seką, atrasti tinkamus žodžius išreikšti savo mintims, pastebėjimas. Efektyvaus pasakojimo integravimo į ankstyvąją ugdymą iššūkis egzistuoja ir pasauliniu lygmeniu, net ir tose kultūrinėse ir socialinėse aplinkose, kurios turi ilgą ir turtingą žodinio pasakojimo naudojimo ankstyvojoje socializacijoje istoriją (Dajani, 2015). Pasakojimo prasmės kūrimo funkcija yra priemonė, padedanti įgyvendinti kitas pasakojimo funkcijas. Pasakojimo kaip adaptyvaus kolektyvinio pojūčių kūrimo samprata gali labiau susieti pasakojimą su kitomis įprastomis žmonių veiklomis. Kaip vieną iš pavyzdžių galima paminėti žaidimą, kuris, kaip ir pasakojimas, yra socialinė veikla (Bietti, Tilston, Bangerter, 2019).

M. Brėdikytė (2010) patvirtina, jog kūrybiniai žaidimo aspektai yra svarbesni už konkrečių žinių ir įgūdžių mokymąsi. Kūrybiniai veiksmai, kurie atliekami žaidžiant ir naudojant kultūrinės priemonės yra svarbūs veiksniai, skatinantys vaikų vystymąsi. Suaugusieji negali tiesiogiai numatyti vaikų kūrybiškumo. Suaugusieji turi galimybę taikyti įvairias provokacijas vaikų kūrybiškumui skatinti. Provokacijos turėtų būti glaudžiai susijusios su žaidimu, o tai reiškia, kad jos turėtų turėti estetinę formą (drama, istorija, pasakojimas, muzika). T. Spencer ir D. Petersen (2020) nurodo, jog istorijos pasakojimas yra pradinio mokymo kontekstas. Kai vaikai įgyja tinkamą pasakojimo gramatikos pagrindą, jį galima pritaikyti kuriant asmenines istorijas, o galiausiai – išgalvotas istorijas. Trumpų, gerai pažįstamų knygų arba specialiai intervencijai sukurtų istorijų atpasakojimas leidžia laipsniškai, kontroliuojamai ir tiksliai mokytis, nes galima parinkti istorijas, atsižvelgiant į konkretaus vaiko kalbos įgūdžius. M. Stadler ir G. Ward (2010) praplečia mintį apie vaikų kalbos raidos skatinimą

pasakojimais ir argumentuoja, teigdami, jog pasakojimas yra veiksminga mokymo priemonė, nes lengvai įtraukia vaikus į kalbos struktūrą ir į turinį. Pateiktų pasakojimų atpasakojimas atskleidžia ne tik vaiko supratimą apie istorijos elementus ir seką, bet ir jo gebėjimą tikslingai vartoti kalbą. U. Bohnacker ir N. Gagarina (2020) buvo sukurtas „MAIN“ (ang. Multilingual Assessment Instrument for Narratives) metodas, kuris yra naudojamas vaikų pasakojimo raiškos gebėjimams nustatyti. „MAIN“ yra keturios struktūriškai lygiagrečios išgalvotų paveikslų sekos, skirtos 3–10 metų amžiaus vaikų pasakojimo kūrimui ir supratimui vertinti. Pagrindinė „MAIN“ priemonė yra paveikslų lenta su šešiais skydeliais, kurioje iliustruojama istorija; kiekviena vertinimo istorija turi tris epizodus su keliais veikėjais (pvz., katė, šuo, ožiukai, paukščiai), o kiekvienas epizodas turi tikslą (pvz., katė nori paukščių), bandymą (pvz., katė lipa į medį, kad paimtų paukščius) ir šių veikėjų rezultatą (pvz., šuo ištraukia katę iš medžio ir išgelbsti paukščius).

Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant atskleisti ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymo(si) galimybes naratyvinio žaidimo būdu, 2023 m. kovo – gegužės mėn. Kauno m. lopšelyje – darželyje „X“ atliktas kokybinis (apklausa žodžiu) tyrimas, kurį atlikti užsakė ugdymo įstaigos administracija, siekianti įsigilinti į naratyvinio žaidimo esmę bei ateityje taikyti šio žaidimo teikiamas galimybes ugdant iki mokyklinio amžiaus vaikų kalbos įgūdžius savo įstaigoje. Tyrime dalyvavo 9 ikimokyklinio ugdymo pedagogai. Pasirinktas tyrimo metodas - iš dalies struktūruotas interviu. Pedagogų apklausos (žodžiu) klausimynas sudarytas iš 6 klausimų. Kiekvienas klausimas turėjo 3-4 patikslinančius klausimus. Tyrimo instrumentarius parengtas remiantis teorinėje dalyje nagrinėtų autorių (Bohnacker ir

Gagarina, 2020; Spencer ir Petersen, 2020; Brėdikytė, Brandišauskienė ir Sujetaitė – Volungevičienė, 2015; Gjems, 2010) teiginiais, akcentuojant šias esmines tyrimo dimensijas: kalbinių gebėjimų raiška, ugdymo žaidimais būdai, naratyvinio žaidimo esmė, naratyvinio žaidimo įtaka kalbinių gebėjimų ugdymui. Tyrimo duomenų analizė atlikta taikant aprašomąjį turinio (content) analizės duomenų apdorojimo metodą. Tyrimo etapai: informantų pasirinkimas, duomenų rinkimas, duomenų kodavimas, analizė ir interpretavimas, rezultatų pristatymas. Iš dalies struktūruotų interviu įrašai perkelti į „Word“ formatą. Informantų citatos pateikiamos autentiška, netaisyta kalba. I. Luobikienė (2011), remdamasi J. W. Creswell'as (1998), kokybinį tyrimą apibūdina kaip suvokimo procesą, „kuris grindžiamas individualiomis metodologinėmis žmonių socialinių problemų tyrimo tradicijomis. Tyrėjas sukonstruoja kompleksinį, holistinį paveikslą, analizuoja žodžius, išsamiai perduoda informantų požiūrius bei atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje“ (p. 11). K. Kardelis (2016) teigia, jog „kokybiniais tyrimams apibūdinti dažnai vartojama sąvoka atvejo tyrimas, ji reiškia, kad tyrimas remiasi atskirų atvejų studijomis“ (p. 328). Buvo pasirinktas tiesioginis interviu – apklausos būdas, kai interviuotojas su informantu bendrauja susitikę tiesiogiai. Šis metodas pasirinktas, nes atliekant „tiesioginį interviu, atsiranda galimybė rinkti papildomą informaciją: stebėti respondento reakcijas į klausimus, fiksuoti neverbalią informaciją“ (Gaižauskaitė, Mikėnė, 2014, p. 60). Interviu metu darbo autoriai atsakymus fiksavo garso įrašu. Kokybinio tyrimo metu buvo gautas informantų savanoriškas sutikimas dalyvauti tyrime. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos darbuotojai buvo iš anksto informuoti apie apklausą žodžiu (interviu). Interviu klausimai susipažinimui buvo duoti pasiskaityti prieš pokalbį. Informantų atsakymai koduojami: P1-P9.

Tyrimo metu buvo laikomasi respondento gerovę nusakančių etinių principų: gautas sutikimas dėl savanoriško dalyvavimo tyrime (informanto raštiškas sutikimas), taip pat užtikrintas gautos informacijos konfidencialumas bei jos panaudojimas tik moksliniais tikslais.

Tyrimo rezultatų analizė

Analizuojant tyrimo duomenis buvo išskirta kokybinė kategorija – „naratyvas“. Šiai kategorijai buvo priskirtos 3 subkategorijos: pakitęs žaidimo pavadinimas, įtraukimas ir nauda. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog naratyvinio žaidimo pagalba galima lengviau vaikus įtraukti į veiklą, nes tokia veikla vaikai labiau susidomi. Tokie žaidimai teikia didelę naudą vaikams, nes lavina ne tik kalbinius gebėjimus, bet ir bendravimą ir vaizduotę. Kalbant apie naratyvinio metodo teikiamą naudą vaikų ugdymui(si) tyrimo metu buvo teigiama kad: „...<...> kartojimas, tęstinumas, nauda <...> įvilkimas į tai kas yra žinoma <...>...(P2)“; „...nes mūsų veiklos tokios dažniausiai ir būna – kūrybinės <...>“(P9).

Tyrimo duomenys rodo, kad dalis informantų mano, jog naratyvinis žaidimas tai tik pakitęs veiklos pavadinimas. Kai kurios informantės neįžvelgia skirtumo, kuo naratyvinis žaidimas skiriasi kūrybinio, vaidmeninio žaidimo. Pasak M. Brėdikytės, A. Brandišauskienės, P. Hakkarainen, M. Skerytės-Kazlauskienės, J. Lounassalo, G. Sujetaitės-Volungevičienės (2017), visos šios veiklos yra artimos, tik turi kelis esminius skirtumus, todėl buvo įvestas naujas – naratyvinio žaidimo terminas. Naratyvinis žaidimas nesiekia paversti drama siužetą (pasaką, knygą). „Pasirinktas pasakojimas tik sukuria tam tikrus rėmus ir naratyvinio žaidimo kontekstą, tačiau žaidimo dalyviai interpretuoja, improvizuoja ir perkuria įvykius

savaip“ (p. 12). Šiame žaidime svarbiausia yra paties vaiko asmeninis požiūris. Mažas vaikas savo patirtį gali išreikšti vieninteliu būdu – ją sužaisdamas ar suvaidindamas ir taip savo patirtį perduodamas kitiems. Išplėtoto naratyvinio žaidimo bruožas yra gebėjimas vystyti bendras idėjas ir drauge kurti siužetą. Šis žaidimas turi atitikti jam keliamus reikalavimus: būti kolektyvinis, vykti vaizduotės plotmėje, būti kūrybiškas, plėtojamas laike, kelti tam tikrus iššūkius ir remtis naratyvine struktūra (žaidimo metu kuriamas siužetas). Tyrimo metu pastebėta, kad dauguma pedagogų girdėjo apie naratyvinio ugdymo metodą ir teko jį taikyti pačiom: „...taip, teko...“ (P4; P7); „...taip, naudojam ir teko girdėt...“ (P2); „...taip nuo šių metų pradėjome ugdymo įstaigoje taikyti šį metodą...(P1)“; „...taip, mes darželyje neseniai susipažinome ir pradėjome naudoti naratyvinio žaidimo metodą...(P3)“.

Nors pedagogai yra susipažinę su naratyvinio žaidimo ugdymo metodo galimybėmis, tačiau žinias reikėtų pagilinti, kadangi neįžvelgia žaidimo esminių skirtumo bruožų nuo kitų žaidimo metodų. Pedagogai pastebi naratyvinio žaidimo teikiamus privalus ugdymui: vaikai lengviau reiškia mintis, naratyvinis žaidimas padeda kalbėti sakiniais ir kurti, padeda žodyno plėtojimui, vaikai interpretuoja ir improvizuoja, lavėja vaizduotė, motyvacija, kito pozicijos suvokimas taip pat patiria džiugių emocijų.

Apklausoje metu informantai nurodė, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbiniai gebėjimai geriausiai pasireiškia situacijose, kuriose būna „...<...> staigmenos, <...> šventės, <...> grupėje vykstanti gimimo diena <...>...“ (P1); „...<...> pasakojimai iš įvairių švenčių, kelionių, išvykų ar matytų įvykių...“(P3); „...bendravimo su suaugusiuoju metu ir <...>...“(P4); „...kai kažkas įdomaus atsitinka, tada vaikas pasakoja <...> atpasakoja <...>...“(P7).

Analizuojant tyrimo rezultatus išskirta kokybinė kategorija – „kalbos ugdymosi kokybė“. Šiai kategorijai priskirtos 8 subkategorijos: kalbos gerėjimas,

gerėjančios kalbos įrodymai, priklausymas nuo pedagogo ir priklausymas nuo situacijos (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Kalbos ugdymosi kokybė naratyvinio žaidimo metodu (kategorija - Kalbos ugdymosi kokybė)

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Kalbos gerėjimas	„...manau, kad tikrai prisidėtų prie gerėjimo...“ (P1); „... aš manau, kad pagerėtų...“ (P5); „...žinoma pagerėtų...“ (P6); „...manau kad pagerėtų...“ (P7); „...taip, pagerėtų, žinoma...“ (P8).
Gerėjančios kalbos įrodymai	„...<...> kalbos kokybė tikrai pagerėjo, mūsų grupės vaikai 5-6 metų amžiaus, <...> vaikai drąsiau, aiškiau pradėjo perteikti mintis, jiems įdomu tapo kurti, improvizuoti <...>...“ (P3); „...Žinoma kad pagerėja, nes tada vaikai tampa atviresni, žingeidesni, daugiau besidomintys ir tuo pačiu lavėja kalbėsena...“ (P9).
Žodyno plėtra	„...<...> daug kalbama, įvedami nauji žodžiai <...> vaikai drąsiau naudoja naujus terminus <...>...“ (P4); „...mokosi vieni iš kitų...“ (P5); „...nauji siužetai įveda naujas sąvokas...“ (P9);
Gerėja tartis	„...<...> klauso kitų, ir kartoja patys naujus žodžius <...> vaikai patenka į įvairias situacijas, kartoja, ką išgirdo <...>...“ (P7); „...pedagogo dalyvavimas rodo pavyzdį...“ (P6).
Sudėtingesnės konstrukcijos	„...<...> atsiranda dialoginė kalba <...> dialogai keičia monologus“ (P3); „...naujos, sudėtingesnės sąvokos...“ (P5); „...atsiranda sąvokos užsienio k., suprantamos be vertimo...“ (P9); „...moko vieni kitus...“ (P9).
Situacijų įvairovė	„...<...> atsiranda įvairios situacijos <...>“ (P3); „...naujos, ne tik įprastos veiklos ir situacijos...“ (P6); „...atsiranda negirdėti pavadinimai, veiklos, asmenys ir profesijos ...“ (P7).
Priklausymas nuo pedagogo	„...tai priklauso nuo pedagogo. <...> ar skatina kalbėjimą ar neskatina <...>...“ (P2).
Priklausymas nuo situacijos	„...priklauso tiesiog nuo situacijos ir nuo vaikų. Vienuose gal pagerėtų, kitose gal nekistų...“ (P4).

Atskleista, kad, pradėjus taikyti naratyvinius žaidimus ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdyme, kalbos kokybė pagerėja. Informantai remiasi savo bei kolegų patirtimi, skaityta literatūra ir nurodo, kad vaikų kalbos kokybė priklauso nuo situacijos, vaikų raidos ir situacijos šeimoje bei nuo pedagogo kūrybiškumo ir kompetencijos. Pedagogai pastebėjo ir įvardino, kada žaidimo metu pastebi ikimokyklinio amžiaus vaikus sprendžiant problemines situacijas: „...probleminės situacijos kyla dažnai, ir vaikam labai sunku jas spręsti <...> kai vaikas gali išsakyti tai ką jis jaučia <...> gali išsakyti kalbos pagalba, tai problemą jam išspęsti pasidaro lengviau...“ (P1); „...<...> kai atsiranda dar vienas vaikas papildomai, įsijungia į žaidimą vėliau arba išeina iš žaidimo anksčiau <...> dažnai

nepasidalina vaidmenimis, dažnai nesutampa nuomonės...“ (P2).

Apibendrinat tyrimo rezultatus galima teigti, jog ikimokyklinio amžiaus vaikams naudinga taikyti naratyvinius žaidimus kalbos ugdymui(si). Žaidimo metu vaikai drąsiai reiškia mintis tada kai spalvina, kai aptaria skaitytą kūrinį ir kt. Taip vaikai yra įtraukiami į pasakojimo struktūrą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad naratyvinio žaidimo veiklos metu pedagogai supažindina vaikus su naujomis priemonėmis, taip pat kartu su vaikais kuria bendrą siužetą. Apklaustųjų nuomone, ikimokyklinio ugdymo pedagogas savo veikloje turėtų gebėti taikyti naratyvinio žaidimo metodą gretą kitų metodų: „...manau kad taip, galima tikrai derinti...“ (P1); „...vertinga...“ (P2); „...<...> savo

veikloje yra palanku taikyti naratyvinio žaidimo metodą padėtų...“(P4); „...aš manau, kad taip...“(P5); <...> ...“(P3); „...manau išbandyt viską galima kas „...taip...“(P6); ...taip, taikyti <...>...“(P8).

2 lentelė. Kalbos ugdymosi naratyviniu žaidimu galimybės (kategorija – Naratyvinio žaidimo galimybės)

Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Žaidimas kaip metodas	„...žaidimas geriausias ugdymo būdas, o naratyvinis vienas iš naujesnių...“(P1); „...naratyvinis žaidimas tam labiausiai tinka...“(P5); „...greitai įtraukia vaikus...“(P6); „...manau kad pagerėtų...“(P7); „...taip, greitai susidomėjo...“(P8).
Bendravimas	„...<...> kalbos kokybė tikrai pagerėjo, mūsų grupės vaikai 5-6 metų amžiaus, <...> vaikai drąsiau, aiškiau pradėjo perteikti mintis, jiems įdomu tapo kurti, improvizuoti <...>...“(P3); „...Žinoma kad pagerėja, nes tada vaikai tampa atviresni, žingeidesni, daugiau besidomintys ir tuo pačiu lavėja kalbėsena...“(P9).
Naujas žodynas	„...<...> vartojami nauji žodžiai <...> naudoja naujus terminus <...>...“(P4); „...mokosi sąvokų vieni iš kitų...“(P5); „...nauji siužetai įveda naujas sąvokas...“(P9);
Aktyvumas	„...<...> klauso kitų, ir patys veikia <...> vaikai patenka į įvairias situacijas, ieško išeičių <...>...“(P7); „...ir nedrąsūs vaikai įsitraukia...“(P6).
Kūrybiškumas	„...<...> atsiranda naujos situacijos ir jų sprendimas <...> patys vaikai kuria siužetus, situacijas“(P3); „...naujos, sudėtingesnės situacijos...“(P5); „...atsilaisvina vaiko fantazija...“(P9); „...moko vieni kitus...“(P9).
Kompetencijos	„...<...> naujos veiklos reikalauja naujų gebėjimų <...>“(P3); „...nauji įgūdžiai randasi netikėtai...“(P6); „...atsiranda negirdėti vaikų gebėjimai, kurių nesitiki jie ir jų tėvai ...“(P7); „...<...> naujose veiklose vaikai išmoksta netikėtų dalykų <...>“(P8).
Naujovės	„...tai nauja ir įdomu pedagogui ir vaikams <...> svarbus darželio požiūris į novacijas ...“(P2); „...<...> nauji veiklos metodai pasiteisina su kaupu, nors dažnai sunkiai priimami“(P3); „...tinka šiuolaikiniams vaikams...“(P7); „...pedagogui tenka persimokyti iš naujo...“(P8).
Pedagogo vaidmuo	„...įpareigoja pedagogą tobulėti, keistis...“(P4); „...<...> kaip pedagogė visada išnaudoju geriausius variantus <...>“(P3); „...<...> pedagogas privalo informuoti šeimas apie tokias galimybes <...>“(P5); „...<...> svarbu dalintis tarpusavyje gerą patirtimi <...>“(P6); „...<...> naudinga ir pačioms pedagogėms, ir vaikams <...>“(P9).

Analizuojant tyrimo rezultatus išskirta kokybinė kategorija – „naratyvinio žaidimo galimybės“. Šiai kategorijai priskirtos 8 subkategorijos: žaidimas, bendravimas, naujas žodynas, aktyvumas, kūrybiškumas, kompetencijos, naujovės, pedagogo vaidmuo (žr. 2. lent.). Pedagogų nuomonių analizė atskleidė: pagrindinėmis galimybėmis pedagogai laiko vaiko aktyvumą, veiklumą, bendradarbiavimą, saviraišką, vaiko tobulėjimą žaidimo procese, taip pat pažymimas pedagogo vaidmuo, įtraukiant vaikus bei informuojant šeimas apie šias pakankamai naujas

galimybes ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus. Taigi tyrimo rezultatai patvirtina teorinėje dalyje analizuotų autorių teiginius apie savarankiškumo, kūrybiškumo, bendradarbiavimo ugdymosi galimybes naratyvinio žaidimo būdu, komunikacijos bei socializacijos galimybes (Spencer ir Petersen, 2020; Bietti, Tilston, Bangerter, 2019; Zosh ir kt., 2017). Anot informantų, žaidžiant kalbama, mąstoma, improvizuojama, todėl ne tik įgyjama naujų žinių, patirties, sužinoma naujų žodžių, terminų bei atrandamas gebėjimas taikyti įgytą patirtį tolimesnėse veiklose. Taigi naratyvinio žaidimo

būdu kalbinių įgūdžių ugdymas(is) tampa efektyvesnis, greitesnis, įdomesnis procesas, nei kitais būdais, tačiau tuo pačiu kelia iššūkių pedagogui, kuriam reikėtų atlikti naujovėmis, kelti kvalifikaciją, kurti edukacines aplinkas, bendradarbiauti su kolegomis ir šeimomis. Kaip teigia nagrinėti autoriai (Stadler ir Ward, 2010; Devi, Fler, Li, 2018) bei patvirtina tyrime dalyvavę pedagogai, šis būdas yra įdomus, naudingas ir patrauklus vaikams, todėl rekomenduotinas diegti ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Anot informantų, šis metodas ypač tinka dabarties vaikams, kurie greitai perima naujoves, yra aktyvūs, smalsūs, greitai keičia veiklas, o pedagogams tai tampa tam tikru iššūkiu, nes pedagogui, atvirksčiai, reikia keistis, prisitaikyti prie naujų dalykų, su jais susitapatinti.

Atlikto tyrimo duomenys atskleidė, kad naudinga ir vertinga taikyti naratyvinio žaidimo metodą greta kitų metodų lavinant ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbinius gebėjimus. Paaiškėjo, kad pedagogai nepakankamai bendradarbiauja tarpusavyje naratyvinio metodo taikymo metu kylančių problemų sprendime. Informantai atskleidė, kad susiduriama su sunkumais, kai naratyvinio žaidimo metodo taikymui reikia turėti sukauptų specifinių priemonių (karnavaliniai rūbai, gamtinė medžiaga), taip pat turėti specifinių žinių ir patirties. Tik bendradarbiaujant pedagogams tarpusavyje, domintis edukacinėmis naujovėmis, keliant kvalifikaciją galima pasiekti teigiamų rezultatų, todėl reikėtų skatinti pedagogus dalintis turimomis žiniomis tarpusavyje ir su tėvais, o įgūdžius taikyti veiklose. Pedagogų nuomone, šis būdas atveria naujas vaiko kalbinių gebėjimų ugdymo(si) galimybes: pagerina kalbinių įgūdžių plėtrą, nes vaikai turi impulsą išsakyti savo mintis ir patirtį, pasakoja įspūdžius, aiškiau reiškia mintis, sužino naujų žodžių, plečiasi žodynas, pagerėja tartis, bendravimo metu gerinami kalbiniai gebėjimai, tai siejasi su Brėdikytės (2022) tyrimų rezultatais, kurie rodo, jog, pradėjus dalyvauti pasakojamuosiuose

žaidimuose, vaikai išmoko bendrauti, derėtis ir susitarti, įgijo gebėjimą savarankiškai spręsti problemas, kelti hipotezes ir jas patikrinti savarankiškai. Tyrimo rezultatai patvirtina nuostatą, kad ugdymo procese naudinga taikyti naujus metodus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, už naujovių diegimą ugdymo procese atsakingi patys pedagogai. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos, siekiančios ugdymo kokybės bei diegiančios naujoves, turėtų išsamiau pasidomėti naratyvinio žaidimo galimybėmis ugdant vaikų kalbos gebėjimus ikimokykliniame amžiuje, informuoti tėvus bei kelti pedagogų kompetenciją šiuo klausimu.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė: kalbos mokėjimas yra labai svarbus vaiko gyvenime, kadangi išmokus kalbėti prasiplečia vaiko žinios apie supantį pasaulį, atsiranda naujos galimybės socialinei sąveikai. Žaidimas yra pagrindinis būdas ugdyti įvairius gebėjimus ikimokykliniame amžiuje. Nurodomos šios galimybės vaiko kalbinių gebėjimų ugdymui per naratyvinę struktūrą: piešimas, nes padeda simbolizuoti vaiko mąstymą; istorijos pasakojimas, kai vaikai įgyja tinkamą gramatikos pagrindą jį galima pritaikyti kuriant asmenines ir išgalvotas istorijas; dialoginis pasakojimo skaitymas su paveikslų knygomis be žodžių padeda įgyti sakininės kalbos įgūdžių..
2. Empirinio tyrimo metu nustatyta: pedagogai pritaria ikimokyklinio amžiaus vaikų kalbos ugdymui(si) naratyvinio žaidimo būdu, nes tai atveria naujas kalbos ugdymo(si) galimybes (plėtojamas žodynas, gerėja tartis, ugdomas kūrybiškumas, socializacija, bendradarbiavimas, savarankiškumas). Naratyvinio žaidimo taikymą pedagogai sieja su konkrečiu pedagogo veikla, konkrečios

ugdymo įstaigos galimybėmis bei iniciatyvomis. Informantų teigimu, šis metodas yra vienas iš novacijų taikymo aspektų, kuris skatina naujovių taikymą ugdyme, pajvairina ugdymo procesą bei kelia iššūkių pedagogo veiklai.

Literatūros sąrašas

1. Ališauskienė, S., Gudonis, V., & Mikulėnaitė, L. (2003). *Ankstyvasis ugdymas: dabartis ir perspektyvos*. ŠU 1-kl.
2. Bickart, T. & Dodge, D. (2008). *Skaitome nuo mažens: kaip tėvai gali paskatinti vaiką pradėti skaityti: vadovas tėvams*. Presvika.
3. Bietti, L. M., Tilston, O., & Bangerter, A. (2019). Storytelling as Adaptive Collective Sensemaking. *Topics in Cognitive Science*, 11(4), 710–732. [žiūrėta 2023-04-18]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/db.kaunokolegija.lt/10.1111/tops.12358>
4. Bohnacker, U., & Gagarina, N. (2020). Developing Narrative Comprehension: Multilingual Assessment Instrument for Narratives. *John Benjamins Publishing Company*. [žiūrėta 2023-03-01]. Prieiga per internetą <https://search-ebshost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=2691995&site=ehost-live>
5. Brėdikytė, M. (2010). Psychological tools and the development of play Milda Bredikyte. *Cultural-Historical Psychology*, 4, 11–18. [žiūrėta 2023-05-11]. Prieiga per internetą <https://search-ebshost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=57631614&site=ehost-live>
6. Brėdikytė, M. (2022). Adult participation in the creation of narrative playworlds: challenges and contradictions, *International Journal of Early Years Education*, 30:3, 595-609. [žiūrėta 2022-11-18]. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.1080/09669760.2022.2107895>
7. Brėdikytė, M. (2011). The Zones of Proximal Development in Children's Play, Finland, Oulu: *University Oulu*. [žiūrėta 2023-14-15]. Prieiga per internetą <http://herkules oulu.fi/isbn9789514296147/isbn9789514296147.pdf>
8. Brėdikytė, M., Brandišauskienė, A., & Sujetaitė-Volungevičienė, G. (2015). *Vaikų žaidimų paslaptys*. Lietuvos edukologijos universitetas. [žiūrėta 2023-03-10]. Prieiga per internetą <http://saulegraza.net/wp-content/uploads/2021/10/Vaiko-zaidimo-paslaptys-pdf-knyga.pdf>
9. Brėdikytė, M., Brandišauskienė, A., Hakkarainen, P., Skerytė-Kazlauskienė, M., Launassalo, J., & Sajutaitė-Volungevičienė, G. (2017). *Naratyvinis žaidimas ir mokymasis. Gairės ikimokyklinio ir pradinio ugdymo pedagogams, dirbantiems su 3-8 metų vaikais*. [žiūrėta 2022-12-14]. Prieiga per internetą <http://ebooks.vdu.lt/einfo/1877/naratyvinis-zaidimas-ir-mokymasis/>

10. Brodin, J., & Renblad, K. (2020). Improvement of Preschool Children's Speech and Language Skills. *Early Child Development and Care*, 190(14), 2205–2213. [žiūrėta 2022-06-21]. Prieiga per internetą <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1564917>
11. Dajani, M. (2015). Preparing Palestinian Reflective English Language Teachers through Classroom Based Action Research. *Australian Journal of Teacher Education*, 40(3). [žiūrėta 2023-04-11]. Prieiga per internetą <https://ro.ecu.edu.au/ajte/vol40/iss3/8/>
12. Devi, A., Fler, M., & Li, L. (2018). We Set up a Small World: Preschool Teachers' Involvement in Children's Imaginative Play. *International Journal of Early Years Education*, 26(3), 295–311. [žiūrėta 2023-02-05]. Prieiga per internetą <https://doi.org/db.kaunokolegija.lt/10.1080/09669760.2018.1452720>
13. Gaižauskaitė, I., & Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
14. Hakkarainen, P., Brėdikytė, M., Jakkula, K., & Munter, H. (2013). Adult play guidance and children's play development in a narrative play-world. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(2), 213-225. [žiūrėta 2023-02-05]. Prieiga per internetą <https://doi.org/db.kaunokolegija.lt/10.1080/1350293X.2013.789189>
15. Hakkarainen, P., Brėdikytė, M., Sujetaitė-Volungevičienė, G., & Brandišauskienė, A. (2015). *Ikimokyklinio amžiaus vaiko raida: žaidimas ir savireguliacija: monografija*. Vytautas Magnus University. [žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga per internetą <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/a3eceb42-3c70-4d54-8203-ecb9e5a11f48/content>
16. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas (2014). *Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras* [žiūrėta 2022-12-15]. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/ikimokyklinio-amziaus-vaiku-pasiekimu-aprasas.pdf>
17. Jakimavičienė, A. (2017). *Žaidimų teorija*. Kauno kolegija. [žiūrėta 2022-12-11]. Prieiga per internetą [žiūrėta 2023-02-11] <https://dspace.kaunokolegija.lt/bitstream/handle/123456789/125/Zaidimu%20teorija.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
18. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai* (5-asis patais. ir papild. leid.). Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
19. Luobikienė, I. (2000). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Technologija.
20. Mesec, I., B. Grgac, T. Šagadin, M. Kelčec, & M. Mahović. (2015). Poticanje čitanja i pisanja u godini pred polazak u školu (Encouraging Reading And Writing In The Year Before Going To School). *Dijete, Vrtić, Obitelj* 21 (79):

- 32–34. [žiūrėta 2023-04-01]. Prieiga per internetą <https://hrcak.srce.hr/172751>
21. Özdemir, A., Hidir, F., & Özdemir Beceren, B. (2019). Examining the Use of Picture Books in Preschool Education Institutions. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 15(2), 535–559. [žiūrėta 2023-01-13]. Prieiga per internetą <https://search-ebshost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1220787&site=ehost-live>
22. Spencer, T., & Petersen, D. (2020). “Narrative Intervention: Principles to Practice.” *Language, Speech, and Hearing Services in Schools* 51: 1081–1096. [žiūrėta 2023-02-21]. Prieiga per internetą https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1044/2020_LSHSS-20-00015
23. Stadler, M., & Ward, G. (2010). The effect of props on story retells in the classroom. *Reading Horizons*, 50(3), 169–192. [žiūrėta 2022-11-20]. Prieiga per internetą <https://www.researchgate.net/publication/241843044>
24. Wynberg, E. R., Boland, A., Raijmakers, M. E. J., & van der Veen, C. (2022). Towards a Comprehensive View of Object-Oriented Play. *Educational Psychology Review*, 34(1), 197–228. [žiūrėta 2023-01-18]. Prieiga per internetą <https://search-ebshost-com.db.kaunokolegija.lt/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1326183&site=ehost-live>
25. Wynberg, E. R., van der Wilt, F., Boland, A., Raijmakers, M. E. J., & van der Veen, C. (2022). How young children explore, follow and impose rules during object-oriented play: a multiple case study. *International Journal of Early Years Education*, 30(3), 577–594. [žiūrėta 2023-05-06]. Prieiga per internetą <https://doi-org.db.kaunokolegija.lt/10.1080/09669760.2022.2091981>
26. Zosh, J. M., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., HirshPasek, K., Solis, L. S., & Whitebread, D. (2017). Learning through play: A review of the evidence. *The LEGO Foundation*. [žiūrėta 2023-02-11]. Prieiga per internetą https://www.researchgate.net/publication/325171106_Learning_through_play_a_review_of_the_evidence?channel=doi&linkId=5afc163ca6fdccacab199915&showFulltext=true
27. Žukauskienė, R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.

Užsakymas Nr. I-2483
Išleido Kauno kolegijos Reklamos ir medijų centras,
Pramonės pr. 20, LT-50468 Kaunas